

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

THE ROLE OF INTELLIGENCE IN COUNTERING HYBRID THREATS

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. ΙΩΑΝΝΗΣ Λ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήνα 2026

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΥΒΡΙΔΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ
THE ROLE OF INTELLIGENCE IN COUNTERING HYBRID THREATS

Δήμητρα Κατσίγιαννη

ΜΘ 10016

Τριμελής Επιτροπή

Δρ. Αθανάσιος Πλατιάς Ομότιμος Καθηγητής

Δρ. Κωνσταντόπουλος Ιωάννης Επίκουρος Καθηγητής

Δρ. Λιαρόπουλος Ανδρέας Αναπληρωτής Καθηγητής

Αθήνα 2026

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι, σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή ο τίτλος.

Δήμητρα Π. Κατσιγιαννη

The Intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Δήμητρα Π. Κατσιγιαννη.

***Ποτέ μην προσπαθείς να κερδίσεις με την βία, αυτό που μπορείς να κερδίσεις
με την ευφυΐα***

(Νικολό Μακιαβέλι: 1469 – 1527)

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση των υβριδικών απειλών και η εννοιολογική προσέγγιση της πληροφόρησης, του ρόλου της και των μηχανισμών της, για την αντιμετώπιση τους. Στο σύγχρονο περιβάλλον, όπου τα χαρακτηριστικά του είναι η σταθερή αστάθεια, η πολυπλοκότητα λόγω της φρενήρης ταχύτητας της τεχνολογίας στην ψηφιακή εποχή, η κοινωνία βρίσκεται αντιμέτωπη με έντονες προκλήσεις, όπως οι υβριδικές απειλές και απαιτούνται συντονισμένες ενέργειες και στρατηγικές, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανθεκτικότητα και η ασφάλεια των κοινωνικών δομών και των κρίσιμων οντοτήτων τόσο για την επιβίωση όσο και την προοπτική της αναπτυξής τους.

Στο πλαίσιο αυτό εξέχουσα σημασία αποκτά η συζήτηση των ακαδημαϊκών και της πολιτικοστρατιωτικής διοίκησης γύρω από την νέα μορφή που αποκτά ο πόλεμος ή πόλεμος 5^{ης} Γενιάς και η έντονη ανάδυση των υβριδικών απειλών. Η υβριδική μορφή του σύγχρονου πολέμου εμπεριέχεται μέσω των εννοιολογικών προσδιορισμών που του έχουν δοθεί όπως: ασύμμετρος πόλεμος, πόλεμος με μη συμβατικά μέσα και πόλεμος «πληροφοριών και αντίληψης».

Ενώ οι υβριδικές απειλές, προσδιορίζονται ως οι συντονισμένες δράσεις, το σύνολο μεθόδων και τακτικών, που εκμεταλλεύονται τρωτότητες και ευαλωτότητες του στόχου τους για να αποσταθεροποιήσουν τα δημοκρατικά κράτη ή θεσμούς. Δράσεις όπως κυβερνοεπιθέσεις σε κρίσιμες οντότητες π.χ τραπεζικά συστήματα ή συστήματα ύδρευσης και ηλεκτροδότησης, πολιτικές χειραγώγησης, προπαγάνδα και παραπληροφόρηση, τρομοκρατικές επιθέσεις, πολιτικές και διπλωματικές πιέσεις, υποστήριξη μη κυβερνητικών οργανισμών που ελέγχονται και κατευθύνονται από εξωτερικούς δρώντες. Εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού, είναι μερικές μόνο από τις υβριδικές απειλές που μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπη μια κοινωνία και καλείται να αντιμετωπίσει τις παραπάνω προκλήσεις. Δημιουργούν τις προϋποθέσεις για ένα «θολό τοπίο» όπου τα όρια μεταξύ πολέμου και ειρήνης είναι δυσδιάκριτα αλλά και ο εντοπισμός των δραστών αυτών των επιθέσεων λόγω της τεχνολογίας, καθίσταται εξαιρετικά δύσκολος έως και αδύνατος.

Στην παρούσα εργασία με την ανασκόπηση της ελληνικής αλλά και ξένης βιβλιογραφίας αρχικά επιχειρείται ένας ορισμός του υβριδικού πολέμου, των υβριδικών απειλών, που ενώ όπως βλέπουμε από την ιστορική αναδρομή, εμφανίζεται από την αρχαιότητα, μέσω της μελέτης των περιπτώσεων που παρατίθενται, αντιλαμβανόμαστε την έντονη πλέον παρουσία τους στη σύγχρονη πραγματικότητα. Μελετάμε την υβριδική πολιτική της Ρωσίας, της Τουρκίας και την σύγκρουση του Ισραήλ με την Hezbollah.

Πως μπορούν λοιπόν οι κοινωνίες να αποκτήσουν ανθεκτικότητα για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών?

Για την απάντηση στο παραπάνω ερώτημα γίνεται προσπάθεια προσέγγισης του δεύτερου πυλώνα της παρούσας εργασίας και αφορά την πληροφόρηση και στο τρίτο μέρος γίνεται προσέγγιση του ορισμού της, του ρόλου της και των intelligence ως πυρήνας των πηγών πληροφόρησης. Γίνεται προσπάθεια να φανεί η σημαντικότητα της έγκυρης και έγκαιρης πληροφόρησης και των Μυστικών Υπηρεσιών Πληροφοριών, για να καταφέρει η κοινωνία και οι θεσμοί να αποκτήσουν ανθεκτικότητα. Στη συνέχεια διερευνούνται τρόποι αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών σε επίπεδο εθνικό, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO. Βασικός στόχος του νομοθετικού πλαισίου και των φορέων, που η έντονη παρουσία των υβριδικών απειλών έκανε επιτακτική την ανάγκη της δημιουργίας τους, είναι ακριβώς να λειτουργήσουν ως εργαλεία των πολιτικών και στρατηγικών δράσεων, και μέσω μιας ολιστικής προσέγγισης, μέσω συνέργειας του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και της εκπαίδευσης του κυτταρου της κοινωνίας που είναι ο πολίτης, να επιτευχθεί η προασπιση της ασφάλειας και η ανθεκτικότητα και ενδυνάμωση των σύγχρονων θεσμών και κοινωνιών, απέναντι στους «μαυρους κύκνους» ως ασυμμετρες απειλές.

Τέλος, παρατίθεται συμπεράσματα με βάση τη θεωρητική ανάλυση που προέκυψε από τη μελέτη του θέματος.

Λέξεις κλειδια: υβριδικός, απειλές, ψηφιακή εποχή, κυβερνοασφάλεια, πληροφόρηση, Intelligence, securitization, ολιστική προσέγγιση, ανθεκτικότητα.

Abstract

The purpose of this study is to examine hybrid threats their role and the mechanisms in order to address them. Nowadays, that there is constant instability and complexity due to the frantic speed of technology in the digital era, society faces intense challenges like hybrid threats. So, coordinated actions and strategies are required so as to ensure the resilience and security of social structures and crucial entities enabling them to survive and evolve.

The discussion among academics and civil – military administration about this new form of war, the Fifth – Generation Warfare, as well as the intense emergence of hybrid threats, is of great importance. The hybrid form of contemporary warfare has been described with various terms, such as “war with unconventional means” and “information warfare”.

Hybrid threats are described as coordinated actions that take advantage of the weaknesses and vulnerabilities of their target to destabilize democratic nations and institutions. Actions such as cyber attacks on banking systems, water supply and electricity systems, manipulation, propaganda, disinformation, terrorist attacks, political and diplomatic pressure, support of non-governmental organizations that are controlled by external factors as well as the weaponization of migration flows, are some of the hybrid threats a society may face. Under these circumstances, there is a “blurred landscape”, where the boundaries between war and peace are not clear. In addition, due to technological advancements, it is quite hard, if not impossible to spot the perpetrators of such attacks.

This thesis, although a thorough review of both Greek and international bibliography, attempts to define hybrid warfare and hybrid threats, and it is accompanied by a historical overview. Furthermore, the hybrid policies of Russia and Turkey, as well as the conflict between Israel and Hezbollah, are studied.

Well, how can societies acquire resilience to confront hybrid threats?

For this reason, the second part of this study, focuses on information and the third part on its definition, its role and on intelligence as a core component of information sources. An effort is made to emphasize the importance of early warning mechanisms and of Secret Services of Information so that social resilience can be achieved. Then, ways to confront hybrid threats are examined at both national and European level. The basic goal of the legislative frame and entities, is to function as tools of the political and strategic actions and through a holistic approach and synergy of the public and private sector and the education of the citizens, to ensure the security, resilience and empowerment of modern institutions and societies against “black swans” as asymmetric threats.

Finally, assumptions are provided, based on the theoretical analysis of the topic.

Key words: *hybrid, threats, digital era, cybersecurity information, intelligence, securitization, holistic approach, resilience.*

Περιεχόμενα

Κατάλογος εικόνων.....	σελ. 9
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 10-11
2. ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ/ΥΒΡΙΔΙΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ: - ΘΕΩΡΙΑ & ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
2.1 Ορισμός, προσεγγίσεις και μορφές του υβριδικού πολέμου	σελ. 12-14
2.2 Υβριδικός απειλές και ασφάλεια - ανθεκτικότητα.....	σελ. 14-16
2.3 Υβριδικές απειλές και κρίσιμες υποδομές – κρίσιμες οντότητες.....	σελ. 17-18
2.4 Ιστορική Αναδρομή.....	σελ. 19-20
3. ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ	
3.1 Ρωσία και Υβριδικός πόλεμος.....	σελ. 23-27
3.2 Hezbollah.....	σελ. 28-30
3.3 Τουρκία και υβριδικές απειλές – Εισβολή και κατάληψη του Αφρίν.....	σελ. 30-33
3.4 Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού από την Τουρκία (Έβρος 2020).....	σελ. 33-35
4. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	
4.1 Η έννοια της πληροφόρησης.....	σελ. 37-44
4.2 Περιπτωσιολογικές Μελέτες	
4.2.1 Προεδρικές εκλογές στη Ρουμανία (2024).....	σελ 45-46
4.2.2 Solar Winds και Υπηρεσίες Πληροφοριών.....	σελ.46 -50
4.3 Τρόποι αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών.....	σελ. 52-60
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ. 61
6. ΠΡΟΤΑΣΗ.....	σελ. 62-63
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ.....	σελ. 68-70

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1: Ο Δούρρειος Ίππος ως μορφή υβριδικού πολέμου στον πόλεμο της Τροίας.....σελ. 10

Εικόνα 2: High Level view on Hybrid Warfare from offensive and defensive perspectives. (Strategic Security Analysis, How Can Societies be defended against Hybrid Threats, by Aapo and Cederberg and Pasi Eronen).....σελ.15

Εικόνα 3: The Intelligence Challenges of Hybrid Threats focus on Cyber and Virtual Realm. (The Intelligence Challenges of Hybrid Threats focus on Cyber & Virtual Realm...σελ. 18

Εικόνα 4: MAP OF CRIMEA WITH KEY LOCATIONS, Credit: (Stock.com Lesniewski edited by Alison De nedictis).....σελ.27

Εικόνα 5: MAP OF LEBANON.....σελ.29

Εικόνα 6: George Washington, the nation’s first Spymaster, (Source: Library of Congress Prints & Photographs Division Washington D.C).....σελ.40

Εικόνα 7: Intelligence Collection (Intelligence from Secrets to Policy, pag. 143)...σελ.41

Εικόνα 8: The Intelligence Cycle Source: [https://www.cia.gov/kids - page \(6 - 12th grade/who-we-are – what – we – do – intelligence –cycle.html](https://www.cia.gov/kids - page (6 - 12th grade/who-we-are – what – we – do – intelligence –cycle.html).....σελ.42

Εικόνα 9: Μαύρος Κύκνος (Υβριδικές απειλές).....σελ.60

Εικόνα 1: Ο Δούρρειος ίππος (ως μορφή Υβριδικού Πολέμου στον πόλεμο της Τροίας)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Στον σύγχρονο κόσμο που η εξέλιξη και η τεχνολογία χαρακτηρίζουν κάθε έκφανση της πραγματικότητας, οι έννοιες της αβεβαιότητας και της αναγκαιότητας για ταχύτητα πληροφόρησης φαίνονται να βρίσκονται στο επίκεντρο της μελέτης - ανάλυσης για την ασφάλεια και προστασία του κράτους.

Γιατί όμως η ανάγκη για προστασία φαίνεται τόσο άρρηκτα συνδεδεμένη με την έγκυρη και άμεση πληροφόρηση και την ταχύτητα λήψης στρατηγικών αποφάσεων στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων? Έχουν αλλάξει οι μορφές των απειλών στο σύγχρονο κράτος? Κι αν ναι τι μορφή έχουν πλέον καθώς και πως έχει εξελιχθεί πλέον η μορφή «του σύγχρονου πολέμου»? Πως μπορεί το κράτος να προστατευθεί υπο τις νέες διαμορφούμενες συνθήκες που επιβάλλουν και καινούριες δομές πληροφόρησης. Κι επιπλέον οι κρατικοί μηχανισμοί σε συνεργασία με ευρωπαϊκούς αλλά και διεθνείς θεσμούς μπορούν να ενεργοποιήσουν τα μέσα που διαθέτουν για την αντιμετώπιση των νέων αυτών απειλών?

Όλα τα παραπάνω ερωτήματα αποτελούν προκλήσεις του μέλλοντος για την γεωπολιτική ασφάλεια μιας κρατικής οντότητας και των συμμαχιών της και η παρούσα μελέτη θα προσπαθήσει να οριοθετήσει τις έννοιες του υβριδικού πολέμου και των υβριδικών απειλών

που έχουν αναδυθεί πρόσφατα στα στρατηγικά επιτελεία, ώστε ακριβώς να μπορεί να δημιουργεί «ένα δίκτυ ασφαλείας» σε όλα τα στρατηγικής σημασίας κέντρα στα οποία μπορεί να «χτυπηθεί» από κρατικούς και μη δρώντες που μπορούν να δρουν με απόλυτη ασφάλεια μυστικότητας εφόσον η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη τους το επιτρέπει. Πρόκειται για μια δυναμική διαδικασία καθώς οι απειλές γίνονται ολοένα και πιο δυσδιάκριτες και πολύπλυρες προσπαθώντας να εντοπίσουν τις ευαλωτότητες των αντιπάλων – στόχων. Γι αυτό ακριβώς η επαγρύπνηση και η έγκαιρη και ακριβής πληροφόρηση αποτελούν μονόδρομο για τον πόλεμο 5^{ης} Γενιάς.

Ο υβριδικός πόλεμος ή 5^{ης} Γενιάς πόλεμος 5GW είναι πόλεμος που διεξάγεται κυρίως μέσω μη κινητικής στρατιωτικής δράσης, όπως η κοινωνική μηχανική, η παραπληροφόρηση, οι κυβερνοεπιθέσεις, μαζί με αναδύομενες τεχνολογίες όπως η τεχνητή νοημοσύνη και τα πλήρως αυτόνομα συστήματα ⁽¹⁾. Ο πόλεμος 5^{ης} Γενιάς έχει περιγραφεί από τον Daniel Abbot ως πόλεμος «πληροφοριών και αντίληψης» (Abbott 2010).

Ακριβώς οι έννοιες της «**πληροφορίας** και της **αντίληψης**» αποτελούν τον δευτερό πυλώνα της παρούσας μελέτης. Κι αντί για οποιαδήποτε άλλη αναφορά παρατίθεται η άποψη του στρατηγού Kenneth Winihan, ο οποίος είχε διατελέσει αρχηγός της Air Intelligence Agency, στην Υπηρεσία Πληροφοριών αυτού του Σώματος, ποτέ δεν έκρυψε την άποψη του για **την κυρίαρχη πληροφορία**, όπως ο ίδιος την ονομάζει, αναφέρει χαρακτηριστικά: «είναι ένας τρόπος βελτίωσης των ικανοτήτων μας, καθώς χρησιμοποιώντας την πληροφορία μπορούμε να πάρουμε τις σωστές αποφάσεις και να χρησιμοποιούμε ότι έχουμε στη διάθεσή μας, ώστε να προβλέπουμε και να ελέγχουμε πράγματα που πρόκειται να συμβούν αύριο πριν ακόμη ο εχθρός ξυπνήσει και αρχίσει να σκέφτεται τι θα κάνει σήμερα. Η κυρίαρχη πληροφορία είναι κυρίως μια νοητική διαδικασία. Είναι μια επιβεβλημένη συμπεριφορά ώστε να γίνουμε εμείς ο ισχυρός στρατός στα πεδία μάχης του 21^{ου} αιώνα»

Το απόσταγμα των σκέψεων του στρατηγού, μας υποδεικνύουν τη σημαντικότητα του ρόλου των Μυστικών Υπηρεσιών σε μια χώρα και την σημασία της ταχύτητας της πληροφορίας. Η οργανωσή τους και η άρτια δομή τους θα είναι άκρως σημαντική ώστε τα στρατηγικά επιτελεία να διαμορφώσουν συστήματα ασφαλείας σε κάθε κέντρο νευραλγικής στρατιωτικής, οικονομικής, κοινωνικοπολιτικής σημασίας, όπως για παράδειγμα η κυβερνοασφάλεια.

Πριν και πρωτ απ' ολά, προκειμένου να δημιουργηθούν συστήματα ασφαλείας που θα καθιστούν αδύναμες τις υβριδικές απειλές και να απομακρύνουν το ενδεχόμενο ενός υβριδικού πολέμου, για να υπάρξει ασφάλεια στο εσωτερικό μιας χώρας, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι υβριδικές απειλές απαιτούν μια ολιστική προσέγγιση, ενεργοποιώντας τους μηχανισμούς των κρατών σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

2.1 Όρισμός, προσεγγίσεις & μορφές του υβριδικού πολέμου

Το φαινόμενο του υβριδικού πολέμου - θεωρητική προσέγγιση.

Εικόνες, ραδιοηλεκτρικά σήματα, παρακολούθηση των διεθνών διαύλων επικοινωνίας, παρακολούθηση των δικτύων, αποτελούν μερικές μόνο από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ασφάλεια κάθε κράτους. Επιπλέον ο έλεγχος των πηγών ενημέρωσης με στόχο τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και τη χειραγώγηση ενός λαού είναι πλέον αναπόσπαστο μέρος των διατιθέμενων μέσων ενός πολέμου ή και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος σε σύγχυση και καθεστώς ανασφάλειας μέσω ενδεχόμενων απειλών για τους πολίτες.

Όλες οι παραπάνω συνθήκες επιβάλλουν την ανάγκη μιας νέας διαμορφούμενης εννοιολογικής ταυτότητας τόσο για τις απειλές όσο και για τον πόλεμο μεταξύ των κρατών. Έτσι γεννηθήκε η «εννοιολογική ταυτότητα» του υβριδικού πολέμου και των υβριδικών απειλών.

Τι είναι ο υβριδικός πόλεμος και οι υβριδικές απειλές.

Δεν υπάρχει παγκοσμίως αποδεκτός ορισμός του υβριδικού πολέμου. Ο Φ. Χοφμαν στην ανάλυση του «Σύγκρουση στον 21^ο αιώνα τον ορίζει ως την ταυτόχρονη συγχώνευση από συμβατικές και αντισυμβατικές μεθόδους σύγκρουσης όπως: οικονομικές, στρατιωτικές και πληροφοριακά μέσα επιρροής». Όπως αναφέραμε δεν υπάρχει σε διεθνές ακαδημαϊκό και ερευνητικό επίπεδο αποδεκτός ορισμός για τις «Υβριδικές Απειλές» (Hybrid Treats), λόγω του γεγονότος ότι είναι ένας πρόσφατος όρος για να περιγράψει τις ραγδαίες αλλαγές τόσο στην «Εθνική Ασφάλεια» αλλά και στην «Παγκόσμια Ασφάλεια», ειδικά με μετά το τέλος του «Ψυχρού Πολέμου» το 1989-90 και μετά το τέλος του διπολικού συστήματος μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Η αλλαγή του διπολικού συστήματος από το διπολικό σε μονοπολικό σύστημα διεθνών σχέσεων, άλλαξε την ισχύ των δρώντων στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα, με αποτέλεσμα την ανάδυση νέων «παικτών» εκτός από τα παραδοσιακά έθνη - κράτη. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι ισχυροί οικονομικοί παράγοντες, η διεθνής κοινωνία πολιτών, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) αλλά και μικρές ομάδες, ακόμα και Μοναχικοί Λύκοι (Lone Wolves), διαμόρφωσαν ένα νέο διεθνές σκηνικό, με νέες προκλήσεις και νέες πηγές έντασης και κινδύνων όσο αφορά την διεθνή ασφάλεια. Σε αρχικό ερευνητικό επίπεδο, θα πρέπει να διαχωριστεί ο όρος «υβριδικές απειλές» από τον όρο «Υβριδικό Πόλεμο», λόγω της παράλληλης μεν χρήσης του όρου υβριδικός (Hybrid), αλλά με εντελώς διαφορετική χρήση και σημασιολογία.⁽²⁾

Ο **«Υβριδικός Πόλεμος»** (Hybrid Warfare), αποτελεί στρατηγική σύγχρονου πολέμου που ενσωματώνει και τακτικές «ασύμμετρου πολέμου» (Asymmetric Warfare), από **ειδικούς δρώντες** του Διεθνούς συστήματος (τρομοκρατικές ομάδες, πόλεμο των 7 πόλεων, πόλεμο από πολιτοφυλακή και άτακτες ένοπλες δυνάμεις που στη ουσία λαμβάνουν δράση σε κατάσταση πολεμικής σύρραξης). Ο όρος ασύμμετρος πόλεμος, είναι μια πανάρχαια τακτική πολέμου, από

συμβατικές ή μη συμβατικές ομάδες, με την ευρεία χρήση συμβατικών και μη συμβατικών όπλων (Βιολογικά – Χημικά και ειδικά όπλα χαμηλού κόστους), χωρίς να υπάγεται στο διεθνές δίκαιο και ειδικά στο δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων και συρράξεων. Ο όρος «ασύμμετρος πόλεμος» (Asymmetric Warfare), χρησιμοποιήθηκε αρχικά από Αμερικανούς επιτελείς και ειδικότερα από τον Andrew J.R. Mack, το 1975, σε άρθρο του με τίτλο "Why Big Nations Lose Small Wars" στο επιστημονικό περιοδικό World Politics⁽³⁾, ενώ αργότερα υιοθετήθηκε και από επιτελείς του NATO. Η χρήση του όρου ασύμμετρος πόλεμος (απειλές στην ουσία), απέκτησε καθαρά στρατιωτική σημασία λόγω της προσέγγισης, που αναφερόταν στην ανάλυση συγκρούσεων κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου και των περιφερειακών συγκρούσεων με μη συμβατικές δυνάμεις (εκτός από κράτη), παρά σε μια ανάλυση πιθανής ευθείας σύγκρουσης, μεταξύ των τότε υφιστάμενων δύο πυρηνικών υπερδυνάμεων (ΗΠΑ vs ΕΣΣΔ).

Ο όρος υβριδικός πόλεμος πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και αναφέρεται σε έναν νέο, προσαρμοσμένο στα δεδομένα της εποχής πόλεμο. Γενικά, θα μπορούσε να οριστεί ως ο πόλεμος που διεξάγεται όπως ήδη αναφέρθη με τη χρήση συμβατικών και μη συμβατικών μεθόδων και τακτικής. Μέρος των επιχειρήσεων του πολέμου αυτού μπορεί να είναι ο κυβερνοπόλεμος, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις, η τρομοκρατία, η παραπληροφόρηση και εν τέλει η, οποιαδήποτε μέθοδος ή τακτική μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη της νίκης. Άλλα ονόματα που χρησιμοποιούνται είναι: μη γραμμικός πόλεμος (non-linear war) ή μη παραδοσιακός πόλεμος (non-traditional war).⁽⁴⁾

«Αντιθέτως, **τις υβριδικές απειλές**, μπορούμε να τις ορίσουμε ως «ενέργειες» ή «τακτικές» ή «στρατηγική» επί σκοπού – σχεδίου, που χρησιμοποιούνται από **πολλαπλούς δρώντες** του διεθνούς συστήματος (κράτη ή μη κρατικές οντότητες ομάδες), έχοντας ως βασικό σκοπό την θεμελίωση ενός περιβάλλοντος πίεσης ή και πολιορκίας, αλλά σε καμία περίπτωση την ευθεία και καθαρή θεμελίωση πολέμου. Οι υβριδικές απειλές, μπορούν να «οριοθετούνται» και να «τοποθετούνται» όσο αφορά την νομική τους προσέγγιση, στην στενή «γκρίζα περιοχή» μεταξύ πολέμου και ειρήνης βάση του διεθνούς δικαίου. Δηλαδή, δεν περιορίζονται από κανόνες συγκρούσεων και ένοπλης διαμάχης βάση νομικών κανόνων και ηθικών περιορισμών των συγκρούσεων (Ethics of War), άρα και δεν μπορούν να εκθλιφθούν επίσημα ως αφορμές πολέμου, «casus belli», με αποτέλεσμα να μπορούν να αποτελούν συχνή στρατηγική τακτική ως μοχλός πίεσης, πολιορκίας (υβριδική πολιορκία) και διεκδικήσεων, χωρίς να δύναται η διεθνής κοινότητα, να περιορίσει με επίσημες αποφάσεις (NATO & ΟΗΕ), την οποιαδήποτε υβριδική απειλή, **αφού νομικά δεν χαρακτηρίζεται ως πόλεμος**. Το «Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την Αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών» (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats)⁽⁵⁾ με έδρα το Ελσίνκι της Φινλανδίας που αποτελεί συνεργασία της Ε.Ε και του NATO (2017), που έχει ως ειδικό σκοπό την έρευνα για τις σύγχρονες υβριδικές απειλές, χαρακτηρίζει τις υβριδικές απειλές ως:

- «Συντονισμένες και συγχρονισμένες δράσεις που στοχεύουν σκόπιμα τις συστημικές ευπάθειες των δημοκρατικών κρατών και των θεσμικών οργάνων με ένα ευρύ φάσμα μέσων.»⁽⁶⁾

- Δραστηριότητες που εκμεταλλεύονται τα κατώτατα όρια της ανίχνευσης και της απόδοσης (πόλεμος-ειρήνη, εσωτερική-εξωτερική ασφάλεια, τοπικό κράτος και εθνικό-διεθνές).

- Δραστηριότητες που στοχεύουν στην επιρροή διαφορετικών μορφών λήψης αποφάσεων σε τοπικό (περιφερειακό), πολιτειακό ή θεσμικό επίπεδο, και έχουν σχεδιαστεί για να προωθούν και / ή να εκπληρώνουν τους στρατηγικούς στόχους του πράκτορα, ενώ υπονομεύουν και / ή βλάπτουν τον στόχο.»⁽⁷⁾

Παράλληλα, η ολοένα και αυξανόμενη ψηφιοποίηση της οικονομίας, της πολιτικής και των κοινωνικών δικτύων (Digital Social Media), λόγω της της Πανδημίας Covid - 19, οι περιφερειακές συγκρούσεις, η παγκόσμια μετανάστευση, η γεωγραφική εξάπλωση της τρομοκρατίας, συμπληρώνουν τον πυρήνα των «υβριδικών απειλών», ως βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της νέας παγκόσμιας αστάθειας.

2.2 Υβριδικός απειλές & ασφάλεια - ανθεκτικότητα

Σ' έναν κόσμο όπου η αστάθεια είναι η μοναδική σταθερότητα (Βολταίρος), «ή εννοια της **ασφάλειας (Security)**, στις διεθνείς σχέσεις, αποτελεί ένα από τα πλέον μεταβαλλόμενα εργαλεία που χρησιμοποιούν τα κράτη. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει δύο (2) διαστάσεις (1) την θετική: που στοχεύει στην οικοδόμηση της ειρήνης, όταν ένα κράτος αυξάνει την δυνατότητα αποτροπής και αποφυγής άμεσων κινδύνων και (2) όταν ένα κράτος στοχεύει στην αποτροπή πολέμου μέσω της εξάλειψης μιας απειλής με πολιτικοστρατιωτικά και οικονομικά μέσα».⁽⁸⁾

Αναμφίβολα δεν έχει υπάρξει περίοδος στην ανθρώπινη ιστορία χωρίς συγκρούσεις. Η ανάγκη για επιβίωση, τα αντικρουόμενα συμφέροντα, η προσπάθεια επιβολής ισχύος, η άναρχη δομή των κρατικών οντοτήτων έχουν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για να την αναγκαιότητα ο δυναμικός χαρακτήρας του περιβάλλοντος να επιβάλλει την δυναμικότητα του ορισμού της έννοιας της ασφάλειας.

Προκειμένου, να κατανοηθεί η χρήση της από ένα κράτος, θα ήταν σημαντικό να εξεταστεί η θεωρία της Σχολής της Κοπεγχάγης για ζητήματα ασφαλείας μέσω της διαδικασίας της *ασφαλειοποίησης (Securitization)*, η οποία εξετάζει τη διαδικασία μέσα από ένα ζήτημα που αποτελεί κρίσιμο διακύβευμα για μια χώρα, ανάγεται σε ζήτημα ασφαλείας, δηλ. υπαρκτό πρόβλημα που απαιτεί αντίμετρα.(Ole Waever)

Το διεθνές περιβάλλον χαρακτηρίζεται από την άμεση αλληλεπίδραση μεταξύ των κρατών, τον οικονομικό ανταγωνισμό, την πλήρη πολιτιστική επικοινωνία την ξέφρενη τεχνολογική πρόοδο και το άναρχο διεθνές σύστημα, όπου οι αποστάσεις εκμηδενίζονται και οι χρονικοί περιορισμοί αίρονται, αναδύεται μια νέα πραγματικότητα στον τομέα της διεθνούς ασφαλείας και της ειρήνης όπου τα όρια μεταξύ τους γίνονται θολά.

Είναι λοιπόν απαραίτητο, η έννοια της ασφάλειας να αναδιατυπώνεται ώστε να αντικατοπτρίζει την μεταβαλλόμενη φύση των συγκρούσεων. Ο δυναμικός χαρακτήρας της έννοιας, έπρεπε να συμπεριλάβει τα ζητήματα της τρομοκρατίας, τα θέματα οικονομικής φύσεως, τις σοβαρές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, τα ενεργειακά θέματα, και τα θέματα που αφορούν τα όπλα μαζικής καταστροφής. Οι συγκρούσεις αλλάζουν ανατομία, τα μέσα του πολέμου δεν είναι μόνο συμβατικά και οι εχθροί εμφανίζονται ως αδιόρατες μη προβλέψιμες και αχαρτογράφητες απειλές. ⁽⁹⁾

Εικόνα 2: High Level view on Hybrid Warfare from offensive and defensive perspectives.

Αναλύοντας τα παραπάνω δεδομένα διαπιστώνουμε ότι τα τελευταία χρόνια «αναδύθηκε» η έννοια του υβριδικού πολέμου και των υβριδικών απειλών και γίνεται αντικείμενο μελέτης από την ακαδημαϊκή κοινότητα και τις στρατιωτικές ηγεσίες. Η μελέτη αυτών των όρων και η οριοθετήσή τους με όσο το δυνατόν καλύτερες μεθόδους και επιστημονική προσέγγιση, στόχο έχει την καλύτερη δυνατή προάσπιση της ασφάλειας του κράτους και των συμμαχιών του. Η ασφάλεια ενός κράτους αποτελεί την μοναδική εγγύηση για σταθερότητα ώστε να δημιουργηθούν οι συνθήκες οικονομικής και κοινωνικοπολιτικής ανάπτυξης για την ευημερία των πολιτών.

Επομένως, η διαρκής και ενδεδειγμένη ανάλυση των υβριδικών απειλών που στόχο έχουν να πλήξουν αυτή ακριβώς τη σταθερότητα ενός κράτους, αποτελεί πλέον αναγκαιότητα για την ασφάλεια του. Η εξελιγμένη τεχνολογία και η απίστευτη ταχύτητα διάχυσης πλέον μιας πληροφορίας για παράδειγμα, αποτελούν έναν τρομακτικό κίνδυνο που μόνο η έγκαιρη πρόληψη και πρόβλεψη για «έξυπνα» συστήματα ελέγχου μπορούν να περιορίσουν. Επίσης η δυνατότητα μη ταυτοποίησης των δρώντων, καθιστούν ακόμα πιο δύσκολη έως και αδύνατη τον ασφαλή και βέβαιο εντοπισμό του «εχθρού», ώστε να αντιμετωπιστεί με κατάλληλα μέσα, εφόσον παραμένει άγνωστη η ταυτότητα και οι στόχοι του.

Υπο αυτό το πρίσμα, η έννοια της ασφάλειας έμοιαζε μη ολοκληρωμένη για τη δημιουργία ενός ισχυρού πλέγματος προστασίας από όλες τις παραπάνω απειλές και ειδικά τις υβριδικές. Η κοινωνία εμφανίζεται ανίσχυρη χωρίς την εκπαίδευση των πολιτών της και την ολιστική προσέγγιση της ασφάλειας που προϋποθέτει την ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας.

Ως **ανθεκτικότητα (Resilience)**, «ορίζεται η ικανότητα πρόληψης, προστασίας, αντίδρασης, αντίστασης, μετριασμού, απορρόφησης, προσαρμογής και ανάκαμψης από περιστατικά που μπορεί να προκληθούν, μεταξύ άλλων από φυσικές καταστροφές, όπως καταστάσεις έκτακτης ανάγκης για τη δημόσια υγεία ή από ανθρωπογενείς απειλές, όπως η τρομοκρατία, το σαμποτάζ, ή υβριδικές απειλές.⁽¹⁰⁾

Οι υβριδικές απειλές δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι αποτελούν την μελλοντική μορφή πολέμου εξαιτίας όλων των παραπάνων χαρακτηριστικών του διεθνούς περιβάλλοντος που αναφέραμε. Επομένως, η οικοδόμηση της ανθεκτικότητας είναι ο βασικός παράγοντας της αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών και του μετριασμού των κοινωνικών τρωτοτήτων. Μ' αυτόν τον τρόπο θα είναι πιο εύκολη η αντίσταση, η ανάκαμψη από τις υβριδικές επιθέσεις καθώς και η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών ελέγχου για τον εντοπισμό των δραστών.⁽¹¹⁾

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δράσης λοιπόν, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών η ανθεκτικότητα πρέπει να ενιχυθεί σε τομείς όπως η κυβερνοάμυνα, των κρίσιμων δομών (οντοτήτων) όπως θα δούμε παρακάτω, στην προστασία του οικονομικού συστήματος από παράνομες και κακόβουλες ενέργειες, καθώς και στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Προκειμένου να γίνει αξιολόγηση της κοινωνικής ανθεκτικότητας σε μια κοινωνία, είναι απαραίτητη η σύγκριση μεταξύ τρωτοτήτων/αδυναμιών και των δυνάμεών της. Γνωρίζοντας λοιπόν την υφιστάμενη κατάσταση, μπορούμε να αναπτύξουμε πιο αποτελεσματική προσέγγιση στις αναδυόμενες απειλές ασφαλείας.⁽¹²⁾

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω οι κυβερνητικοί θεσμοί, έπρεπε να διευρύνουν τις νομικές έννοιες και τις εναλλακτικές προσεγγίσεις αυτών, έχοντας ως βασικό στρατηγικό στόχο την ενδυνάμωση της κοινωνικής ανθεκτικότητας σε όλα τα επίπεδα με ανοικτούς τους δίαυλους επικοινωνίας μεταξύ των δημοκρατικών κρατών με στόχο την δημιουργία ενός σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

2.3 Υβριδικές απειλές και κρίσιμες υποδομές - κρίσιμες οντότητες

Ο προσδιορισμός του νομοθετικού πλαισίου δράσης, για την διατήρηση της ασφάλειας αλλά και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας, δημιούργησε την ανάγκη εννοιολογικού προσδιορισμού των τομέων της κοινωνίας που χρήζουν προστασίας και ενδυνάμωσης, ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στο σύγχρονο σύνθετο και δυναμικό περιβάλλον και στα προβλήματα από φυσικές καταστροφές, τρομοκρατικές επιθέσεις και από τις υβριδικές απειλές.

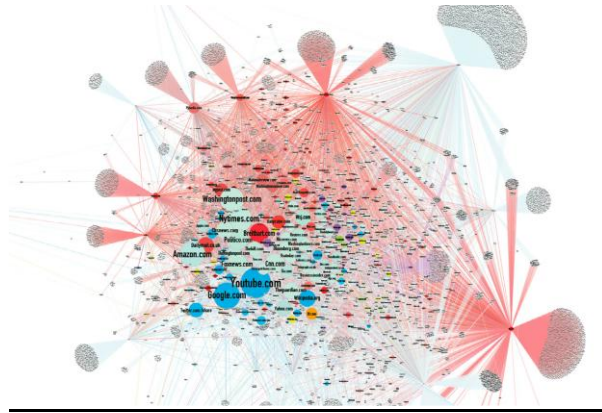
Έτσι, ορίζουμε ως κρίσιμη υποδομή (Κ.Υ.) ή Υποδομή Ζωτικής Σημασίας, ως ένα αγαθό, σύστημα ή υποσύστημα που είναι απαραίτητο για τη διατήρηση των ζωτικών λειτουργιών της κοινωνίας, την υγεία, τη φυσική προστασία (safety), την ασφάλεια (security), την οικονομική και κοινωνική ευημερία των ανθρώπων⁽¹³⁾.

Το πρώτο Νομοθετικό κείμενο στην Ελλάδα, στο οποίο γίνεται αναφορά στις Κρίσιμες Υποδομές είναι το Π.Δ. 39 της 6^{ης} Μαΐου 2011, με το οποίο πραγματοποιείται ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/114/ΕΚ του Συμβουλίου της 8^{ης} Δεκεμβρίου 2008, «*σχετικά με τον προσδιορισμό και τον χαρακτηρισμό των ευρωπαϊκών υποδομών ζωτικής σημασίας, και σχετικά με την αξιολόγηση της ανάγκης βελτίωσης της προστασίας τους*».⁽¹⁴⁾

Τα σύγχρονα πολιτικά γεγονότα, η επίθεση στη Ν.Υ. 9/11, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, οι τρομοκρατικές επιθέσεις ιδιαίτερα μετά την περίοδο 2015 – 2016 σε αεροδρόμια, μετρό, τρένα, φυσικές καταστροφές σε κρίσιμες υποδομές, οδήγησαν στην μετατόπιση του κέντρου βάρους της ΕΕ. και στην ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου που θέτει ακόμα περισσότερο ως βασική προτεραιότητα τις έννοιες της ασφάλειας των Κ.Υ. και στην ενίσχυση της κοινωνικής ανθεκτικότητας.

Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο 2016, εκδόθηκε η Οδηγία 2016/1148 (NIS), με στρατηγικό στόχο το υψηλό κοινό επίπεδο ασφαλείας συστημάτων δικτύου και πληροφόρησης για όλη την Ευρώπη. Στη συνέχεια τον Δεκ 2022, προς αντικατάσταση και συμπλήρωση, ψηφίστηκε η Οδηγία 2022/2555 (NIS2). Συμπληρωματικά με την Οδηγία NIS 2, στα τέλη Δεκ. 2022, προχώρησε στην πρόταση μίας ακόμη Οδηγίας για την Ανθεκτικότητα των Κρίσιμων Οντοτήτων. (CER).

Η συγκεκριμένη Οδηγία έχει δύο βασικές αλλαγές στο σχήμα των κρίσιμων υποδομών. Η πρώτη αφορά από τις **υποδομές** στις **οντότητες**, καθώς οι υποδομές έχουν εκτός από ένα φυσικό πεδίο, έχουν ξεκάθαρα και ένα ψηφιακό. Το δεύτερο στοιχείο αφορά στην έννοια της **ανθεκτικότητας** η οποία συμπληρώνει την έννοια της **ασφάλειας** καλύπτοντας και την απειλή από τις φυσικές καταστροφές και την έμφαση της ΕΕ στην κλιματική κρίση.⁽¹⁵⁾

Εικόνα 3: The Intelligence Challenges of Hybrid Threats focus on Cyber and Virtual Realm.

Οι τομείς των Κρίσιμων Οντοτήτων, σύμφωνα με την Οδηγία CER, είναι οι ακόλουθοι:

1. **Ενέργεια** (ηλεκτρισμός, τηλεθέρμανση/ψύξη, πετρελαιοειδή, φυσικό αέριο, υδρογόνο).
2. **Μεταφορές** (εναέριες, σιδηροδρομικές, θαλάσσιες, οδικές, δημόσιες)
3. **Τραπεζικός Τομέας** (Οδηγία DORA)
4. **Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα** (Οδηγία DORA)
5. **Υγειονομικός Τομέας**
6. **Ύδρευση** (πόσιμο νερό)
7. **Διαχείριση λυμάτων**
8. **Ψηφιακές Υποδομές (NIS 2)**
9. **Δημόσια Διοίκηση** (μόνο σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης, εξαιρούνται κοινοβούλια, κεντρικές τράπεζες και δικαστική εξουσία)
10. **Διάστημα**
11. **Επισιτιστικός τομέας.**

2.4 Ιστορική αναδρομή

Εχρεί λοιπόν αλλάξει η «φυσιογνωμία» των απειλών στην κρατική οντότητα. Αναρωτιόμαστε. Γιατί και πως.

Οι συγκρούσεις μεταξύ των κρατών αποτέλεσε ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός σε κάθε χρονική περίοδο της ιστορίας. Σ' ένα αναρχούμενο διεθνές σύστημα, όπου δεν υπάρχει μια κεντρική εξουσία η οποία μπορεί να επιβάλλει την τάξη και να εγγυηθεί την ασφάλεια των μερών, ο πόλεμος είναι πάντα πιθανός. Ο όρος της αναρχίας χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια την απουσία μιας κεντρικά ρυθμιζόμενης εξουσίας, μιας διεθνούς κυβέρνησης. Εκείνο που υπάρχει είναι η «πολιτική δυνάμεων», το σύγχρονο δηλαδή σύστημα κρατών. Στο πλαίσιο αυτού του συστήματος, πρώτον υπάρχουν ανεξάρτητες πολιτικές οντότητες (τα κράτη) που κανέναν δεν αναγνωρίζουν πολιτικά ανώτερο τους και ισχυρίζονται ότι είναι κυρίαρχες και δευτερον υπάρχουν συνεχείς και οργανωμένες σχέσεις μεταξύ τους.⁽¹⁶⁾ Η διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων βασίστηκε πάντα στις πολεμικές συγκρούσεις στις συμμαχίες και στην αδιαπραγμάτευτη δυναμική των απειλών και διαπραγματεύσεων που λαμβανούν χώρα πριν, μετά ή και κατά τη διάρκεια ενός πολέμου.

Η πολεμική σύγκρουση αντανακλά πάντα την εποχή της. Τα χαρακτηριστικά κάθε εποχής διαμορφώνουν τα μέσα και τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου. Η εισαγωγή καινούριων όπλων ή/και δογμάτων χαρακτηρίζει το είδος των πολέμων στις διάφορες ιστορικές περιόδου. Οι καταπέλτες του Κρεσού, οι πολυπληθείς στρατιές του Ναπολέοντα, η καραμπίνα και τα πολυβόλα όπλα, τα θωρηκτά του 19^{ου} αιώνα, τα τεθωρακισμένα και τα αεροπλάνα των αρχών του 20ου αιώνα και τέλος τα πυρηνικά όπλα στα μέσα του αιώνα μας υπήρξαν μερικές από τις πιο επαναστατικές καινοτομίες στην ιστορία του πολέμου. Στο τέλος του αιώνα μας, ο κλάδος των πληροφοριών και της επεξεργασίας τους, έχει ήδη αρχίσει να ανατρέπει το συσχετισμό δυνάμεων στον πλανήτη και αποτελεί αναμφίβολα μια καινούρια επανάσταση στο χώρο του πολέμου.⁽¹⁷⁾

«Στο έργο του ο πρώσσοσ στρατηγός Carl von Clausewitz, αναφέρει ότι δεν υπάρχει πιο χαρακτηριστικός χαμελαίων από τον πόλεμο. Μεταμορφώνεται ανάλογα με την εποχή και τις συγκεκριμένες ανάγκες. Παρότι βασίζεται στην τριάδα, βία και έχθρα, αλλαγές και πιθανότητες, και πολιτικές εκτιμήσεις, τα τελευταία χρόνια ο πόλεμος χρησιμοποιεί μίγμα από συμβατικά και μη – συμβατικά μέσα και ο υβριδικός πόλεμος είναι πλέον μια πραγματικότητα.

Μπορεί, η έννοια του υβριδικού πολέμου να έχει γίνει αντικείμενο μελέτης τα τελευταία χρόνια ωστόσο η εμφάνισή του γίνεται ήδη από τον πελοποννησιακό πόλεμο τον 5^ο π.χ. αιώνα, όπου στη διαμάχη μεταξύ αθηναίων και σπαρτιατών, ο αντιπερισπασμός των Αθηναίων με τη χρήση υβριδικής απειλής τον ξεσηκωμό των Ειλωτών, κατάφεραν ένα καίριο πλήγμα στους Σπαρτιάτες. Πιο συγκεκριμένα, οι Σπαρτιάτες έπρεπε να κρατήσουν δυνάμεις στην Πύλο και την Λακωνία φοβούμενοι τον ξεσηκωμό των ειλωτών, όπου ουσιαστικά συντηρούσαν την γεωργία και τους οικονομικούς πόρους της Σπάρτης. Οι Αθηναίοι δημιούργησαν στρατιωτική βάση στην Πύλο, την οποία φρουρούσαν με Μεσσήνιους στρατιώτες από την Ναύπακτο, των οποίων οι

πρόγονοι είχαν εκδιωχθεί από την Σπάρτη μετα τον μεγάλο ξεσηκωμό των Ειλώτων το 464 π.χ. Όταν οι Είλωτες άρχισαν να λιποτακτούν προς την Πύλο, οι Σπαρτιάτες βρέθηκαν σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θουκυδίδης αναγκάστηκαν σ'αναν συμβιβασμό και υποχώρηση που δεν θα γινόταν μόνο με τη χρήση συμβατικών μέσων πολέμου από τους Αθηναίους. Ο Δούρειος ίππος στον τρωικό πόλεμο, είναι άλλο ένα παράδειγμα χρήσης εργαλείου υβριδικού πολέμου.

Σε όλη την ιστορική αναδρομή μπορούμε να διακρίνουμε τα εργαλεία που έχουν στη φαρέτρα τους οι υβριδικές απειλές και ο υβριδικός πόλεμος, Για παράδειγμα, την εποχή του Β' Π.Π., παρατηρούμε ότι η ύπαρξη ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων από την Γερμανία κάνει τις υλικοτεχνικές γραμμές πιο ευάλωτες σε τρομοκράτες, αντάρτες και άτακτες ομάδες αντίστασης. Έτσι, ο γερμανικός στρατός καθ' όλη του διάρκεια του Β' Π.Π. υπέφερε από διαταραχές 10.000 Παρτιζάνων Σοβιετ και υπέστη σοβαρότατο πλήγμα, από την χρήση υβριδικών απειλών και υβριδικό πόλεμο από τους σοβιετικούς «αντάρτες».

Ο Βρετανός Πρωθυπουργός Τζ. Τσώρτσιλ αναγνώρισε τη χρήση μη συμβατικών μέσων από τους σοβιετικούς στρατιώτες για την αντιμετώπιση της Wehrmacht. Έτσι τον Ιούλιο του 1940, δημιούργησε έναν καινούριο οργανισμό Special Operations Exacutives (S.O.E.), με σκοπό την βοήθεια προς τους σοβιετικούς παρτιζάνους. Για τα επόμενα χρόνια, οι Βρετανοί agents βοηθούσαν κάθε μορφή αντίστασης ενισχύοντας την συμμαχία με σαμποτάζ στου Ναζί και με την συνδρομή αεροσκαφών, παρέδιδαν όπλα και πυρομαχικά μέσω της Δυτ. Ευρώπης και των Βαλκανίων. Όλη η παραπάνω χρήση μίγματος υβριδικών απειλών αποτέλεσε μια απαραίτητη συνθήκη και ισχυρή απόδειξη ότι ο συνδυασμός συμβατικών και μη – συμβατικών μέσων πολέμου αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τα επιθυμητά αποτελέσματα ως προς την έκβαση ενός πολέμου. Αλλά και σε όλη τη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων διαπιστώνουμε την υβριδική μορφή του πολέμου και όχι μονο στη Δύση. Κατά τη διάρκεια του Sino – Japanese War, ο οποίος διαδραματίστηκε από το 1937-1945, ο αρχηγός Μάο Τσε Τούνγκ και οι στρατηγοί του χρησιμοποίησαν ένα μίγμα μη – συμβατικών μέσων».⁽¹⁸⁾

Τα παραπάνω αποτελούν ορισμένα μόνο παραδείγματα της ιστορίας και την χρήση του υβριδικού πολέμου και των υβριδικών απειλών σε όλη τη διάρκεια των συγκρούσεων στην ιστορία.

Notes - References

- (1) E.H. Carr, *The Twenty Year Crisis, 1919-1939, An Introduction to the Study of International Relation*, London & N. York, Harper Torchbooks, 1964, Kenneth Waltz. Man, *The State and War, A theoretical Analysis*. N.York, Columbia University Press 1959.
- (2) *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Frank G. Hoffman. Potomac Institute of Policy Studies. (Dec 2007)
- (3) *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations*, 175-200, Princeton University Press (1975).
- (4) Research Article: *Making Sense of Hybrid Warfare*, James K. Wither, *Connections QJ* 15, no 2 (2016) σελ. 74 -75.
- (5) European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats <https://www.hybridcoe.fi/> 8
- (6) Βλέπε για παράδειγμα την περίπτωση της υβριδικής πολιορκίας της Ελλάδας από «μετανάστες - πρόσφυγες» και μη τακτικές δυνάμεις, στα σύνορα με την Τουρκία, τον Μάρτιο του 2020.
- (7) Hybrid CoE: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/> τελευταία πρόσβαση, Απρίλιος 2021.
- (8) «Ανασυνθέτοντας την έννοια της ασφάλειας», ΚΕΔΙΣΑ, written by Γ. Κωσταράς, 09 Ιουλ 2018.
- (9) «Ανασυνθέτοντας την έννοια της ασφάλειας», ΚΕΔΙΣΑ, written by Γ. Κωσταράς, 09 Ιουλ 2018.
- (10) <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/making-critical-entities-more-resilient.html>.
- (11) *Resilience Information and Security: An International Journal*, Yanakiev, Dimov and Bacharov, v 39:1, 2018 σελ. 77-89.
- (12) *Resilience Information and Security: An International Journal*, Yanakiev, Dimov and Bacharov, v 39:1, 2018 σελ. 77-89.
- (13) Εργαστήριο Ασφάλειας Πληροφοριών και Προστασίας Κρίσομων Υποδομών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ολιστική Προστασία Κρίσιμων Υποδομών, Ανθεκτικότητα και Προστασία Διασυνδέσεων, *διαΝΕΟσις*, Ιούνιος 2016, <https://www.dianeosis.org/2016/06/critical-infrastructure-synopsis>.

(14) «Από τις κρίσιμες υποδομές στις κρίσιμες οντότητες: μια σύνθετη διαδικασία ασφαλείας, ΕΛΙΑΜΕΠ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Τρ. Καρατραντός, Μάρτιος 2023, Policy Brief 177/2023, σελ. 3-4.

(15) «Από τις κρίσιμες υποδομές στις κρίσιμες οντότητες: μια σύνθετη διαδικασία ασφαλείας, ΕΛΙΑΜΕΠ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Τρ. Καρατραντός, Μάρτιος 2023, Policy Brief 177/2023, σελ 5-6.

(16) Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, J. Mearsheimer, Εκδόσεις Ποιότητα 2006, σελ. 23 -28.

(17) E.H. Carr, The Twenty Year Crisis, 1919-1939, An Introduction to the Study of International Relation, London & N. York, Harper Torchbooks, 1964, Kenneth Waltz. Man, The State and War, A theoretical Analysis. N.York, Columbia University Press 1959.

(18) Hybrid Warfare, Fighting Complex Opponents from Ancient World to the Present, Peter R. Mansoor, The Ohio State University, Cambridge (σελ. 1-5)

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

3.1 ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα πολιτικά γεγονότα πρέπει να αξιολογούνται σύμφωνα με την «μεγάλη εικόνα», δηλ, την αντικειμενική θεώρηση υπό το πρίσμα των όσο των δυνατών περισσότερων παραμέτρων. Για την κατανόηση των αιτιών, των προσώπων που πρωταγωνίστησαν, καθώς και των συνεπειών τους σε όλα τα επίπεδα, είναι απαραίτητη προϋπόθεση να μελετηθεί το ιστορικό τους υπόβαθρο και η εξέλιξη τους στον χρόνο.

Στην παρούσα μελέτη γίνεται προσπάθεια προσέγγισης της ρωσικής πολιτικής που υπο το δέσμη αρχών του δόματος Gerasimov, αναδύθηκε μια ολόκληρη θεωρία και συζητήσεις γύρω από τη φύση, τον ορισμό και τις συνέπειες της εφαρμογής των υβριδικών απειλών και του υβριδικού πολέμου. Ασφαλώς οι τακτικές και οι μέθοδοι που ακολουθούνται στα πλαίσια αυτού του πολέμου δεν είναι καινούριες. Αντιθέτως όπως είδαμε στην ιστορική αναδρομή, πρόκειται για μια μορφή πολέμου που εμφανίστηκε απ' τα αρχαία χρόνια. Ωστόσο οι συζητήσεις και οι προβληματισμοί έγιναν πολύ έντονοι και το κέντρο βάρους μετατοπίστηκε σ' αυτήν την μορφή πολέμου που οι «ρωσικές φιλοδοξίες» και στρατηγικές της την έφεραν στο προσκήνιο με την Ευρώπη, τις U.S.A και γενικά το διεθνές περιβάλλον να παρακολουθεί την εφαρμογή του δόματος Gerasimov και να αλλάζουν οι ισορροπίες στην γεωπολιτική σκακιέρα και την υιοθέτηση της αντίληψης ότι ο πόλεμος άλλαξε μορφή και κρίνεται επιτακτική ανάγκη η αντιμετώπιση των υβριδικών προκλήσεων που δείχνουν να οριοθετούν μια νέα εποχή.

Η φράση του στρατηγού Sun Tzu, στο έργο του «*The Art of War*» τον 5^ο π.χ. αιώνα: *Η μεγαλύτερη τέχνη στον πόλεμο είναι να υποτάξεις τον εχθρό χωρίς μάχη*», γίνεται ο σύντομος ορισμός του υβριδικού πολέμου και διαχέει την ρωσική εξωτερική πολιτική, η οποία χρησιμοποιεί μια δέσμη υβριδικών απειλών όπως θα δούμε αναλυτικά και εγκαθιδρύει επιτυχώς το καθεστώς που επιθυμεί στις χώρες – στόχους ανάλογα με τα συμφεροντά της.

Η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία

«Μπορούμε να πούμε ότι οι παραπάνω προθέσεις της ξεκινούν πολύ νωρίτερα και συγκεκριμένα το 1968 με την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία και το 1979 με την Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν. Πιο αναλυτικά το 1946 το κουμμουνιστικό κόμμα της Τσεχοσλοβακίας (CPCz) κερδίζοντας τις εκλογές αναλαμβάνει την εξουσία. Με την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης, γεγονός το οποίο αναμφίβολα συνιστά απειλή και προάγγελο πολέμου με υβριδικό χαρακτήρα, καθώς συνιστά πολιτική ανάμειξη στο εσωτερικό μιας άλλης χώρας, το κουμμουνιστικό κόμμα ισχυροποιεί τη θέση του και με πραξικόπημα εξοστρακίζει τα μη – κουμμουνιστικά μέλη.

Στις 14 Μαΐου 1955, υπογράφεται το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ως αντίβαρο στο NATO, υπο την Σοβιετική ασπίδα με χώρες μέλη την Αν. Γερμανία, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Ρουμανία, Αλβανία και φυσικά την Σοβιετική Ένωση, στην οποία ανήκαν η στρατιωτική ηγεσία και ο σχεδιασμός. Ο κεντρικός άξονας της πολιτικής που

σχεδιάστηκε από την Σοβιετική Ηγεμονία εμπεριέχει ένα μίγμα υβριδικών απειλών που αποδεικνύεται περίτρανα με την επιχείρηση με κωδική ονομασία «Δούναβης», όταν τις 21 Αυγ 1968, η Σοβ. Ένωση, προσπαθώντας να καταπνίξει την «άνοιξη της Πράγας» όπως ονόμαστηκαν οι φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις του Alexander Dubcek, ο οποίος παρότι είχε αναλάβει την ηγεσία του Κουμμουνιστικού κόμματος και την εξουσία, εισήγαγε μια σειρά αλλαγών που προσπαθούσαν να δώσουν δικαιώματα και ελευθερία λόγου και μια ελαστικότητα ως προς την κυβερνητική διαχείριση της οικονομίας.

Η Σοβιετική Ένωση βλέποντας με ανησυχία τις πολιτικές εξελίξεις σ' ένα από τα κρατη – μέλη που ανήκαν στην σφαίρα επιρροής της, αποφασίζει με συνομωσίες με άλλα 4 μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας να εισβάλλει στην Τσεχοσλοβακία με τη συνδρομή ειδικών δυνάμεων με στόχο την αποπομπή του Dubcek. Τελικά τον συλλαμβάνει και τον εξαναγκάζει μαζί με στελέχη της κυβέρνησης του στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Μόσχας, όπου αποσύρονται όλες οι φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις». ⁽¹⁾

Κάνοντας μια ανασκόπηση των παράπάνω γεγονότων, συμπεραίνουμε ότι η επιχείρηση «Δούναβης» εναντίον της “άνοιξης της Πράγας”, συνιστά σαφέστατα υβριδικό πόλεμο. Η μη συμμόρφωση με τις επιταγές της Σοβ. Ένωσης συνιστούσε απομάκρυνση του κεντρικού ελέγχου εξουσίας απ' αυτήν και η συνομωσία για εισβολή σε ξένο έδαφος και η επιβολή πολιτικών αποφάσεων που εξυπηρετούν τα συμφέροντα της, καταδεικνύει σαφέστατα την χρήση πολιτικών και στρατιωτικών εργαλείων του υβριδικού πολέμου, όπως χειραγώγηση των πολιτικών διαδικασιών, πρόκληση εισβολής, απειλές κλιμακούμενων εχθροπραξιών.

Η εισβολή στο Αφγανιστάν

«Τον Απρ 1978, το δημοκρατικό κόμμα του Αφγανιστάν (PDPA), μετά από μια σειρά αιματηρών συμπλοκών κατέλαβε την εξουσία με αρχηγό κόμματος τον Nur Taraki, ο οποίος ήταν στρατολογημένος πράκτορας της KGB, φέρνοντας το κουμμουνιστικό καθεστώς στο Αφγανιστάν και έχοντας την πλήρη στήριξη της Σοβ. Ένωσης. Το καθεστώς του ήταν μαστισμένο τόσο από εσωτερικές διαμάχες όσο και εξωτερικές από τους Mujahideen Islamic Fighters.

Όταν το καθεστώς του Taraki ανατράπηκε από τον Amin, η Σοβ. Ένωση είδε με σκεπτικισμό αυτήν την αλλαγή. Καθώς ο Αμίν ήταν βέβαια συμπορευόμενος στο κουμμουνιστικό άρμα αλλά δεν ήταν πράκτορας της KGB και είχε σπουδάσει στις USA, αποτελούσε ένα αγκάθι για την εξ. πολιτική της Ρωσίας. Η χρήση των υβριδικών απειλών και η εμφάνιση του υβριδικού πολέμου γίνεται πλέον μια πραγματικότητα καθώς η Σοβ. Ένωση μέσω συνεργασιών με το αντίπαλο στρατόπεδο του Barbak Karmal, ξεκινάει έναν αγώνα εξόντωσης του Amin και αντικατάστασής του από τον Karmal, με τον όρο να μείνει το Αφγανιστάν στη Σοβιετική σφαίρα επιρροής.

Η αποκορύφωση του υβριδικού πολέμου και απειλών λαμβάνει χώρα όταν μερικούς μήνες αργότερα η Ρωσία εγκατέστησε πολλές στρατιωτικές μονάδες στο Αφγανιστάν. Επίσημη δικαιολογία αποτέλεσε η μάχη κατά των εξτρεμιστών Mujahideen. Αυτή ακριβώς η πράξη δηλ η εισβολή σαν «αυτόκλητοι σωτήρες» αποτελεί μία από τις συνηθέστερες μορφές υβριδικού

πολέμου γιατί ανεπίσημα ήταν η φυσική και πολιτική εξόντωση του Αμιν, γεγονός και το οποίο επετεύχθη και συνιστά την ισχυρότερη επίσης μορφή υβριδικού πολέμου. Η γρήγορη τοποθέτηση του υπο πολιτική χιραγώγηση Karmal, δίνει συνέχεια στην ακολουθία της υβριδικής πολιτικής της Σοβ. Ένωσης καθώς αποτελεί πολιτική χειραγώγησης και συνεργασία με κυβερνήσεις προς όφελος των συμφερόντων της». ⁽²⁾

Η προσάρτηση της Κριμαίας

Η Ρωσική Αυτοκρατορία υπο την Αικατερίνη τη Μεγάλη προσάρτησε την χερσόνησο της Κριμαίας το 1783 από την Οθωμανική αυτοκρατορία. Μετα το 1917 την επανάσταση των μπολσεβίκων η Κριμαία παρέμεινε τμήμα της Σοβ. Ένωσης. Το 1954, το Ανώτατο Σοβιετ, εξέδωσε ένα διάταγμα σύμφωνα με το οποίο προχώρησε την προσάρτηση της Κριμαίας στην Ουκρανική Σοσιαλιστική Δημοκρατία, με στόχο την ενίσχυση, τον εκσυγχρονισμό και τον εξορθολογισμό της οικονομίας της Ουκρανίας.

Με την κατάρρευση της Σοβ. Ένωσης το 1991, το σκηνικό αλλάζει και οι πολιτικές εξελίξεις είναι ραγδαίες. Η Κριμαία γίνεται αυτόνομη δημοκρατία στο νεοσύστατο ουκρανικό κράτος. Η ουκρανική κυβέρνηση επέτρεψε στο ρωσικό ναυτικό να διατηρήσει μέρος του στόλου του στη Μ. Θάλασσα και μάλιστα στη στρατηγική θέση που έχει το λιμάνι της Σεβαστούπολης, η οποία διατήρησε ένα ειδικό καθεστώς αλλά σαν πόλη εντός της Ουκρανίας. Η οποιαδήποτε προοπτική ανεξαρτησίας ή ένωσης με την Ρωσία δεν ευοδώθηκε.

«Η εμφάνιση των υβρικών απειλών από την Ρωσία έγινε πραγματικότητα όταν τον Νοέμβριο 2013, ο ουκρανός πρόεδρος Viktor Yanukovich ξεκίνησε με την κυβέρνησή του τις συνομιλίες με την ευρωπαϊκή ένωση και τα κράτη – μέλη της, με στόχο την ευθυγράμμιση των πολιτικών της με τις δικές τους. Η Ρωσία είδε ένα πρώην μέλος της Σοβ. Ένωσης που ήθελε να έχει υπο την πολιτική της επιρροή, να θέλει να προσεγγίσει την Δύση και μάλιστα μέσω υπογεγραμμένης Συμφωνίας. Προειδοποίησε την ουκρανική κυβέρνηση μέσω «πιεστικών συνομιλιών», ότι οι συγκεκριμένες πολιτικές επιλογές θα είχαν πολύ σκληρές συνέπειες από μεριάς της. Χρησιμοποίησε έτσι ένα κύμα υβριδικών απειλών σταδιακά κλιμακούμενων που σχετίζονται με την χειραγώγηση των πολιτικών διαδικασιών, πιεστικών διπλωματικών συνομιλιών που ήταν στα όρια ενός υβριδικού πολέμου.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα υβριδικής απειλής αποτέλεσε επίσης ο οικονομικός εκβιασμός της Ρωσίας στην Ουκρανία, ότι η υπογραφή συμφωνίας με την ευρωπαϊκή ένωση και η αλλαγή στρατοπέδου ουσιαστικά θα της κόστιζε 25 ή και 35 δις ευρώ. Ο πρόεδρος της Ουκρανίας έρχεται σε μυστικές συναντήσεις με τον ομότιμο του ρώσο πρόεδρο Πούτιν και αντιστοιχη συνάντηση πραγματοποιήθηκε μεταξύ των δύο πρωθυπουργών των δύο χωρών. Υπο τις πιέσεις της Μόσχας ο Yanukovich υποχωρεί από κάθε συμφωνία με την Ευρώπη. Ένα κύμα έντονων διαμαρτυριών και διαδηλώσεων μέρους της κοινωνίας στην Ουκρανία ξεκινάει στο Κίεβο μετά την απομάκρυνση από την ευρωπαϊκή ένωση.

Ένα από τα βασικότερα εργαλεία υβριδικών απειλών που χρησιμοποίησε η Ρωσία είναι σίγουρα η προπαγάνδα και η διαρροή απο fake news στους πολίτες μέσω χειραγώγησης των media. Στην κλιμάκωση της χρήσης των υβριδικών απειλών από την Ρωσία βλέπουμε στις 2 Μαρτ 2014 την εισβολή στρατιωτών χωρίς εμβλήματα να καταλαμβάνουν κτίρια καίριας σημασίας στην Κριμαία και στην Σεβαστούπολη, όπως κυβερνητικά κτίρια και στρατώνες. Τα στελέχη του NATO και οι Βρυξέλλες δέχονται ουσιαστικά έναν υβριδικό αιφνιδιασμό καθώς δεν υπάρχει ταυτοποίηση της στρατιωτικής εισβολής «από τα πράσινα μικρά ανθρωπάκια».

Φυσικά κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, η Ρωσία αρνείται οποιαδήποτε εμπλοκή επίσημα και αφήνει να διαρεύσει ότι πρόκειται για πολιτοφυλακή της ίδια της χώρας. Ο υβριδικός πόλεμος έχει κάνει πλέον αισθητή την παρουσία του καθώς οι παραπάνω επιχειρήσεις από τους «little green men», προκαλείται από άγνωστους δρώντες κατά την επίσημη εκδοχή. Στις 16 Μαρτ 2014, διεξάγεται ένα αμφισβητούμενο δημοψήφισμα, σύμφωνα με το οποίο το 97% των πολιτών της Κριμαίας επιθυμούν την ένωση με την Ρωσία. Καθώς έναν μήνα αργότερα ο ρώσος πρόεδρος Πούτιν αποκαλύπτει ότι τα πράσινα μικρά ανθρωπάκια ήταν ρώσοι στρατιώτες και έναν χρόνο αργότερα ανακοινώνει επίσημα στο κοινοβούλιο στη Μόσχα ότι επιτέλους ήταν η ώρα να επιστρέψει η Κριμαία, αντιλαμβανόμεστε πλήρως ότι η φιλοσοφία του κινέζου στρατηγού Σουν Τσου, βρήκε σ' αυτήν τη περίπτωση τον καλύτερο εκφραστή της. Η προσάρτηση και υποταγή της Κριμαίας από την Ρωσία έγινε χωρίς τα συμβατικά μέσα του πολέμου.

Παρ' όλα αυτά το ρωσικό γενικό επιτελείο στρατού είχε ετοιμαστεί για την επίθεση στην Ουκρανία μέσω των υβριδικών απειλών, καθώς γίνονταν στρατιωτικά γυμνάσια και ειδικά η ρωρική άσκηση ZAPAD το 2013, απεδείχθη ότι ήταν μια γενική πρόβα για τις επιθετικές επιχειρήσεις στην Ουκρανία.

Τα συμπεράσματα της παραπάνω περιπτωσιολογικής μελέτης της προσάρτησης της Κριμαίας αλλά και των εισβολών στην Τσεχοσλοβακία και στο Αφγανιστάν, διακρίνουμε την απόλυτη εφαρμογή του δόγματος του V. Gerasimov, όπου σύμφωνα μ' αυτό η Ρωσία πρέπει να ακολουθεί τα εξής έξι στάδια για την νικηφόρα έκβαση μιας σύγκρουσης:

- 1) **Συγκεκριαυμένεσ αρχικέσ επιχειρήσεισ:** Σε πρώτο στάδιο, στο κράτος – στόχος σχηματίζεται μια δραστήρια αντιπολίτευση από πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις κλπ, ενώ παράλληλα διεξάγεται ένας διαρκής πληροφοριακός πόλεμος ώστε να διαμορφωθεί το κατάλληλο περιβάλλον.
- 2) **Κλιμάκωση:** Σε περίπτωση κλιμάκωσης, αυξάνεται η πολιτική και διπλωματική πίεση κατά του κράτους στόχου αλλά και κατά μη κρατικών δρώντων. Οι ενέργειες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν οικονομικές κυρώσεισ και διακοπή διπλωματικών σχέσεων.
- 3) **Έναρξη συγκρούσεων:** Το στάδιο αυτό ξεκινά με την έναρξη των συγκρούσεων ανάμεσα σε αντίπαλεσ ομάδεσ υπο την μορφή των διαδηλώσεων, διαμαρτυριών, δολιοφθορών δολοφονιών και παραστρατιωτικών δράσεων. Οι συγκρούσεισ αυτέσ

θα πρέπει να εκληφθούν ως απειλή για τα συμφέροντα της Ρωσίας, ώστε να ξεκινήσει η κινητοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων.

- 4) **Κρίση:** Με την είσοδο στην περίοδο της κρίσης θα ξεκινήσουν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες θα συνοδεύονται από διαρκείς διπλωματικές και οικονομικές κινήσεις. Στο ίδιο πλαίσιο οι πληροφοριακές επιχειρήσεις θα πρέπει να υποστηρίζουν την ανάγκη για ρωσική επέμβαση.
- 5) **Διευθέτηση κρίσης:** Σε αυτό το στάδιο καταβάλλονται προσπάθειες να διωθηθεί η κρίση. Αυτή η διευθέτηση μπορεί να περιλαμβάνει αλλαγές στην πολιτική, οικονομική και στρατιωτική ηγεσία, ώστε να επέλθει μια επιθυμητή για την Ρωσία κατάσταση.
- 6) **Η αποκατάσταση της ειρήνης.**⁽³⁾

MAP OF CRIMEA WITH KEY LOCATIONS

Εικόνα 4: Credit: Stock.com Lesniewski edited by Alison De Benedictis

Είναι ξεκάθαρο λοιπόν, ότι η Ρωσία χρησιμοποιεί επιτυχώς ένα μίγμα πληροφοριακών, στρατιωτικών και πολιτικών των υβριδικών απειλών με επιτυχία. Φυσικά η ρωσική πλευρά χρησιμοποιεί τον όρο υβριδικός πόλεμος αναφερόμενη στις δυτικές πρακτικές εναντίον της. Στο πεδίο μάχης του 21^{ου} αιώνα, οι συγκρούσεις με τα συμβατικά παραδοσιακά μέσα έχουν δώσει τη θέση τους στον πόλεμο της 5^{ης} γενιάς, τον υβριδικό. Ένας «μαύρος κύκνος» (απρόβλεπτο γεγονός – θα δωθεί αναλυτική ερμηνεία στο τρίτο μέρος της εργασίας) έχει αναδυθεί στο πολιτικό σκηνικό της Ευρώπης και η αντιπαλότητα μεταξύ Ανατολής και Δύσης επέστρεψε.⁽⁴⁾

3.2 Hezbollah

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πολιτική προστασίας του Ισραήλ απαιτεί να είναι προετοιμασμένο για όλο το φάσμα των επιθετικών λειτουργιών, το οποίο ονομάζεται και «rainbow of conflict», το οποίο περιλαμβάνει τόσο χαμηλής έντασης διαμάχες, κυρίως αναφερόμενοι στην Δυτ. Όχθη και την Γάζα, όσο και υψηλής έντασης διαμάχες αναφερόμενοι στην Συρία και στο Λίβανο και χώρες χωρίς κοινά σύνορα όπως το Ιράν. Τρία κομβικής σημασίας πολιτικοστρατιωτικά γεγονότα επηρέασαν τις πεποιθήσεις του Ισραήλ για τις πολεμικές του επιχειρήσεις

- ✚ Ο πόλεμος το 1999 στο Κόσοβο, οι Operating Enduring Freedom in Afganistan και Ιράκ, δημιούργησε στο Ισραήλ την πεποίθηση ότι η απόκρουση επιθέσεων με πυρά, κυρίως από τις αεροπορικές δυνάμεις ήταν αποτελεσματικός τρόπος, ώστε να επηρρεαστεί η βούληση των αντιπάλων και να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αυτή η προσέγγιση επίσης έδειχνε να υπόσχεται λιγότερα θύματα (γεγονός που προλάμβανε τις εγχώριες αντιδράσεις) και λιγότερες γενικότερα καταστροφές (γεγονός που βοήθησε για την έξωθεν καλή μαρτυρία) και φυσικά ο λιγότερο δαπανηρός τρόπος.
- ✚ Ο δεύτερος *al – Aqsa intifada*, ο οποίος ξεκίνησε στα τέλη του 2000 και ανάγκασε τις ένοπλες δυνάμεις του Ισραήλ να σταματήσει τις τρομοκρατικές επιθέσεις εντός της χώρας .
- ✚ Η παρουσία της U.S.A στο Ιράκ, ενίσχυσε την πεποίθηση ότι θα διεξάγονταν ένας πόλεμος χαμηλής έντασης με πρωταρχικό ρόλο στις δυνάμεις της ξηράς.⁽⁵⁾

«Το 1982, το Ισραήλ κατέλαβε το Ν. Λίβανο, με στόχο την εξουδετέρωση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Η κατάληψη αυτή αποτέλεσε την γενουσιοργό αιτία της παραστρατιωτικής οργάνωσης Hezbollah, σαν αντίδραση στην κατάληψη των ισραηλινών. Με την αποχώρηση των ισραηλινών το 2000, ενίσχυσαν τον ρόλο τους στο Λίβανο.

Τον Ιούλιο του 2006, άρχισαν οι εχθροπραξίες ανάμεσα στη Hezbollah και το Ισραήλ, μετά την απαγωγή ισραηλινών στρατιωτών και τη δολοφονία κάποιων. Η Hezbollah, στόχευε στην επιστροφή των λιβανέζων αιχμαλώτων και τη διατήρηση των εδαφών του Ν. Λιβάνου και το Ισραήλ την επιστροφή των απαχθέντων στρατιωτών του και την ενδυνάμωση του ηγετικού του ρόλου στην περιοχή. Για την επίτευξη των παραπάνω, σχεδίαζε τον θαλάσσιο και εναέριο αποκλεισμό του Λιβάνου και την καταστροφή των πυραυλικών συστημάτων της Hezbollah».⁽⁶⁾

Στο Λίβανο, οι ισραηλινοί αντιμετώπισαν εχθρικές καταστάσεις για τις οποίες δεν ήταν έτοιμοι. Η χρήση των εργαλείων του υβριδικού πολέμου γίνεται εμφανής σ' αυτή τη σύγκρουση. Τα κύρια χαρακτηριστικά της Hezbollah, είναι ο ανταρτοπόλεμος και παρότι δεν ήταν αριθμητικά μεγάλη δύναμη με τους ισραηλινούς σαφώς να υπερτερούν, ήταν οργανωμένοι σε μικρές ευέλικτες μονάδες με εξελιγμένα όπλα τελευταίας τεχνολογίας.

Όταν το Ισραήλ αποφασίζει να εισέλθει στο Λίβανο, αντιμετωπίζει πολλές δυσκολίες η τακτική που ακολούθησαν και η ανάμειξη τους με τον άμαχο πληθυσμό υποχρέωσε τους ισραηλινούς σε μαζικούς βομβαρδισμούς, καθώς η ανάμειξή τους με τον ντόπιο πληθυσμό εξασφάλιζε την κάλυψη τους, τον εφοδιασμό τους κάνοντας έντονη τη φυσιογνωμία του υβριδικού πολέμου που χρησιμοποιούσε η Hezbollah έναντι του Ισραήλ.⁽⁷⁾

Εικόνα 5: MAP OF LEBANON

Επίσης, ένα μίγμα υβριδικών εργαλείων πολέμου που χρησιμοποίησε η Hezbollah, περιλάμβανε την χρήση της προπαγάνδας και την προβολή μέσω των media για τον καταστροφικό ρόλο του Ισραήλ στο Λίβανο μέσω επιθέσεων σε σχολεία, νοσοκομεία και γενικά άμαχο πληθυσμό. Κατάφερε έτσι να στρέψει την κοινή γνώμη κατά του Ισραήλ, με αποτέλεσμα την καταδίκη του. Έτσι μέσω πληροφοριακών εργαλείων του υβριδικού πολέμου, η Hezbollah, πέτυχε να παρουσιάσει το Ισραήλ ως καταπατητή του Διεθνούς Δικαίου, τη στιγμή που η σύσταση της και οι ενέργειες της ήταν αυτές μιας τρομοκρατικής οργάνωσης.⁽⁸⁾

Ακόμη ένα σοβαρό χαρακτηριστικό του υβριδικού πολέμου σ' αυτή την σύγκρουση θεωρούνται οι κυβερνοεπιθέσεις βασικών υποδομών και επικοινωνιών και από τα δύο στρατόπεδα. Για τον παρακάτω λόγο, αυτό χαρακτηρίστηκε από πολλούς μελετητές ως ο πρώτος σύγχρονος υβριδικός πόλεμος. Παρα την τελική ήττα της Hezbollah από το Ισραήλ, ο στόχος των ισραηλινών δεν επετεύχθη δηλ η διάλυση της οργάνωσης και η πολιτική της απομόνωση. Ο πόλεμος των ισραηλινών με συμβατικά μέσα έναντι του ανταρτοπόλεμου και σύγχρονου υβριδικού πολέμου που χρησιμοποίησε η Hezbollah, φάνηκε ανίσχυρος και οδήγησε τους μελετητές – αναλυτές σε μια πιο ενδελεχή ανάλυση του υβριδικού πολέμου.⁽⁹⁾

Ένας πολύ σημαντικός παίκτης στη γεωπολιτική σκακιέρα, που εφαρμόζει έντονα μίγμα υβριδικών απειλών στις πολεμικές της συγκρούσεις είναι η Τουρκία. Παρακάτω γίνεται

προσπάθεια ανάλυσης της υβριδικής πολιτικής της Τουρκίας μέσω της μελέτης και ανάλυσης δύο συγκρουσιακών δράσεων της. Η μία αφορά την εισβολή στο Αφρίν, στη Συρία, «*επιχείρηση κλάδος ελαίας*» όπως ονομάστηκε, όπου χρησιμοποιήθηκαν και συμβατικά μέσα πολέμου, αλλά στην παρούσα εργασία θα εστιάσουμε στο μίγμα των υβριδικών απειλών. Η δεύτερη αφορά την χειραγώγηση της μαζικής μετανάστευσης σε στρατηγικό επίπεδο όπως αυτή καταδεικνύεται σε μία από τις στρατηγικές της Τουρκίας και στην παρούσα εργασία μελετάμε την εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού από την Τουρκία στον Έβρο (2020).

3.3 Τουρκία και υβριδικές απειλές – Εισβολή και κατάληψη του Αφρίν.

Για να αντιληφθούμε και να αξιολογήσουμε μια σύγχρονη σύγκρουση, είναι αδύνατον αν δεν δούμε έστω και εν συντομία την ιστορική και πολιτική αναδρομή των συγκρουόμενων μερών. Στην συγκεκριμένη αναφορά η περιπτωσιολογική μελέτη αφορά την ακανθώδη σχέση που έχει δημιουργηθεί ανάμεσα στην Τουρκία και στους Κούρδους. Η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται από διαρκείς συγκρούσεις και γεωπολιτικές αλληλεπιδράσεις.

Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή, η περιοχή των Κούρδων, αυτό που οι ίδιοι ονομάζουν Κουρδιστάν, μοιράζεται κυρίως μεταξύ της Τουρκίας (νοτιοανατολικές επαρχίες), του Ιράκ (βόρειες επαρχίες) του Ιράν (βορειοδυτικές επαρχίες) και της Συρίας (βόρειες επαρχίες). Τον 11^ο αιώνα η περιοχή περνάει στους Σελτζούκους και τον 14^ο αιώνα στους Οθωμανούς. Μέχρι και τον 19^ο αιώνα πάντως οι Κούρδοι απολάμβαναν σημαντικής αυτονομίας στα πλαίσια της Περσικής και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τον 19^ο αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατέπνιξε δύο προσπάθειες των Κουρδών για πολιτική αυτονομία και ανεξαρτησία. Τον 20^ο αιώνα, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης (1923), χάθηκε και η ευκαιρία ίδρυσης ανεξάρτητου κουρδικού κράτους. Ακολουθούν αλληπάλληλες αποτυχημένες εξεγέρσεις των Κούρδων και η Τουρκία με τη λήξη του Β΄ΠΠ, στοχεύοντας στην αλλοίωση της εθνικής τους ταυτότητας τους επέβαλε σοβαρούς πολιτισμικούς και γλωσσικούς περιορισμούς.

Οι Κούρδοι κάτοικοι του συριακού κράτους είναι συνίτες και αντιπροσωπεύουν το 15% του συριακού πληθυσμού. Η έναρξη του εμφυλίου συριακού πολέμου το 2011, αποτέλεσε την ευκαιρία για τους Κούρδους για την εγκαθίδρυση ενός *de facto* καθεστώτος αυτονομίας στα εδάφη της Συρίας που βρίσκονταν στον έλεγχο τους. Παράλληλα διατήρησαν ουδέτερη στάση στο καθεστώς της Δαμασκού κι τους Σύριους αντάρτες από την αρχή του πολέμου, ενώ ο Πρόεδρος Άσαντ της Συρίας έδειξε πνεύμα συμπάθειας και προσεταιρισμού στον κουρδικό πληθυσμό της χώρας του.

Στα μέσα του 2012, κατόπιν εγκατάλειψης των κυβερνητικών θέσεων από την βόρεια και την ανατολική Συρία, οι περιοχές αυτές πέρασαν στον έλεγχο των Κούρδων. Αυτή η αποχώρηση των δυνάμεων του καθεστώτος δεν οδήγησε τους Κούρδους σε συμμαχία με τους Σύριους αντάρτες αλλά στην ανακοίνωση τον Μάρτιο 2016 μιας ομοσπονδιακής περιοχής. Γεγονός που πυροδότησε την δυσάρεσκια των δυνάμεων της συριακής αντιπολίτευσης και φυσικά την εχθρότητα της Τουρκίας, για την οποία η οποιαδήποτε προσπάθεια αυτονομίας των Κούρδων

αποτελεί πλήγμα στην ισχύ της και στον ηγεμονικό ρόλο που επιθυμεί να έχει στην ευρύτερη περιοχή.⁽¹⁰⁾

Ο ρόλος της Τουρκίας στον εμφύλιο στη Συρία τον Μάρτιο 2011 ήταν συγκεκριμένος και πολύ στοχευμένος ως προς τα συμφεροντά της στην περιοχή. Τάχθηκε κατά της κυβέρνησης Άσαντ και στήριξε και πολιτικώς και οικονομικώς την ιδεολογικά συγγενή αντιπολίτευση. Συμμάχησε και με το ΙΚ (Ισλαμικό Κράτος) και υπήρξε μυστική συμμαχία Τουρκία – ISIS κατά των Κούρδων αυτονομιστών και της κυβέρνησης Άσαντ.

Παράλληλα τον Αύγουστο 2016, οι κουρδικές δυνάμεις κατέλαβαν την πόλη Μανbij, είχαν αυξήσει τα εδάφη τους εις βάρος των τζιχαντιστών και ο στόχος τους ήταν να ενώσουν τα εδάφη αυτά με το κουρδικό Afrin και να ελέγχουν εξ' ολοκλήρου τα βόρεια σύνορα της Συρίας. Σαν απάντηση στις βλέψεις των Κούρδων, η Τουρκία εισέβαλλε στην Συρία 22/08/2016 (επιχείρηση Ασπίδα του Ευφράτη), με στόχο τον αποκλεισμό των Κούρδων μαχητών δυτικά. Στη συνέχεια ακολούθησε η κατάληψη των τουρκοσυριακών συνόρων επιδιώκοντας τον αποκλεισμό των κούρδων μαχητών από το Αφρίν.

Στις 20 Ιαν 2018 ακολουθεί «η επιχείρηση κλάδος ελαίας». Επίσημα διακηρυγμένος αντικειμενικός σκοπός ήταν η απώθηση των κουρδικών δυνάμεων από τα σύνορα με την Τουρκία, εμποδίζοντας έτσι την δημιουργία αυτόνομου κουρδικού κράτους (Ανδρ. Ματζακός – Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων 2018). Οι στόχοι του Ερντογάν αφορούν την ηγεμονική θέση της ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή και το κουρδικό ζήτημα αποτελεί αγκαθί, καθώς επηρεάζει ακριβώς αυτή τη δυναμική της και την ακεραιότητα του τουρκικού κράτους.

Η χρήση υβριδικών απειλών κατά τη διάρκεια της εισβολής στο Αφρίν από την Τουρκία.

Στην παρούσα εργασία η σύντομη περιγραφή των αιτιών της εισβολής των Τούρκων στο Αφρίν, έχει ως στόχο να δείξει την χρήση των υβριδικών απειλών που χρησιμοποίησε η γείτονα χώρα, ο υβριδικός πόλεμος δηλ παράλληλα με τα συμβατικά μέσα και την επιτυχή έκβαση των στόχων της μέσω αυτών χωρίς τις απώλειες τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και σε υλικοτεχνικό - οικονομικό αν δεν είχε χρησιμοποιήσει τα χαρακτηριστικά της ιδιαίτερης αυτής μορφής πολέμου.

«Ο Ερντογάν χρησιμοποίησε προκλήσεις επίδειξης αμυντικής ισχύος, προπαγάνδα εξοπλισμών, εφαρμογή στρατιωτικού νόμου, εφαρμογή έκτακτων αστυνομικών μέτρων, δόγμα ομηρίας αιχμαλώτων, διπλωματία ομήρων μέσω ανταλλαγών, επιθετική ρητορική, άσκηση ψυχολογικής πίεσης, απειλή χρήσης συμβατικών πολεμικών μέσων σε επιθετική διάταξη, εργαλειοποίηση λαθρομεταναστών, επιδίωξη αλλοίωσης της μόνιμης πληθυσμιακής σύνθεσης τοπικών κοινωνιών (π.χ. περιοχή Αφρίν), καλλιέργεια τοπικής έντασης και κοινωνικού διχασμού σε περιοχές ενδιαφέροντος για την εξυπηρέτηση των τουρκικών συμφερόντων, με κεντρικό πυρήνα την άσκηση προπαγάνδας μέσω ισλαμικού φανατισμού.

Ακόμα πιο εντυπωσιακό είναι η μετατροπή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε όπλα στον πόλεμο στο Αφρίν. Πως πέτυχε κάτι τέτοιο? Στις 24 Αυγ 2016, κατά τη διάρκεια της πρώτης εισβολής του τουρκικού στρατού στη Συρία, εμφανίστηκε στο Twitter ένας ημειπίσημος λογαριασμός με την ίδια επωνυμία, το οποίο προωθούσε ο επίσημος λογαριασμός της τουρκικής διπλωματίας. Ενώ τον Οκτ 2017 δύο νέοι λογαριασμοί έκαναν την εμφάνισή τους στο Twitter, στα αγγλικά και στα τουρκικά, έφεραν την ονομασία «*Επιχείρηση Κλάδος Ελαίας*». Η επιχείρηση ανακοινώθηκε επίσημα στις 19 Ιαν 2018, γεγονός που δείχνει πολύμηνη προετοιμασία στα social media για την υποστήριξη της. Επίσης, τις πρώτες εβδομάδες της επιχείρησης, τα τουρκικά MMM, ισχυρίστηκαν ότι η εκστρατεία της στο Afrin, ήταν επίσης εναντίον του ISIS. Ένα μήνα μετά, αυτή η ρητορική του τουρκικού αφηγήματος σταμάτησε.

Είναι αξιοπρόσεκτο, η ύπαρξη μιας «ψηφιακής στρατιάς» που βοηθάει στην τουρκική προπαγάνδα. Η προπαγάνδα αποτελεί μια προσφιλή τακτική της Τουρκίας η οποία συνιστά υβριδική απειλή που σε συνδυασμό με τον εκφοβισμό των εγχώριων MMM, και όσων διαφωνούν με τις στρατηγικές της, δημιουργεί το «πολιτικό κλίμα» που επιθυμεί ώστε να μπορεί μέσω της χρήσης των υβριδικών απειλών να εδραιώνει τις θέσεις της τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στη διεθνή κοινή γνώμη.

Η εκτεταμένη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από την Τουρκία, καθώς και η διάδοση των μηνυμάτων μέσω των MMM, δεν είναι οι μοναδικές υβριδικές μορφές πολέμου που χρησιμοποιούν. Μετά από 58 ημέρες επιχειρήσεων, σκληρών μαχών, οι τουρκικές δυνάμεις κατάφεραν να καταλάβουν την πόλη του Αφρίν σχεδόν αμαχητί. Η Τουρκία πέτυχε το στόχο της, χωρίς φαινομενικά άσκοπη σπατάλη δυνάμεων. Μπορούμε εκ των υστέρων να συμπεράνουμε ότι μέρος της επιτυχίας της επιχείρησης βασίζεται στο γεγονός ότι η Τουρκία, πέραν των κλασικών πεδίων πολέμου, εφάρμοσε αρκετές μορφές υβριδικού πολέμου πολλούς μήνες πριν την έναρξη των συγκρούσεων και καθόλη τη διάρκεια τους, δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την επιτυχή έκβαση της επιχείρησης ⁽¹¹⁾.

Στόχοι αυτών των συντονισμένων τακτικών και μεθόδων, που συνιστούν υβριδικές απειλές, είναι να πλήξουν τον αντίπαλο που στη προκειμένη περίπτωση, δεν είναι άλλος από τις κουρδικές δυνάμεις μέσω της κάμψης του ηθικού τους, η χειραγώγηση της κοινής γνώμης, η αντιμετώπιση εσωτερικών αντιδράσεων εξ' αρχής, η αλλοίωση της μόνιμης πληθυσμιακής σύνθεσης τοπικών κοινωνιών, η καλλιέργεια εσωτερικών αναταραχών και κοινωνικού διχασμού κ.α.

Τέλος, μπορούμε με μια προσεκτική διευσδεικτική ματιά στα γεγονότα να συμπεράνουμε ότι η επιτυχημένη στρατηγική της Τουρκίας στο Αφρίν, βασίστηκε σε μια επιτυχημένη εισβολή όχι μόνο με συμβατικά μέσα αλλά και το στοιχείο του εκφοβισμού έναντι του αιφνιδιασμού. Και η στρατηγική επιλογή αυτή της Τουρκίας μόνο τυχαία δεν είναι. Αντιθέτως η Τουρκία χρησιμοποιεί την παραπάνω στρατηγική για διπλωματικούς ελιγμούς. Πιο συγκεκριμένα, καθώς αποτελεί μια δύναμη με σαφή υπεροχή έναντι του αντιπάλου της, προτιμά να εκφοβίσει με συντονισμένο ψυχολογικό πόλεμο που συνιστά σαφώς υβριδική μορφή πολέμου, ώστε εκείνοι να πολεμήσουν με το χαμηλότερο δυνατό ηθικό. Αντιθέτως, γνώριζε πολύ καλά ότι η επιλογή

του αιφνιδιασμού στους Κούρδους με μια ευθεία ισχυρή επίθεση με συμβατικά μέσα μόνο, θα δημιουργούσε ρωγμές στις σχέσεις της με τις ΗΠΑ, όσο και με το προστατευόμενο από την Ρωσία καθεστώς Άσαντ.

Όλα τα παραπάνω μας δείχνουν την ανυποχώρητη στάση της Τουρκίας, όταν νιώθει ότι απειλούνται τα ζωτικής σημασίας συμφεροντά της, και ότι επιπλέον η χρήση του μίγματος υβριδικών απειλών από μεριάς της και του υβριδικού σύγχρονου πολέμου, είναι πολύτιμα εργαλεία της για την επίτευξη των γεωπολιτικών στόχων της. Η Ελλάδα, οφείλει να μελετήσει προσεκτικά τη συμπεριφορά της γείτονος χώρας, καθώς δεν έχει κρύψει τις βλέψεις και τους στόχους της που πολλές φορές συγκρούονται με τα εθνικά συμφέροντα της χώρας μας. Πιο συγκεκριμένα όπως θα δούμε παρακάτω μία γνωστή μορφή υβριδικού πολέμου που χρησιμοποιεί η Τουρκία είναι η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού, προκαλώντας σοβαρές δυσχερείς συνέπειες στη χώρα μας σε όλα τα επίπεδα.

3.4 Η εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού από την Τουρκία στον Εβρο (2020)

Η προσπάθεια της Τουρκίας να αποτελεί βασικό παίκτη στη γεωπολιτική σκακιέρα είναι εμφανέστατη τα τελευταία χρόνια. Σ' αυτό το πλαίσιο η παρουσία της γίνεται αισθητή, τόσο μέσω συγκρούσεων όσο και με την χρήση υβριδικών απειλών και με υβριδικές μορφές πολέμου γενικότερα.

Πυξίδα της τουρκικής πολιτικής αποτέλεσε η πολιτική θεωρία του πρώην πρωθυπουργού της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου, όπως αυτή περιγράφεται και στο βιβλίο του (2001),. Η γεωπολιτική θεωρία του Νταβούτογλου στηρίζεται στην αναγκαιότητα ύπαρξης «ζωτικού χώρου» για την Τουρκία. Είναι ανησυχητικό ότι υπάρχουν αντιστοιχίες στη θεωρία του Karl Haushofer για την Γερμανία, η οποία οδήγησε την Ευρώπη στον Β΄ΠΠ.

Ο Νταβούτογλου, αμφισβητεί ευθέως την Συνθήκη της Λωζάνης (1923) και θεωρεί «τεχνητά σύνορα», τα σύνορα που δημιουργήθηκαν, ενώ ο ισλαμικός πολιτισμός και η Οθωμανική Αυτοκρατορία πρέπει να είναι οι βασικές αξίες των σύγχρονων πολιτικών στόχων της σύγχρονης Τουρκίας. Μερικά απ' τα βασικά στοιχεία της θεωρίας του είναι α) το Αιγαίο πέλαγος αποτελεί ζωτικό τουρκικό χώρο και αμφισβητεί την κυριαρχία της Ελλάδας α' αυτό, β) η ισχύς της Τουρκίας δύναται να ενδυναμώνεται μέσω των μουσουλμανικών πληθυσμών στα Βαλκάνια, γ) η γεωπολιτική ισορροπία βασίζεται στην τρόικα Τουρκία – Αιγύπτου – Ιράν. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη θεωρία της Τουρκίας, αντιλαμβανόμαστε τις διεκδικήσεις της Τουρκίας στην περιοχή μας και ειδικότερα στη χώρα μας.

Η Τουρκία, χρησιμοποιεί ένα μίγμα υβριδικών απειλών, ξεκινώντας απ το Αιγαίο που όπως είπαμε θεωρεί ζωτικό της χώρο, και μέσω συγκεκριμένων στοχευμένων και συντονισμένων ενεργειών, όπως ένα πολύ συγκεκριμένο παράδειγμα, το 2020, όπου τα τουρκικά ερευνητικά πλοία Oruc Reis και Barbaros παραβίασαν την διεκδικούμενη ΑΟΖ της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο. Επίσης, υπάρχει μια βεντάλια υβριδικών απειλών που

χρησιμοποιεί όπως το να θέτει το θέμα εκατοντάδων βραχονησίδων στο Αιγαίο ως καθεστώς «γκρίζων ζωνών», με στόχο να βρίσκεται διαρκώς στο τραπέζι των διπλωματικών διεκδικήσεων και νομιμοποίησης των επεκτατικών της θέσεων.

Προσπαθεί να προωθήσει τις θέσεις της τόσο στο εσωτερικό της χώρα όσο και στο διεθνές περιβάλλον, προκαλώντας αστάθεια και αποσταθεροποίηση στον στόχο της, ώστε να μπορέσει επιτύχει τα επιθυμητά και προσοδοφόρα γι' αυτήν αποτελέσματα χρησιμοποιώντας μια σειρά προσφιλών συντονισμένων και απόλυτα στοχευμένων τακτικών. Πρόσφατα σχετικά έκανε χρήση υβριδικών απειλών στη χώρα μας με την προώθηση μεταναστευτικών ροών στον Έβρο. Η συσσώρευση χιλιάδων παράτυπων μεταναστών στις Καστανιές, αυξάνει την πίεση στη χώρα μας και δημιουργεί προβλήματα. Η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί περιοχή έντονου ενδιαφέροντος για την Τουρκία καθώς διαμένει εκεί η ελληνική μουσουλμανική μειονότητα. Έτσι, η Τουρκία το 2020 χρησιμοποίησε την προώθηση μεγάλου μεταναστευτικού κύματος προς την Ελλάδα «με τις ευλογίες» των τουρκικών αρχών φυσικά ως εργαλείο της υβριδικής πολιτικής της.

«Η χειραγώγηση της μαζικής μετανάστευσης στο στρατηγικό επίπεδο (Strategically Engineered Migration), αποτελεί ένα σημαντικό όπλο των υβριδικών απειλών για κράτη που υιοθετούν στρατηγικές που λειτουργούν ως μοχλός πίεσης για τους στόχους που επιδιώκουν. Η συγκεκριμένη χειραγώγηση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε επτά κατηγορίες.

1. Εργαλείο εξαναγκασμού: συμβαίνει όταν το κράτος – ενορχηστρωτής χρησιμοποιεί ή απειλεί να χρησιμοποιήσει τις μεταναστευτικές ροές ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής για να αποκομίσει οφέλη από το κράτος – στόχο.
2. Εργαλείο απόκτησης εδαφών ή πόρων.: Όταν το κράτος ενορχηστρωτής εκμεταλλεύεται τις μεταναστευτικές μάζες με στόχο την απόκτηση εδαφών ή άλλων πόρων από έτερους κρατικούς δρώντες.
3. Εργαλείο αποσταθεροποίησης του αντιπάλου στο πολιτικό επίπεδο: όταν το κράτος χρησιμοποιεί τις μεταναστευτικές ροές για να αποσταθεροποιήσει το κράτος – στόχο.
4. Εργαλείο οικονομικών παραχωρήσεων: όταν το κράτος – ενορχηστρωτής χρησιμοποιεί τις μεταναστευτικές ροές για να αποκομίσει οικονομικά οφέλη.
5. Εργαλείο «5^{ης} Φάλαγγας»: Όταν το κράτος – ενορχηστρωτής υιοθετεί μια μακροπρόθεσμη στρατηγική προώθησης μεταναστών με στόχο την επιπρόσθετη αποσταθεροποίηση του αντιπάλου και την πιθανή στρατολόγηση μεταναστών που βρίσκονται ήδη στο κράτος – στόχο.
6. Εργαλείο για την επίτευξη στρατιωτικών στόχων: Μπορεί να χρησιμεύσουν ως παραστρατιωτικές οργανώσεις του κράτους – ενορχηστρωτή.
7. Εργαλείο ψυχολογικών επιχειρήσεων και πολιτικού πολέμου.: όταν το κράτος – ενορχηστρωτής χρησιμοποιεί τις μεταναστευτικές ροές για να χρησιμοποίησουν το αφηγημά του και μέσω προπαγάνδας να ενισχύσουν τις θέσεις τους.»⁽¹²⁾

Πιο συγκεκριμένα σε εθνικό επίπεδο, μπορούμε να αναγνωρίσουμε τις υβριδικές επιχειρήσεις που χρησιμοποίησε η Τουρκία στην Ελλάδα, όπου το επίσημο τουρκικό κράτος υποκίνησε και υποστήριξε την είσοδο παράνομων μεταναστευτικών ροών στον Έβρο το 2020. Λαμβάνοντας υπόψη ότι έλαβαν χώρα εν μέσω της πανδημίας (φόβοι για διασπορά του υιού), υπήρχε και μια διάσταση βιολογικού πολέμου. Παράλληλα με την εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού, η Τουρκία χρησιμοποιεί έναν άκρατο προπαγανδιστικό λόγο, παρουσιάζοντας την Ελλάδα ως χώρα με ρατσιστικές πολιτικές, δημιουργώντας fake news, όπως βασανισμένες γυναίκες χωρίς δυνατότητα περίθαλψης, χωρίς φυσικά να μπορεί να εντοπιστεί η ταυτότητα των πηγών ενημέρωσης.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Τουρκία μπορεί να χρησιμοποιήσει τις παράνομες μεταναστευτικές ροές ως 5^η φάλαγγα σε περίπτωση πολέμου ή θερμού επεισοδίου με την χώρα μας ή και σαν στρατολογημένους πράκτορες ώστε να διεξάγουν μυστική δράση συνεργαζόμενοι με τις υπηρεσίες πληροφοριών της Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδας. ⁽¹³⁾

Μπορούμε λοιπόν στην παραπάνω περιπτωσιολογική μελέτη στη χώρα μας ότι η Τουρκία χρησιμοποιεί την υποκίνηση των παράνομων μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα ως εργαλείο υβριδικών απειλών, με την ταυτόχρονη χρήση προπαγάνδας και διασπορά fake news, προσπαθώντας να δημιουργήσει αμφισβητήσεις των πολιτικών που ακολουθεί η χώρα μας, στο εσωτερικό, δηλαδή από τους ίδιους τους πολίτες της, αλλά και η εμφάνιση της Ελλάδας ως καταπατητή του διεθνούς δικαίου που προχωρά σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη διεθνή κοινή γνώμη. Όλα τα παραπάνω γεγονότα το οποίο πρέπει να αφυπνίσουν όλον τον κρατικό μηχανισμό, στον οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό τομέας, την ΕΥΠ, να δημιουργηθεί ανθεκτικότητα μέσω ενημέρωσης και εκπαίδευσης ώστε να βρίσκεται σε ετοιμότητα και να απαντήσει στις προκλήσεις της Τουρκίας.

Notes – References

- (1) Russian “Hybrid Warfare and the annexation of Crimea” The Modern Application of Soviet Political Warfare” by Kent de Benedictis.
- (2) Russian “Hybrid Warfare and the annexation of Crimea” The Modern Application of Soviet Political Warfare” by Kent de Benedictis.
- (3) Χουζούρης Κ. (2021). *Η υβριδική διάσταση της σύγκρουσης Ρωσίας – Ουκρανίας*. Στο Ε.Ι. Μελετών Υβριδικοί Πόλεμοι. Ινφογνώμων. (σελ. 150-151).
- (4) Crisis in Ukraine – The emergence of Hybrid Warfare, Ralph D. Thiele – RINSA, Issue No.347, May 2015.
- (5) Military Capabilities for Hybrid War, Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza., David E. Johnson, Prepared for the U.S Army, RAND ARROYO CENTRE (σελ. 2-5)
- (6) Vance J. R (2013, May) 2006 Israeli – Hezbollah War: a Fight of Operational Synchronization. Ανάκτηση από NAVAL WAR COLLEGE: <https://apps.dict.mil/sti/pdfs/AD1021512.pdf>.
- (7) Ζαχαράκη Χ. (2019), Υβριδικός πόλεμος. *Η περίπτωση της Χεζμπολάζ στο Λίβανο*. Ανάκτηση από Kedisa Center for International Strategic Analyses.
- (8) Χαραλαμπίδης, Ν. (2020 Δεκ) Τα φαινόμενα του Υβριδικού Πολέμου από την Αρχαιότητα ως σήμερα. Ανάκτηση από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Διπλωματική εργασία
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/24982/3/CharalamopoulosNikolaosMsc2020.pdf> .
- (9) Grimsrud K.R. (2018) *Moving into the Future: allied Mobility in a Modern Hybrid Warfare Operational Environment School of Advanced Military Studies Us ArMY Command and General Staff College*. Ανάκτηση από Fort Leavenworth KS <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD10710885.pdf>.
- (10) «Αεροπορική Επιθεώρηση» τεύχος 118, Απρ 2020, Επισμηναγός Τσαλίκογλου Δημ, σελ. 87-91.
- (11) «Αεροπορική Επιθεώρηση» τεύχος 118, Απρ 2020, από το άρθρο με τίτλο: Επιχείρηση Κλάδος Ελαίας – Εισβολή και κατάληψη του Αφρίν, Επισμηναγός Τσαλίκογλου Δημ, σελ. 95-97.
- (12) Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, *Υβριδικός πόλεμος: Μία πολυδιάστατη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Ηλίας Πετσάλας, Αθήνα 2023, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.(σελ. 32-33).
- (13) «Οι υβριδικές απειλές σε σχέση με την Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισης τους», σελ. 20, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, ερευνητικό έργο σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συγγραφείς Λ. Λιαρόπουλος, Ι. Κωνσταντόπουλος & Α. Μποζίνης, Σεπτ 2021.

4. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

4.1 Η έννοια της πληροφόρησης

Εισαγωγή

«Η γνώση είναι δύναμη». Μια απλή φράση που ωστόσο κυοφορεί μια ολόκληρη φιλοσοφία που υπάρχει μέσα σ' αυτήν και πρέπει να αποτελεί το εφαλτήριο για κάθε κοινωνία και οργανωμένο κράτος που θέλει να προασπίσει την ασφάλεια του. Από την εποχή του Θουκυδίδη, του Σουν Τζού και του Ζομενί έως τις μέρες μας, η γνώση αποτελεί ισχύ και είναι απαραίτητη προκειμένου να γίνει ορθή χρήση της ισχύος.⁽¹⁾

Μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον λοιπόν, οι προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν οι πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες είναι πολλές. Τα τελευταία χρόνια όμως η έντονη εμφανισή του υβριδικού πολέμου και των υβριδικών απειλών, λόγω ευκολίας της χρήσης τους, επιβάλλει να γίνουν αντικείμενο έντονου ενδιαφέροντος και μελέτης στους ακαδημαϊκούς, στρατιωτικούς και κυβερνητικοπολιτικούς κύκλους. Όλο το φάσμα λοιπόν των δρώντων που καλούνται να λάβουν αποφάσεις και να ακολουθήσουν πολιτικές που να διασφαλίζουν την πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια, έχουν ως προτεραιότητα την απόκτηση της γνώσης μέσω της πληροφόρησης, ώστε να θωρακίσουν την κοινωνική ανθεκτικότητα και σταθερότητα που ενδεχομένως να υπονομεύεται από τις υβριδικές απειλές. Η πολυπλοκότητα και η πολυδιάστατη πλέον φύση των υβριδικών απειλών που καλείται να αντιμετωπίσει ένα κράτος, δεν αφήνει περιθώριο αδράνειας.

Στο δίπολο της παρούσας εργασίας στον ένα πόλο βρίσκεται ο υβριδικός πόλεμος και οι υβριδικές απειλές και στον άλλον η πληροφόρηση. Ο εμπνευστής της υβριδικής απειλής και του υβριδικού πολέμου με τη μορφή που λαμβάνει χώρα στον 21^ο αιώνα είναι ο Frank Hoffman. Σύμφωνα με τον Hoffman, ο ορισμός του υβριδικού πολέμου επικεντρώνεται στις μεθόδους σύγκρουσης των αντιπάλων. Ενσωματώνει την «αντικοινωνική συμπεριφορά» ή την εγκληματικότητα, ενώ υβριδική απειλή συνιστά «κάθε αντίπαλος ο οποίος εφαρμόζει ταυτόχρονα και σε προσαρμογή μείγμα συμβατικών όπλων, ακανόνιστων τακτικών, τρομοκρατίας και εγκληματικότητας στο ευρύτερο πεδίο της μάχης προκειμένου να πετύχει τους πολιτικούς του σκοπούς» (Hoffman, 2009). Θεωρεί ότι οι υβριδικές απειλές υπερβαίνουν τους συνδυασμούς μιας ποικιλίας δρώντων, τακτικών και προσεγγίσεων γιατί συνδέουν διαφορετικούς τρόπους πολέμου, και είναι ακριβώς αυτή η νέα σύνθεση που πρέπει να αντιμετωπιστεί απ το θύμα.

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά των υβριδικών απειλών που ουσιαστικά «θολώνουν το τοπίο» και δημιουργούν δυσδιάκριτα όρια ανάμεσα στην περίοδο ειρήνης και πολέμου, όλη αυτή η ασάφεια και η αμφισβήτηση για την ταυτοποίηση των απειλών – επιθέσεων, και η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη που δημιουργούν το πιο πρόσφορο έδαφος για τις υβριδικές απειλές, μας φέρνουν αντιμέτωπους με την αδιαμφισβήτητη ανάγκη για προάσπιση της ασφάλειας και την δημιουργία «αντοχής» της κοινωνίας από τους δρώντες που λαμβάνουν αποφάσεις. Οι αποφάσεις λοιπόν που θα οδηγήσουν σε δράσεις για την εξασφάλιση των

παραπάνω, πρέπει να λαμβάνονται σύμφωνα με τη γνώση που αντλείται από την πληροφόρηση και καταδεικνύεται η σημαντικότητα του ρόλου της πληροφόρησης για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Στον άλλο πόλο βρίσκεται η πληροφόρηση. Τι εννοούμε όμως όταν λέμε πληροφόρηση και πως η συλλογή πληροφοριών μέσω των υπηρεσιών πληροφοριών μπορεί να βοηθήσει τους δρώντες και την ηγεσία ενός κρατικού μηχανισμού να προασπίσει τα συμφέροντά του και των συμμαχιών του. Υπάρχουν πολλοί ορισμοί στην βιβλιογραφία και καθένας αντιπροσωπεύει την οπτική που θέλει να «υπηρετήσει». Έαν θέλουμε έναν ορισμό ο οποίος βοηθά την παρούσα μελέτη, μπορούμε να διατυπώσουμε ότι «η πληροφόρηση αποτελεί γενικό όρο και αναφέρεται σε ένα εύρος δραστηριοτήτων – από το σχεδιασμό και τη συλλογή πληροφοριών μέχρι την ανάλυση και την διανομή τους, - οι οποίες διεξάγονται μυστικά και στοχεύουν στη διατήρηση ή στην αύξηση της σχετικής ασφάλειας παρέχοντας προειδοποίηση για [πραγματικές απειλές] ή δυνητικές απειλές κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπεται η έγκαιρη εφαρμογή προληπτικής πολιτικής ή στρατηγικής, περιλαμβανομένων, όπου θεωρηθεί επιθυμητό, των μυστικών δραστηριοτήτων (δράσεων)»⁽²⁾

Σε κάθε περίπτωση όταν αναφερόμαστε στην έννοια πληροφόρηση ο πύρηνος εμφανίζει κυρίως τις Υπηρεσίες Πληροφοριών κι αυτό γιατί οι τεχνικές και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν είναι απαραίτητες ακόμα και για την ανάλυση και αξιολόγηση, που όπως θα δούμε ανήκει στα βασικά στοιχεία της δομής τους, των πληροφοριακών ροών από οποιαδήποτε πηγή. Ακόμα και η πληροφόρηση που αντλείται από ανοικτές πηγές (όπως διαδίκτυο για παράδειγμα) και είναι σύνηθες στα δημοκρατικά καθεστώτα, εν αντιθέσει με τα ολοκληρωτικά, να δημοσιεύουν δηλ στοιχεία που αφορούν την εσωτερική κοινωνικοπολιτική κατάσταση καθώς και οικονομικά κ.α. στοιχεία της εσωτερικής πολιτικής τους, χρειάζεται ανάλυση και επεξεργασία πριν δοθεί στους διοικούντες.⁽³⁾

“Η σημερινή δομή των εθνικών υπηρεσιών πληροφοριών (πχ ΕΥΠ) και του παγκόσμιου δικτύου πληροφοριών είναι σποτέλεσμα των τεσσάρων διαδοχικών πολέμων, που έλαβαν χώρα (3) τρεις στον 20^ο αιώνα και (1) ένας στον 21^ο αιώνα. Καθένας επισύρει και μια σειρά διαρθρωτικών αλλαγών που οδήγησαν στην αναμόρφωση των υπηρεσιών πληροφοριών, προκειμένου να υπάρχει αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα. Ο Α΄ΠΠ, δημιούργησε την αυξανόμενη ανάγκη για τον έντονο ρόλο της πληροφόρησης και επομένως των υπηρεσιών πληροφοριών. Η εμφάνιση των νέων τεχνολογιών, έκανε ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη για το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, που προσφέρουν. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Michael Warner, καμία άλλη διαμάχη δεν έχει προκαλέσει τόσες μεγάλες αλλαγές, όσο αυτές που έλαβαν χώρα αυτή την περίοδο.

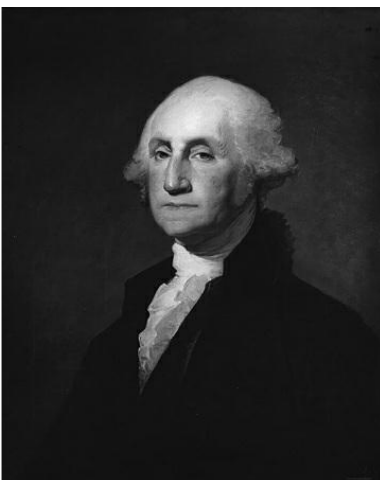
Η εύθραστη διεθνής τάξη του μεσοπολέμου, έδωσε τη θέση της στον Β΄ ΠΠ, πολύ πιο καταστροφικό από τον Α΄. Οδηγηθήκαμε στον Ψυχρό Πόλεμο ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, μία έντονη εποχή που έδωσε τη θέση της στον καινούριο αιώνα και στην ανάδυση της νέας μορφή πολέμου της τρομοκρατίας, και έναν ακόμη πιο ενισχυμένο ρόλο στις υπηρεσίες πληροφοριών. Η αβεβαιότητα ως προς τις τρομοκρατικές επιθέσεις για τον χρόνο, τη διάρκεια

και την προέλευση μπορεί να περιληφθεί και στους κόλπους του υβριδικού πολέμου. (χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτυχίας των μυστικών υπηρεσιών στις U.S. αποτελεί η τρομοκρατική ενέργεια στις 9/11 στη Ν.Υόρκη).

Είναι παραδειγματικό αυτό που έγραψε ο κινέζος στρατηγός Σουν-Τσου, υπογραμμίζοντας την σημαντικότητα του ρόλου των μυστικών υπηρεσιών, όπου στο βιβλίο του "Art of War" αναφέρει ότι 100 ουγγιές ασήμι που θα δαπανηθούν στις Υπηρεσίες Πληροφοριών, μπορούν να σώσουν 100.00 ουγγιές που θα έπρεπε να δαπανηθούν σ' έναν επικείμενο πόλεμο. Την ίδια σημαντικότητα του ρόλου τους προσδίδει και ο Θουκιδίδης στο έργο του για τον πελοποννησιακό πόλεμο, καθώς και στην ανάπτυξη του μοντέλου των πολιτικών συστημάτων διακρίνουμε την αναγκαιότητα για επαγγελματισμό τις υπηρεσίες πληροφοριών.

Αν θέλουμε να αναφερθούμε στις σύγχρονες εξελίξεις που διαμορφώνουν την δομή των υπηρεσιών πληροφοριών, μπορούμε να πούμε ότι οι αποκαλύψεις του Snowden και η προσβλητική στάση της Ρωσίας οδήγησε πολλές χώρες να σχεδιάζουν τη μελλοντική μορφή των προκλήσεων που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Το «τεχνολογικό πλεονέκτημα» συνεχίζει να διαμορφώνει τις μεθόδους των υπηρεσιών πληροφοριών. Ο ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των υπηρεσιών δεν θα βρίσκεται στους δρόμους της Βιέννης και του Βερολίνου αλλά στον «κυβερνοχώρο».⁽⁴⁾

Σοβαρή σύγχρονη ανησυχία για του δρώντες που διαμορφώνουν πολιτικές αφορά την ασφάλεια και την προστασία σε τυχόν παραβίαση των δικτύων τους. (όπως οι αποκαλύψεις του Snowden που αποκάλυψαν την τρωτότητα του συστήματος). Επειδή οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν κυβερνοεπιθέσεις εναντίον του συστήματος ύδρευσης και ηλεκτροδότησης, του τραπεζικού συστήματος, κρίσιμων υποδομών, δημόσιων θεσμών, τοπικών και κεντρικών αρχών, θεσμών του συστήματος εθνικής ασφάλειας, αντιλαμβανόμαστε την σημαντικότητα του ρόλου των υπηρεσιών πληροφοριών ώστε να διασφαλίσουν την προστασία του κυβερνοχώρου. Όπως όλοι αντιλαμβανόμαστε μια επίθεση στις λειτουργίες του κυβερνοχώρου, στα πλαίσια ενός υβριδικού πολέμου (Cyber Pearl Harbor) θα ήταν καταστροφικό.⁽⁵⁾

Εικόνα 6:(George Washington, the nation's first Spymaster, (Source: Library of Congress Prints & Photographs Division Washington D.C.)

Η ταχύτητα της γνώσης - πληροφορίας

Αδιαμφισβήτητο λοιπόν συμπέρασμα προκύπτει ότι η γνώση που μετατρέπεται σε κατάλληλη πληροφόρηση αποτελεί τη βάση για τον στρατηγικό σχεδιασμό αποφάσεων και δράσεων. Πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ραγδαία εξάπλωση του υβριδικού πολεμικού περιβάλλοντος, μέσω τόσο των τεχνολογικών υποδομών που επιτρέπουν μια ασύλληπτη ταχύτητα δράσης, όσο και των δρώντων που πολλές φορές αποτελεί μεγάλη δυσκολία η ταυτοποίησή τους, δημιουργεί αναπόφευκτα την αναγκαιότητα για άμεση αντίδραση και ετοιμότητα. Σ' έναν σύγχρονο ταχύτατα εξελισσόμενο κόσμο λοιπόν, όπου η **αβεβαιότητα** και η **ασάφεια** είναι δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά του, η δημιουργία φορέων – θεσμών που δημιουργούν ως αντίδοτο την πρόληψη και την θωράκιση της κοινωνίας εμφανίστηκε ως άμεση κοινωνική απαίτηση.

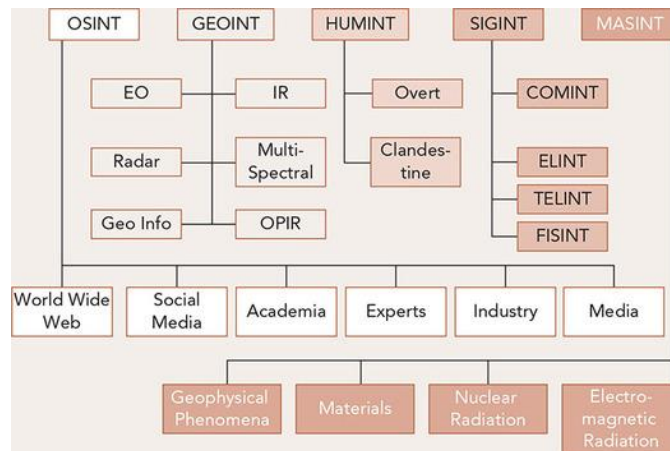
Μία σημαντική διάσταση λοιπόν είναι η *ταχύτητα της γνώσης*, και κρίνεται σκόπιμο να γίνει ειδική αναφορά σ' αυτήν στην παρούσα μελέτη γιατί εμπεριέχει και την αυξανόμενη τεχνολογική εξέλιξη μέσω της οποίας παρέχεται η γνώση – πληροφορία και καταδεικνύει τη σημαντικότητα στους δρώντες που λαμβάνουν αποφάσεις, να μπορούν να παρακολουθήσουν τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και τις πιθανές υβριδικές απειλές που είναι πλέον η πιο συχνή μορφή επίθεσης.

«Ο R. Buckminster Fuller, ήταν ένας οραματιστής σε πολλούς τομείς, περιλαμβάνοντας την αρχιτεκτονική και την πρόβλεψη του μέλλοντος. Το 1981 ο Fuller στο βιβλίο *the Critical Path*, δημιούργησε την καμπύλη διπλασιασμού γνώσης (Knowledge Doubling Curve), μια ανάλυση του ρυθμού σύμφωνα με τον οποίο η ανθρώπινη γνώση έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια της ιστορίας. (Fuller, 1981). Μέχρι το 1900, η ανθρώπινη γνώση διπλασιαζόταν περίπου κάθε 100 χρόνια. Μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αυτό το εύρος έχει συρρικνωθεί στα 25

χρόνια περίπου. Σύμφωνα με τον Schilling (2013) συγκεκριμένες γνώσεις τεχνικής διπλασιάζονται κάθε 18 μήνες, στον σημερινό κόσμο, λόγω του διαδικτύου και της τεχνολογίας οδηγούμαστε στον διπλασιασμό της γνώσης κάθε 12 ώρες!».»⁽⁶⁾

Ο ορισμός των υπηρεσιών πληροφοριών

Οι έννοιες «πληροφορία» και «υπηρεσίες πληροφοριών» δεν είναι συνώνυμες. Αν θέλουμε να μιλήσουμε σχηματικά, η πληροφορία αναφέρεται σε μια πρώτη ακατέργαστη ύλη, η οποία θα χρησιμοποιηθεί από τις υπηρεσίες πληροφοριών για να οδηγήσει σε μια τελική μορφή «προϊόντος». Έτσι, η πληροφορία συχνά μπορεί να είναι μη ολοκληρωμένη, αντιφατική με αποτέλεσμα να δημιουργεί σύγχυση. Δεν είναι όλες οι πληροφορίες σχετικές ή σημαντικές. Πολλές φορές δημιουργεί πρόβλημα τόσο η ελλιπής όσο και η υπερβολική πληροφόρηση. Ακριβώς σ' αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι σε μια εποχή που υπάρχει αθρόα εισαγωγή πληροφοριών, γίνεται πιο επιτακτική η ανάγκη ακριβούς προσδιορισμού των στόχων και των αναγκών των πληροφοριών, ώστε να υπάρχει πιο ορθή και αποτελεσματική αξιοποίησή τους.⁽⁷⁾

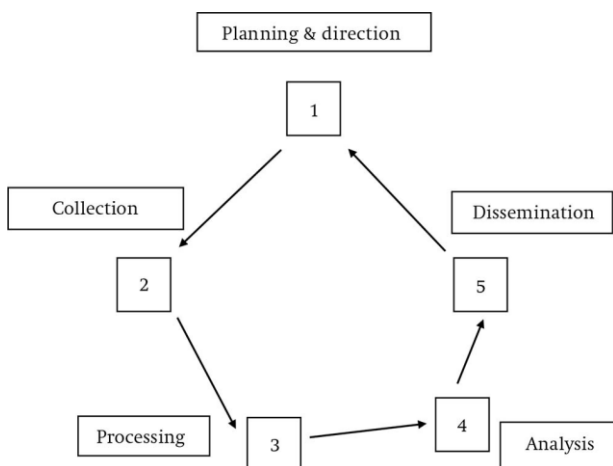
Εικόνα 7: Intelligence Collection

[The composition of the INTs , **COMINT**: Communication Intelligence, **ELINT**: Electronic Intelligence, **E.O.**: Electro – Optical, **FISINT**: Foreign Infrastructure Intelligence, **HUMINT**: Human Intelligence, **Geo – info**: Geospatial Information, **Geo – Int**: Geospatial Intelligence, **IR**: Infrared Imagery, **MASINT**: Measurement & Signature Intelligence:, **OPIR**: Overhead persistent Infrared, **OSINT**: Open Source Intelligence, **SIGINT**: Signal Intelligence, **TELINT**: Telemetry Intelligence.]

Ο ορος “intelligence” έχει έναν δυναμικό χαρακτήρα όπως είδαμε. Καμία απάθεια και στατισιμότητα δεν επιτρέπεται στους ιθύνοντες. Αντιθέτως, όπως διαπιστώσαμε από την σύντομη εξελικτική τους πορεία, οφείλουν να προσαρμόζονται και να προηγούνται των εξελίξεων ώστε να παρέχουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της πληροφόρησης.

Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει ένας μόνο ορισμός στη διεθνή βιβλιογραφία. Σίγουρα είναι πολλά περισσότερα απ’ όσα νομίζει το κοινό βλέποντας ταινίες δράσης με τον James Bond και την Μάτα Χάρι. Οι θεμελιώδεις αρχές και τα στάδια του IC (Intelligence Cycle), παραμένουν τα ίδια. Μπορούμε να συνοψίσουμε τις λειτουργίες και να δώσουμε έναν ορισμό. Intelligence, περιλαμβάνει τον χαρακτήρα της μυστικότητας, τη συλλογή, την ανάλυση, διανομή της γνώσης – πληροφορίας στους κατάλληλους αποδέκτες, σκοπεύοντας να ενισχύσει την ασφάλεια, να διατηρήσει το πλεονέκτημα κατακτώντας την ταχύτητα της γνώσης, που παραπάνω είδαμε την σημαντικότητα της, σε σχέση με τους ανταγωνιστές και να ενημερώσει την ηγεσία εγκαίρως για τυχόν ευκαιρίες και απειλές.⁽⁸⁾

Η μετουσίωση λοιπόν της γνώσης σε αποτελεσματική και αποδοτική πληροφόρηση στους κυβερνητικούς και άλλους δρώντες γίνεται μέσω των υπηρεσιών πληροφοριών. Εάν θέλουμε έναν ακόμη ορισμό πιο επιγραμματικό μπορούμε να πούμε ότι «ως *Intelligence* ορίζεται μια διαδικασία από την οποία συγκεκριμένοι τύποι πληροφόρησης, σημαντικοί για την εθνική ασφάλεια, ζητώνται, συλλέγονται, αναλύονται και προσφέρουν γνώση σε όσους λαμβάνουν αποφάσεις. Με απλά λόγια, ο όρος “intelligence” αναφέρεται στην γνώση και την πρόβλεψη του κόσμου γύρω μας, η οποία αποτελεί το έναυσμα για τις αποφάσεις και τις δράσεις των δρώντων⁽⁹⁾

Εικόνα 8: The Intelligence Cycle Source: [https://www.cia.gov/kids - page \(6 - 12th grade/who-we-are – what – we – do – intelligence –cycle.html](https://www.cia.gov/kids - page (6 - 12th grade/who-we-are – what – we – do – intelligence –cycle.html).

Ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφοριών και οι υβριδικές απειλές

Το πέρασμα από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η σταδιακή εμφάνιση της σύγχρονης εποχής της πληροφορίας, θα πρέπει ασφαλώς να οδηγήσει σε αναμόρφωση των πρακτικών και των μεθόδων των “Intelligence”, εφόσον πρέπει να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις.

Ο ρόλος λοιπόν των υπηρεσιών πληροφοριών και η δράση τους γενικότερα, έχει κινήσει το ενδιαφέρον για έναν δημόσιο διάλογο για τον οποίο προκύπτει ένας διχασμός, τόσο στους ακαδημαϊκούς κύκλους όσο και στην κοινή γνώμη. Έχουν δημιουργηθεί σχεδόν δύο στρατόπεδα. Σύμφωνα με το πρώτο, χρειάζεται μόνο ένας βαθμός μυστικότητας, αλλά τα πιο σημαντικά θέματα τα οποία αφορούν τις κοινωνικοπολιτικές τάσεις, τις οικονομικές, τις δημογραφικές, τις τεχνολογικές, οι οποίες διαμορφώνουν την στρατηγική και τις επιμέρους πολιτικές που ακολουθεί ένα κράτος, δεν θα πρέπει να μένουν «επτασφράγιστα μυστικά»⁽¹⁰⁾. Θα πρέπει να υπάρχει δημόσια συζήτηση και κυρίως με ακαδημαϊκούς κύκλους, απομυθοποιώντας έτσι την μυστική τους δράση και οι μέθοδοι και τεχνικές τους να εμπλουτίζονται με καινοτόμες ιδέες που θα προωθήσουν τους στόχους τους, θα έπρεπε δηλ να αντιμετωπίζονται σαν κοινωνική επιστήμη⁽¹¹⁾.

Η άλλη πλευρά υποστηρίζει ότι ο σκοπός του «δημόσιου ελέγχου» γίνεται για να εκτεθούν φερόμενα λάθη και τυχόν ανικανότητα των Υπηρεσιών Πληροφοριών, ώστε να αντιπροτείνει τον τρόπο που θα μπορούσαν οι δρώντες των μυστικών υπηρεσιών να λειτουργήσουν ορθώς.⁽¹²⁾ Πρόσφατα, το επίκεντρο της ακαδημαϊκής έρευνας έχει στραφεί σε ιστορικές αναφορές των δραστηριοτήτων των Μυστικών Υπηρεσιών. Οι σύγχρονες συζητήσεις έχουν γίνει στο πνεύμα ανίχνευσης τυχόν λαθών και παραλείψεων παρά στο πλαίσιο της ηθικής και πολιτικής ορθότητας. Γιατί ο τελικός στόχος αυτών των μελετών και συζητήσεων επικεντρώνεται στο γεγονός ότι στόχος είναι η ικανότητα και η αποτελεσματικότητα των Υπηρεσιών Πληροφοριών.⁽¹³⁾

Όσες σκέψεις και να παρέχει ένας δημόσιος διάλογος για τον ρόλο των Μυστικών Υπηρεσιών και τη φύση των μεθόδων που χρησιμοποιούν, λέγοντας Intelligence, αναφερόμαστε στον σχηματισμό και την εφαρμογή των κυβερνητικών πολιτικών για να αντιμετωπίσει απειλές και πολύ περισσότερο τις υβριδικές απειλές και τον υβριδικό πόλεμο, τον πόλεμο 5^{ης} γενιάς, από πραγματικούς ή δυνητικούς εχθρούς. Η χάραξη λοιπόν αυτής της στρατηγικής ενός κράτους προϋποθέτει μια ολοκληρωμένη, σαφώς στοχευμένη και όσο το δυνατό πιο αναλυτική πληροφόρηση για την προάσπιση της ασφάλειας του.

Ο όρος «εχθρός» χρησιμοποιείται με μία ευρεία έννοια. Στην παρούσα εργασία εστιάζουμε στις υβριδικές απειλές των οποίων τον πολυσύνθετο χαρακτήρα προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε. Από την άλλη, ο όρος πληροφορία μπορεί να σχετίζεται με στρατιωτικής φύσεως θέματα, όπως για παράδειγμα οι ικανότητες, οι προθέσεις και τα σχέδια των αντιπάλων μας για στρατιωτικές ενέργειες - επιθέσεις. Πιθανοί αλλά και φυσικοί αντίπαλοι ασφαλώς και θα προσπαθήσουν να διατηρήσουν τη μυστικότητα των δικών τους σχεδίων και στρατηγικών. Δεν θα πρέπει ασφαλώς να παραγνωριστεί η σημαντικότητα για πληροφόρηση που έχουν ανάγκη οι δρώντες (πολιτική και στρατιωτική ηγεσία) και σε άλλους τομείς όπως οι διπλωματικές ενέργειες, οικονομικά στοιχεία, δημογραφικά στοιχεία και στατιστικές αναλύσεις, ενεργειακά θέματα κ.α. Θα πρέπει λοιπόν να δουν «την μεγάλη εικόνα» προκειμένου να διαμορφώσουν τις πολιτικές τους για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

«Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία οι Υπηρεσίες Πληροφοριών υφίστανται για τους ακόλουθους λόγους:

1. Για την αποφυγή στρατηγικού αιφνιδιασμού
2. Για την υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων από τους φορείς διαμόρφωσης πολιτικής (πολιτική και στρατιωτική ηγεσία) μέσω συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών (από μυστικές και ανοικτές πηγές) με στόχο τη βέλτιστη λήψη πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών αποφάσεων.
3. Για την προστασία της εθνικής ασφάλειας μέσω της εξουδετέρωσης εχθρικών ενεργειών – π.χ τρομοκρατία, δράσεις αντίπαλων υπηρεσιών πληροφοριών – και της προστασίας ευαίσθητων πληροφοριών (αντιπληροφόρηση) και
4. Για την παροχή μακροπρόθεσμης γνώσης από έναν εξειδικευμένο γραφειοκρατικό μηχανισμό, ο οποίος θα παρέχει στους φορείς λήψης αποφάσεων μια «λειτουργία βιβλιοθήκης» μια θεσμική μνήμη σε ζητήματα εθνικής ασφάλειας.»⁽¹⁴⁾

Οι συζητήσεις για τον υβριδικό πόλεμο και τις υβριδικές απειλές κυριαρχούν τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς οι υβριδικές τακτικές αυξάνουν την αβεβαιότητα και την κατάσταση σύγχυσης. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την πραγματικότητα αλλά και την ανάγκη για ολιστική προσέγγιση ο ρόλος της πληροφόρησης πραγματικά αποτελεί ένα κρίσιμο και σημαντικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

«Αυτό συμβαίνει γιατί **πρώτον** οι υπηρεσίες πληροφορίες διαθέτουν το συγκριτικό πλεονέκτημα της μυστικότητας έναντι των άλλων υπηρεσιών του δημοσίου τομέα, έχοντας διαμορφώσει μια διακριτή κουλτούρα πληροφόρησης. **Δεύτερον**, οι υπηρεσίες πληροφοριών χρησιμεύουν στο επόμενο στάδιο αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών και του υβριδικού πολέμου, υποστηρίζοντας τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, **τρίτον**, μια σημαντική συνεισφορά των υπηρεσιών πληροφοριών εντοπίζεται στην έγκαιρη προειδοποίηση και την παραγωγή μιας αξιολόγησης της κατάστασης που είναι συμβατή και κατάλληλη για την συγκεκριμένη μορφή πολέμου. Γι' αυτόν τον λόγο έγινε παραπάνω ειδική αναφορά στην ταχύτητα της γνώσης – πληροφόρησης, που οι υπηρεσίες πληροφοριών πρέπει να ακολουθούν. **Τέταρτον**, μετά το στάδιο της αναγνώρισης απειλών και της εφαρμογής αντιμέτρων, απαιτείται η παρακολούθηση της αποτελεσματικότητάς τους και της ορθής εφαρμογής τους, ώστε να εξουδετερωθεί η απειλή εγκαίρως και **πέμπτον**, οι υπηρεσίες πληροφοριών καλούνται να διαδραματίσουν έναν διακριτό ρόλο στην αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, ενόσω εκείνες λαμβάνουν χώρα, αποτρέποντας δολιοφθορές ή διείσδυση «μικρών πράσινων ανθρώπων» και χρησιμοποιώντας επιθετικές κυβερνο – ικανότητες, προκειμένου να αποτρέψουν επιθέσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη».⁽¹⁵⁾

Παραπάνω έγινε συνοπτική αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο που διαμορφώνει τον ρόλο των υπηρεσιών πληροφοριών στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα τώρα μπορούμε να διακρίνουμε την σημαντικότητα του και την αναγκαιότητα των χαρακτηριστικών τους, μέσα από την ανάλυση των γεγονότων στις κάτωθι περιπτώσεις, όπου οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν προεξέχουσα συνεισφορά στην εξέλιξη των γεγονότων και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

4.2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

4.2.1 Προεδρικές εκλογές στην Ρουμανία (2024)

Προκειμένου να διαπιστωθεί ο κρίσιμος ρόλος και η σημαντικότητα των Υπηρεσιών Πληροφοριών, κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση και μελέτη πολιτικοκοινωνικών γεγονότων στο εθνικό αλλά και διεθνές περιβάλλον. Μέσα από την ανάλυση των γεγονότων διαφαίνεται ξεκάθαρα ο ρόλος και η αποδοτικότητα των δράσεων των intelligence για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Εμφανή είναι και τα χαρακτηριστικά που τους αποδίδονται αλλά και η αναγκαιότητα για διαδραστικό ρόλο με την κοινωνία. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η δυναμικότητα και όχι η στατικότητα στη διάρθρωση της δομής και των λειτουργιών τους, προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις. Αν δεν προσαρμοστούν θα αποτύχουν!

Πιο συγκεκριμένα, ας δούμε εξελικτικά τον κρίσιμο ρόλο των intelligence, στις Προεδρικές Εκλογές στη Ρουμανία το 2024. Όταν πολιτικές και κοινωνικές ομάδες διαπίστωσαν ότι δεν έχει διασφαλιστεί ακεραιότητα για την εκλογική διαδικασία, οι αντιδράσεις τους προκάλεσαν την ενεργοποίηση των υπηρεσιών πληροφοριών για την έρευνα μέσω συλλογής στοιχείων. Έτσι, οι intelligent agents, κινήθηκαν πέρα από τις παραδοσιακές θεσμικές λειτουργίες τους, προκειμένου να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα στοιχεία ⁽¹⁶⁾.

Η ανάδειξη του ακροδεξιού Calin Georgescu στον α' γύρον των εκλογών δημιούργησε τριγμούς στην εμπιστοσύνη των πολιτών και την αίσθηση της ανασφάλειας ως προς την εκλογική καμπάνια και τον τρόπο που ψήφισε το εκλογικό σώμα. Ο καθώς μέχρι πρότινος άγνωστος υποψήφιος χωρίς καμιά ανάλογη πρόβλεψη στα exit – poll, αναδείχτηκε νικητής στον α' γύρο.

Η απειλή όσον αφορά το (securitization*), δηλ την κατάσταση ασφάλειας, ήταν πλέον ορατή. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών μέσω των δράσεων και με απόλυτη εχεμύθεια ακολουθώντας και αυτόματους διαδικτυακούς μηχανισμούς (bots), διαπίστωσαν ότι μέσω του tik – tok, (παγκόσμια διεθνής πλατφόρμα επικοινωνίας των social media), ιδιαίτερα δημοφιλής στον νεαρό πληθυσμό, έγινε μια τεράστια προώθηση εκλογικής καμπάνιας του συγκεκριμένου υποψηφίου από την Ρωσία. Το αποτέλεσμα ήταν η ακύρωση των εκλογών πριν τον β' γύρο από το Θεσμικό Δικαστήριο της Ρουμανίας και η προκήρυξη των εκλογών εκ νέου.⁽¹⁷⁾

Η παρέμβαση στην εκλογική διαδικασία στη Ρουμανία από την Ρωσία, συνιστά ένα μίγμα υβριδικών απειλών που χρησιμοποίησε η Ρωσία και οι Ρουμανικές υπηρεσίες πληροφοριών αντιμετώπισαν αποδοτικά και με επιτυχία. Η διαφορετικότητα σ' αυτό το case study, είναι ότι η αποκάλυψη και γνωστοποίηση των απόρρητων εγγράφων από τις υπηρεσίες πληροφοριών, δεν έγινε ούτε πριν την εκλογική διαδικασία, ούτε μετά το πέρας των εκλογών όπως στις U.S.A. όπως θα δούμε παρακάτω.

Ωστόσο, τόσο η παραπάνω πολιτική πραγματικότητα, όσο και ο ενεργός ρόλος των Υπηρεσιών Πληροφοριών στην αντιμετώπιση των υβρικών απειλών (προπαγάνδα, παρέμβαση στην πολιτική κατάσταση μιας ξένης χώρας), αποτέλεσαν το εφαλτήριο για μια σειρά συζητήσεων και προβληματισμών όσον αφορά την διεύρυνση του θεσμικού ρόλου των Υπηρεσιών Πληροφοριών που προκύπτουν και αποτελούν την έναρξη μιας νέας εποχής.⁽¹⁸⁾

[*Securitization : Αφορά την ασφαλειοποίηση, απόδοση του όρου των Διεθνών Σχέσεων, όπου ένα ζήτημα, παρουσιάζεται ως υπαρξιακή απειλή που απαιτεί έκτακτα μέτρα]([https://medium.com >@ victoroliver](https://medium.com/@victoroliver), The Copenhagen School and the Securitization Theory]

Ο ρόλος των ρουμανικών υπηρεσιών πληροφοριών ήταν τόσο καθοριστικός, ώστε οι πληροφορίες οι οποίες συνέλλεξαν αποτέλεσαν στοιχεία για το Δικαστήριο που οδήγησε στην ακύρωση της εκλογικής διαδικασίας πριν τον β' γύρο. Η αποκάλυψη απόρρητων εγγράφων, που κανόνικά χαρακτηρίζονται ως απόρρητα – διαβαθμισμένα (classified) (άκρως απόρρητα ειδικού χειρισμού) σε μη διαβαθμισμένα έγγραφα (declassification), των οποίων το περιεχόμενο κοινοποιήθηκε στο κοινωνικό σύνολο, αποτέλεσε επίσης ένα πεδίο συζητήσεων για τον ρόλο των Intelligence όπως διαμορφώνεται, τα χαρακτηριστικά των λειτουργιών τους στην «νεα εποχή» (της τεχνολογικής έκρηξης) και τα όρια τους.

«Η επισκόπηση της βιβλιογραφίας, αποκρυσταλλώνει την άποψη του αυξανόμενου ρόλου των Υπηρεσιών Πληροφοριών για την αντιμετώπιση της ξένης παρέμβασης στις εκλογές, αυτός ο προεξέχων ρόλος καταδεικνύεται σε πεδία όπως: στην εκπαίδευση των αποδεκτών πληροφόρησης και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου για τους κινδύνους, την παρακολούθηση της προπαγάνδας στις καμπάνιες, την κατάργηση μυστικών εκστρατειών και ο ενισχυμένος ρόλος τους στην υποστήριξη των στρατιωτικών θεσμών για την ανάπτυξη ικανοτήτων σε κυβερνοεπιθέσεις για αποτροπή και αντίποινα».⁽¹⁹⁾

Προεδρικές εκλογές στις U.S.A. (2016)

Η παρέμβαση σε εκλογική διαδικασία ξένης χώρας, ως μορφή υβριδικής απειλής, δεν έκανε την εμφανισή της πρώτη φορά στις προεδρικές εκλογές στην Ρουμανία (2024). Μετα τις αμερικανικές προεδρικές εκλογές το 2016, τον Ιανουάριο 2017, οι CIA, FBI & NSA, ανακοίνωσαν με κοινή αναφορά ότι με εντολή του Ρώσου Προέδρου V. Putin, έγινε χειραγώγηση του εκλογικού σώματος, ώστε να υπονομευθεί η υποψηφιότητα της Hillary Clinton, του Δημοκρατικού κόμματος, έναντι του ρεμπουπλικανού υποψηφίου Ντ. Τράμπ.⁽²⁰⁾

Θα πρέπει να σημειωθεί η σημαντικότητα του ρόλου των υπηρεσιών πληροφοριών καθώς οι πληροφορίες για την έρευνα του Εισαγγελέα Muller, δόθηκαν από την Intelligence Service. *«Η κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών ήταν επιφορτισμένη με την προετοιμασία και την δημοσίευση για τις εκτιμήσεις των μυστικών υπηρεσιών για τις ρωσικές δραστηριότητες».* Η κυβέρνηση Ομπάμα, οδήγηθηκε στην απέλαση των Ρώσων διπλωματών⁽²¹⁾.

Καναδάς

Όλα τα παραπάνω γεγονότα, ανέδειξαν μια μορφή υβριδικότητας στην πολιτική που προκάλεσε προβληματισμό αλλά ανέδειξε και την ανάγκη να κινητοποιηθούν οι δρώντες σε πολιτικο κοινωνικό και στρατιωτικό επίπεδο, ώστε οι αποφάσεις που λαμβάνουν να προβλέπουν τα απαραίτητα αντίμετρα και να προωθούν την εκπαίδευση των πολιτών ώστε να επιτευχθεί ανθεκτικότητα σε όλο το φάσμα της κοινωνίας για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Καναδάς, όπου αποδεικνύεται περίτρανα ότι μια σύγχρονη δημοκρατία μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις αντίστασης και αποτροπής σε περιπτώσεις επιθέσεων με υβριδικότητα. Και σ' αυτήν την περίπτωση, φαίνεται ξεκάθαρα ο ρόλος των Intelligence Service, καθώς η δημοσιοποίηση εγγράφων από την Canada's Security Intelligence Service (CSIS), και της Communication Security Establishment (CSE), είχε ως στόχο να προειδοποιήσει τους πολίτες εν όψει των εκλογών του 2019, για πιθανή χρήση μίγματος υβριδικών απειλών από «ξένη παρέμβαση», όπως διάδοση παραπληροφόρησης, προπαγάνδα και κυβερνοεπιθέσεις.⁽²²⁾

«Οι πολιτικές δράσεις του Καναδά για την αντιμετώπιση των παραπάνω απειλών, βασίστηκαν στο τρίπτυχο «έρευνα – πληροφόρηση – αποτροπή», οι οποίες περιλαμβάνουν επιπλέον εκπαίδευση των πολιτών μέσω cyber – hygiene και πολιτικές προσαρμοσμένες στη σύγχρονη πραγματικότητα όπου επιτρέπουν στις Υπηρεσίες Πληροφοριών να διατηρούν ενημερωμένες βάσεις δεδομένων για την παρακολούθηση μοτίβων συμπεριφοράς πριν τις εκλογές».⁽²³⁾

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι, η ρωσική ανάμειξη τόσο στις προεδρικές εκλογές στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (2016), όπου η έρευνα με βάση τις πληροφορίες των Intelligence, ξεκίνησε μετά το τέλος των εκλογών, όσο και στις Προεδρικές εκλογές στην Ρουμανία (2024) όπου οι πληροφορίες των Intelligence αποτέλεσαν επαρκή στοιχεία για το Δικαστήριο ώστε να προχωρήσει στην ακύρωση των εκλογών κατά την διάρκεια της εκλογικής διαδικασίας, έδωσε το έναυσμα για την συζήτηση για τον εκτεταμένο ρόλο των Μυστικών Υπηρεσιών Πληροφοριών και τις λειτουργίες τους.

4.2.2 Solar Winds και Υπηρεσίες Πληροφοριών

Το 2020, καταγράφεται μία από τις μεγαλύτερες κυβερνοκατασκοπικές επιχειρήσεις στις Η.Π.Α., που έχουν παρατηρηθεί ποτέ παγκοσμίως. Μια ομάδα υποστηριζόμενη από την ρωσική κυβέρνηση και τις Ρωσικές Υπηρεσίες Πληροφοριών, κατάφερε να παραβιάσει χιλιάδες οργανισμούς παγκοσμίως, συμπεριλαμβανομένων πολλών υπηρεσιών της ομοσπονδιακής κυβέρνησης των Η.Π.Α., οργανισμούς όπως το NATO, η κυβέρνηση του Ην. Βασιλείου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Microsoft κ.α.⁽²⁴⁾⁽²⁵⁾⁽²⁶⁾

Η κυβερνοεπίθεση ξεκίνησε το αργότερο τον Μάρτιο του 2020.⁽²⁶⁾⁽²⁷⁾ Οι εισβολείς εκμεταλλεύτηκαν λογισμικό ή κωδικούς πρόσβασης από τουλάχιστον τρεις αμερικανικές εταιρείες: τη Microsoft, τη Solar Winds, και τη VMWare. Το προϊόν ασφαλείας Fire Eye εντόπισε για πρώτη φορά ασυνήθιστη κίνηση που προέρχεται από το προϊόν Solar Winds με προορισμό τη Ρωσία.⁽²⁸⁾ Οι εισβολείς εκμεταλλεύτηκαν τρωτότητες και ευαλωτότητες των προϊόντων, και υποδομής διανομής λογισμικού των παραπάνω εταιριών προκειμένου να μπορέσουν να παραβιάσουν τα συστήματα ασφαλείας των πελατών της εταιρίας Solar Winds, μια αμερικανική εταιρία η οποία αναπτύσσει λογισμικό για επιχειρήσεις που βοηθά στη διαχείριση των δικτύων και συστημάτων ασφαλείας. Κατάφεραν έτσι να έχουν πρόσβαση σε περισσότερες από 18.000 εταιρείες παγκοσμίως, που ήταν πελάτες της εταιρίας.

Αναμφισβήτητα αφορά μια σοβαρότατη περίπτωση παραβίασης των συστημάτων χιλιάδων εταιριών/οργανισμών και οι συνέπειες πλήττουν την αξιοπιστία ως προς τα συστήματα ασφαλείας, καθώς είναι μεγάλο το χρονικό διάστημά αλλά και το εύρος των «θυμάτων» που δέχτηκαν επίθεση από κακόβουλο λογισμικό. Οι δηλώσεις των αξιωματούχων των Η.Π.Α. διχάζονται εάν πρόκειται για κυβερνοεπίθεση η οποία συνιστά ευθεία απειλή πολέμου ή κυβερνοκατασκοπεία η οποία θα μπορούσε να απαντηθεί με συλλήψεις, διπλωματία ή αντιπαραθέσεις.⁽²⁹⁾

Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι υπηρεσίες πληροφοριών, συγκέντρωσαν πληροφορίες ώστε τον Ιανουάριο 2021, οι U.S. Intelligence Service, the F.B.I., το γραφείο του D.N.I., ανακοινώνουν την εισβολή από ρωσικό δρώντα στην εταιρία Solar Winds. Ο ρόλος τους υπήρξε καθοριστικός καθώς, η δράση των Intelligence οδήγησε στην συγκέντρωση στοιχείων όπου αποκαλύφθηκε αδιαμφισβήτητα πλέον ότι η Ρωσική Υπηρεσία Πληροφοριών ευθύνεται για την παραπάνω κυβερνοεπίθεση και πρώτοι ανακοίνωσαν την εισβολή και ακολούθησαν οι δηλώσεις της κυβέρνησης Μπάιντεν μήνες μετά και συγκεκριμένα τον Απρίλιο 2021.⁽³⁰⁾

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τα χαρακτηριστικά των λειτουργιών των Υπηρεσιών πληροφοριών, καταδεικνύουν πλέον έναν διευρυμένο ρόλο που περιλαμβάνει την απόδοση ευθυνών για τέτοιου είδους απειλές που δέχεται ένα κράτος, μια κυβέρνηση και οι δημοκρατικοί θεσμοί. Πιο συγκεκριμένα τα χαρακτηριστικά αυτά περιλαμβάνουν α) την έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση για την πρόθεση υβριδικών απειλών και όχι μόνο, πριν την κλιμάκωση των ενεργειών των «εχθρών», β) υπάρχει αξιοπιστία και εμπιστοσύνη απ' τη πλευρά του κοινού καθώς οι υπηρεσίες πληροφοριών είναι απολιτίκ, δηλ, δεν υπάρχουν κομματικά συμφέροντα, και γ) έχουν συνεργασίες και με τον ιδιωτικό τομέα που τους επιτρέπουν τον σχεδιασμό ενημέρωσης τόσο των δρώντων που αποφασίζουν όσο και στι ευρύ κοινό, της απόδοσης ευθυνών για ενδεχόμενες υβριδικές απειλές με σκοπό την ενδυνάμωση της κοινωνίας και την ενίσχυση της ανθεκτικότητάς της.⁽³¹⁾

Υπηρεσίες πληροφοριών και χάραξη στρατηγικής

«Τον Ιανουάριο 2019, το γραφείο του DNI (Director of National Intelligence) στις U.S.A, ορίζει ως βασικό στοιχείο για την αντιμετώπιση των ζητημάτων διαρκούς εθνικής ασφάλειας την στρατηγική των *Intelligence*». ⁽³²⁾ Αυτή η δήλωση αντανακλά μια σημαντικότερη διάσταση του ρόλου των *Intelligence* όχι μόνο στις U.S.A αλλά σε διεθνές επίπεδο. Τίθενται έτσι σε πρωτεύοντα ρόλο το τρίπτυχο των δράσεων τους: αναγνώριση στόχου (στην παρούσα μελέτη υβριδικών απειλών) – έγκυρη και έγκαιρη προειδοποίηση – υποστήριξη των θεσμών για την λήψη αποφάσεων. ⁽³³⁾

Η στρατηγική αξιολόγηση των πληροφοριών, αποτελεί πολύτιμο αρωγό για την λήψη αποφάσεων των δρώντων οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι μ'αυτό και κατά συνέπεια των πολιτικών που θα διαμορφώσουν. Η χάραξη της εθνικής στρατηγικής αφορά σε διπλωματικό, πληροφοριακό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο (D.I.M.E.), και οι *Intelligence*, καλούνται να αντιληφθούν το ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργούν οι φορείς/θεσμοί των παραπάνω τομέων της εθνικής εξουσίας.

Σημαντικότερο ακόμα στοιχείο αποτελεί η **έγκαιρη αναλυτική αντίληψη** των εχθρών, των αδυναμιών αλλά και των δυναμεών τους στο γεωπολιτικό περιβάλλον. Έτσι μπορούν να αποκτήσουν κατανόηση και γνώση των πιθανών υβριδικών απειλών που στόχο θα έχουν την αποσταθεροποίηση των θεσμών μιας χώρας. Η κατανόηση και ανάλυση των μεθόδων και τακτικών που θα χρησιμοποιήσουν, είναι πολύ σημαντική προϋπόθεση για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών στο σύγχρονο περιβάλλον για την χάραξη της εθνικής στρατηγικής, την διαμόρφωση των επιμέρους πολιτικών και την απόκτηση ανθεκτικότητας της κοινωνίας σε ένα περιβάλλον ασφάλειας. ⁽³⁴⁾

Υπηρεσίες πληροφοριών και διάδραση με την κοινωνία

Το σύνολο των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι υπηρεσίες πληροφοριών χαρακτηρίζεται από την συνθετότητα και δυναμικότητα των υβριδικών απειλών στο σύγχρονο περιβάλλον ⁽³⁵⁾. Η παραπάνω πραγματικότητα δημιουργεί την ανάγκη για διαδραστικότητα του ρόλου των Υπηρεσιών Πληροφοριών με τους κοινωνικούς παράγοντες που είναι υπεύθυνοι για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών προκειμένου να «χτίσουν» ανθεκτικότητα σε όλο το φάσμα της κοινωνίας και να δημιουργήσουν κουλτούρα ολιστικής προσέγγισης για την αντιμετώπιση τους. ⁽³⁶⁾

Τα χαρακτηριστικά των υβριδικών απειλών, τους επιτρέπουν να αναπτύσσονται σε όλους τους τομείς, όπως, κυβερνοασφάλεια, διπλωματία, πολιτική, νομοθεσία, στρατιωτικό επίπεδο, κοινωνικό κ.α. αλλά και μεταξύ των τομέων αυτών. Τα χαρακτηριστικά τους έχουν δυναμικό χαρακτήρα, εξελίσσονται, προσαρμόζονται εγκαίρως και χωρίς δυνατότητα εντοπισμού χρησιμοποιώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις για να πλήξουν μέσω των ευαλοτήτων και των τρωτοτήτων των κοινωνιών την ασφάλεια και την σταθερότητα τους.

Η απάντηση και η αντιμετώπιση των υβρικών απειλών απαιτεί τον διαδραστικό ρόλο των Intelligence με όλους τους κοινωνικούς παράγοντες, δημιουργώντας μια δυναμική σχέση και συνεχή επικοινωνία μεταξύ τους, καθώς οι Υπηρεσίες Πληροφοριών, «έχουν τον πρωταρχικό ρόλο του εντοπισμού και ανάλυσης των υβριδικών απειλών στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας, έχουν επίσης σημαντικό ρόλο στον συντονισμό και την ολοκλήρωση των απαιτούμενων πληροφοριών, μεταξύ των κοινωνικών παραγόντων που επηρεάζονται από τις υβριδικές απειλές ή είναι υπεύθυνοι για την αντιμετώπιση τους».⁽³⁷⁾

Ωστόσο υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις και ηθικά διλήματα που προκύπτουν, όπως η επιφύλαξη εάν οι πληροφορίες εργαλειοποιηθούν από τους λήπτες που μπορεί να είναι πολιτικοί υποψήφιοι, θα πρέπει λοιπόν να γίνει αντιληπτό πόσο λεπτή είναι η κοκκινή γραμμή και να μην εργαλειοποιηθούν οι πληροφορίες για κομματικά συμφέροντα. Βασικό ερώτημα παραμένει πάντα μέχρι ποιο βαθμό πρέπει να αποχαρακτηρίζονται τα έγγραφα από «εμπιστευτικά» και να δημοσιοποιούνται στο ευρύ κοινό, διακινδυνεύοντας την μυστικότητα των πηγών, αλλά και όλων των δράσεων των Υπηρεσιών Πληροφοριών όπου η μυστικότητα και οι αδημοσιεύτες ενέργειες αποτελούν το βασικότερο χαρακτηριστικό των δράσεων τους.

Είναι αναμφισβήτητο ότι ο ρόλος των Intelligence υπήρξε ο καθοριστικός για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών όπως είδαμε παραπάνω, αλλά και για την χάραξη πολιτικής από τους λήπτες αποφάσεων (*policy-makers*), καθώς πρέπει να βρίσκεται σε μια διαδραστική διαδικασία με όλους τους κοινωνικούς παράγοντες.

Βρισκόμαστε σε μια εποχή όπου η πληροφορία διαχέεται με απίστευτη ταχύτητα προς όλες τις κατευθύνσεις και από οποιονδήποτε αποστολέα, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών οφείλουν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα, να υιοθετήσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις σε όλα τα στάδια του IC και κυρίως για τη συλλογή πληροφοριών και να βρουν τις κατάλληλες ισορροπίες ανάμεσα στις μεθόδους που χρησιμοποιούν χωρίς να είναι προσβάσιμες και τρωτές σε περιπτώσεις αντικατασκοπείας από τους αντιπάλους, ενώ παράλληλα να γνωστοποιούν τα απαραίτητα στοιχεία τόσο στο ευρύ κοινό, όσο και στους λήπτες αποφάσεων, προκειμένου να ακολουθηθούν οι κατάλληλες δράσεις για την εκπαίδευση των πολιτών με στόχο την ανθεκτικότητα της κοινωνίας που θα διασφαλίσει securitization.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όλα τα παραπάνω λοιπόν, συμπεραίνουμε ότι η γνώση είναι η δύναμη που δίνει την δυνατότητα σε όποιον την έχει (πολιτική και στρατιωτική ηγεσία) να ενεργεί γνωρίζοντας την υφιστάμενη κατάσταση, προλαμβάνοντας τυχόν κακόβουλες ενέργειες τόσο επίσημων δρώντων – θεσμών όσο και αγνώστων, και να διατηρεί – διαφυλάσσει την κοινωνική συνοχή μέσα σ' ένα περιβάλλον ασφάλειας με ευνομούμενες δομές. Έτσι ο κοινωνικός ιστός εμφανίζεται ισχυρός και απροσπέλαστος σε φαινόμενα που επιδιώκουν το ακριβώς αντίθετο, όπως: προπαγάνδα, ψευδείς ειδήσεις (fake news), στρατηγικές διαρροές, χρηματοδότηση οργανισμών και πολιτικών κομμάτων, οργάνωση κινημάτων διαμαρτυρίας, εργαλεία κυβερνοπολέμου (κατασκοπεία, επιθέσεις, χειραγώγηση), οικονομική επιθεση(π.χ. μέσω διοχέτευσης μεταναστευτικών ροών, η Ελλάδα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας που υφίσταται τέτοιας μορφής υβριδικών απειλών - πολέμου από την Τουρκία).

Αναμφισβήτητο γεγονός αποτελεί η αναγκαιότητα προσαρμογής των βασικών λειτουργιών της πληροφόρησης στην συγχρονή μεταβαλλομένη πραγματικότητα, προκειμένου να μπορέσουν να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε όλες τις παραπάνω προκλήσεις. Οι μηχανισμοί της πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένων και της μυστικής δράσης θα είναι εντελώς αναποτελεσματικές εάν παραμείνουν απολιθώματα του παρελθόντος. Η ραγδαία εξάπλωση του υβριδικού πολεμικού περιβάλλοντος, μέσω τόσο των τεχνολογικών υποδομών που επιτρέπουν μια ασύλληπτη ταχύτητα δράσης, όσο και των δρώντων που πολλές φορές αποτελεί μεγάλη δυσκολία η ταυτοποίησή τους, απαιτεί την έγκαιρη πρόληψη και αποτροπή των ενεργειών τους.

Η προστασία του κυβερνοχώρου και των πληροφοριακών συστημάτων, όπως ειδαμε αποτελεί βασική προτεραιότητα της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας και ο ρόλος των υπηρεσιών πληροφόρησης είναι καθοριστικός καθώς μέσα από τα στάδια των μεθόδων και των τακτικών που ακολουθούν οφείλουν να διασφαλίσουν την προστασία τους. Ο ρόλος της πληροφόρησης για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών είναι υψίστης σημασίας εάν υπάρχει μια ολιστική προσέγγιση τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο όπως θα δούμε παρακάτω.

4.3 Τρόποι αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών

Η φύση των υβριδικών απειλών και τα χαρακτηριστικά τους όπως είδαμε παραπάνω κάνει επιτακτική την ανάγκη για ολιστική αντιμετώπιση και συνεργασία σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Σε εθνικό επίπεδο

Καθώς οι υβριδικές απειλές αποτελούν διαρκώς ένα καινούριο δεδομένο, αποτελεί πυλώνα για την χάραξη της εθνικής άμυνας. Στο συνέδριο στο ερευνητικό κέντρο ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ με θέμα την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών (2024), το κέντρο βάρους των ομιλιών και των συζητήσεων, αφορούσε την χάραξη της εθνικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση τους καθώς και την συνεργασία των Ενόπλων Δυνάμεων με τα Ερευνητικά Κέντρα.

Η κεντρική ιδέα της συζήτησης βασίστηκε στην συνέργεια που πρέπει να υπάρχει προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις, και μέσω των κατάλληλων υποδομών για την συγκέντρωση και την αξιολόγηση των δεδομένων να οδηγήσουν στις κατάλληλες αποφάσεις τους δρώντες. Ένα άλλο σημαντικό θέμα των συζητήσεων αποτέλεσαν οι υποδομές και η επαρκής επάνδρωσή τους, όπου διαπιστώθηκε μία από τις παθογένειες του ελληνικού κράτους, δηλ η έλλειψη επαρκώς καταρτισμένου προσωπικού για την κυβερνοασφάλεια.

Η επόμενη κεντρική ιδέα που αφορά εργαλείο για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, είναι η **καινοτομία**, και δεν εννοούμε μόνο όσον αφορά στις τεχνολογικές υποδομές αλλά στην αλλαγή νοοτροπίας γενικότερα. Οι υβριδικές απειλές λειτουργούν μεταξύ γκρίζων ζωνών μεταξύ πολέμου και ειρήνης. Πως μπορεί η καινοτομία να ενισχύσει την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών? Μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης, με έξυπνα πρωτόκολλα επικοινωνίας και ανθεκτικές υποδομές.

Γι αυτό τον λόγο ιδρύθηκε το **ΕΛΚΑΚ (HCDDI), Ελληνικό Κέντρο Αμυντικής Καινοτομίας** το 2024. Εποπτεύεται από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας με βασικούς μετόχους το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (67%) και το Υπερταμείο/Growthfund (33%). Έχει σαν βασική αποστολή:

- Αναπτύσσει, χρηματοδοτεί και επενδύει σε προηγμένες αμυντικές λύσεις που ενισχύουν την άμυνα και την εθνική ασφάλεια.
- Αποτελεί καταλύτη για το οικοσύστημα καινοτομίας στην άμυνα ενισχύοντας συνεργασίες μεταξύ ερευνητικών ιδρυμάτων βιομηχανίας και των Ενόπλων Δυνάμεων
- Διασφαλίζει την παραμονή της Ελλάδας στην πρώτη γραμμή της αμυντικής, τεχνολογικής και της στρατηγικής καινοτομίας.⁽³⁸⁾

Η φύση των υβριδικών απειλών μπορεί να καθυστερήσει την αντιμετώπισή τους, μπορούν να πλήξουν την κοινωνική συνοχή υπονομεύοντας την αμυντική δυνατότητα. Υπο αυτό το πρίσμα η εθνική μας στρατηγική χαράζεται έχοντας ως αρχές της την ανάπτυξη της ανθεκτικότητας, την ενίσχυση των θεσμικών μηχανισμών, τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση

των παθογενειών. Για όλους τους παραπάνω λόγους είναι απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Μηχανισμοί Διαχείρισης των Υβριδικών Απειλών

Εθνική Βάση Δεδομένων Υβριδικών Απειλών (ΕΒΔΥΑ)

Στα πλαίσια της προσπάθειας μια ολιστικής προσέγγισης, γίνονται προσπάθειες για τη δημιουργία μιας **Εθνικής Βάσης Δεδομένων Υβριδικών Απειλών (ΕΒΔΥΑ)**. Το έργο της θα συνίσταται στα ακόλουθα:

- 1) Καταγραφή σε εθνικό επίπεδο όλων των πιθανών τομέων που μπορεί να αποτελέσουν στόχο υβριδικών απειλών. Οι τομείς αυτοί καλύπτουν κάθε πτυχή της κρατικής και κοινωνικής δράσης (π.χ προστασία κρίσιμων εθνικών υποδομών από φυσικές επιθέσεις ή κυβερνοεπιθέσεις, αλλά και εντοπισμός διασποράς ψευδών ειδήσεων κ.α. Αυτή η καταγραφή έχει ως στόχο να αφυπνίσει την κρατική μηχανή για το είδος και μέγεθος αυτών των απειλών. Να δημιουργήσει δηλ μια κουλτούρα εντοπισμού και αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών).
- 2) Καταγραφή, ιεράρχηση και αξιολόγηση πραγματικών συμβάντων που αφορούν υβριδικές απειλές. Δηλ. μέσω λογισμικών συστημάτων οδηγούμαστε στην ανάλυση μεταδεδομένων, ώστε να εντοπιστούν τα μοτίβα και να γίνεται αναγνώριση των μεθόδων των υβριδικών απειλών.
- 3) Η χρήση της βάσης δεδομένων οδηγεί στην δημιουργία σεναρίων με στόχο την διεξαγωγή σεμιναρίων /ασκήσεων/προσομοιώσεων. Για παράδειγμα η υβριδική άσκηση χείρων το 2022, και έλαβαν μέρος όλοι οι φορείς του κρατικού μηχανισμού.
- 4) Η χρήση της βάσης δεδομένων δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την διεξαγωγή σεμιναρίων από το **Παρατηρητήριο Ανάλυσης Υβριδικών Απειλών (ΠΑΝΥΑ)**.

Παρατηρητήριο Ανάλυσης Υβριδικών Απειλών (ΠΑΝΥΑ)

Μετά τη σύσταση της **Εθνικής Αρχής Κυβερνοασφάλειας (ΕΑΚ)**, σ' αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε το 2022, το **Παρατηρητήριο Ανάλυσης Υβριδικών Απειλών (ΠΑΝΥΑ)**. Η συστασή του έγινε υπο το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης και αποτελεί τον σημαντικότερο θεσμό για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Έγινε στο παραπάνω υπουργείο γιατί οι υβριδικές απειλές έχουν ως βασικό πυρήνα την σύγχρονη τεχνολογία και ειδικά την χρήση του Κυβερνοχώρου – Κυβερνοασφάλειας. Το ΠΑΝΥΑ στελεχώνεται από Καθηγητές ΑΕΙ και μια ειδική επιχειρησιακή ομάδα κρίσιμων υπηρεσιών καιμ υπουργείων.

Βασικός σκοπός του ΠΑΝΥΑ, είναι η αξιολόγηση και ο έλεγχος αξιοπιστίας των εισερχόμενων πληροφοριών από την βάση δεδομένων. Κατόπιν θα γίνεται η ταξινόμηση με την βοήθεια και άλλων εξειδικευμένων υπηρεσιών για την εξαγωγή συμπερασμάτων από την φύση, τη διάρκεια

και τις επιπτώσεις των υβριδικών απειλών σε όλους τους τομείς, την κοινωνία, την οικονομία, την πολιτική, την στρατηγική της εθνικής ασφάλειας. Τα συμπεράσματα δίνονται στην Γενική Διεύθυνση Κυβερνοχώρου και στον υπουργό ψηφιακής διακυβέρνησης. Το ΠΑΝΥΑ, συνεργάζεται με άλλες υπηρεσίες με άλλες υπηρεσίες, επιστημονικά και ερευνητικά κέντρα τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού για την ανταλλαγή πληροφοριών, χάραξη κοινής πολιτικής και την διεξαγωγή ασκήσεων.

Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Υβριδικών Απειλών (ΕΣΔΥΑ)

Η Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Υβριδικών Απειλών (ΕΣΔΥΑ), για την αποτελεσματική ανάλυση – πρόληψη και διαχείριση των υβριδικών απειλών, θα έχει ως βασικό σκοπό την προάσπιση της εθνικής ασφάλειας έναντι των σύγχρονων υβριδικών απειλών, οι οποίες κάνουν υψηλή χρήση της τεχνολογίας. Υπο αυτές τις συνθήκες η ΕΣΔΥΑ δεν είναι μια απλή διαδικασία συγγραφής και ανάλυσης.

Ως εκ τούτου, το ΠΑΝΥΑ, μελετά, αναλύει και συγγράφει επιστημονικές μελέτες με σκοπό την ολοκληρωμένη σύνταξη και την συγγραφή μιας ολιστικής πρότασης την οποία θα μπορεί να παραδίδει στην ΕΣΔΥΑ, για την προστασία όλων των εθνικών υποδομών υψηλής αξίας, αλλά και ψηφιακών δεδομένων του κράτους, των επιχειρήσεων και των πολιτών σε όλα τα επίπεδα.⁽³⁹⁾

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Υπό το πρίσμα του δόγματος V. Gerasimov (chief of General Staff of Russia), το οποίο παρουσιάστηκε στην ρωσική ακαδημία των στρατιωτικών επιστημών, το οποίο αποτέλεσε τον προάγγελο της επιθετικής ρωσικής πολιτικής στην Ουκρανία, η Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να λαμβάνει ακόμα πιο σοβαρά το φάσμα των υβριδικών απειλών και έθεσε κέντρο βάρους της στρατηγικής της την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

«Ο πόλεμος παραμένει ένας χαμελαίων και το γκρί έχει γίνει το καινούριο χρώμα του πολέμου καθώς ο υβριδικός πόλεμος και οι υβριδικές απειλές έχουν δημιουργήσει ασάφεια και αβεβαιότητα όσο ποτέ άλλοτε. Ο 21^{ος} αιώνας βρίσκει την Ευρώπη σ' ένα δυναμικό στρατηγικό περιβάλλον. Επιθέσεις από κρατικούς και μη – κρατικούς δρώντες, λαμβάνουν χώρα σ' ένα ευρύ φάσμα, συμβατικών και μη – συμβατικών μέσων που περιλαμβάνουν, τη διπλωματία, την πληροφόρηση, στρατιωτικά και οικονομικά εργαλεία ισχύος. Τρία χαρακτηριστικά ξεχωρίζουν:

- Η απόφαση για πόλεμο/σύγκρουση αναζητάται πρωτίστως με μη στρατιωτικά μέσα.
- Όλες οι δράσεις στρέφονται γύρω από τις ευπάθειες και τις τρωτότητες που εμφανίζει ο αντίπαλος.
- Προκύπτει ένας συνδυασμός διαφορετικών αντιλήψεων, μεθόδων και μέσων που οδηγούν σε καινούρια μοντέλα πολέμου.

Εξετάζοντας την ευρω – ατλαντική ασφάλεια γεωγραφικά στην ανατολή και τον βορρά της Ευρώπης, προκύπτουν ανησυχίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι σοβαρότεροι λόγοι προκύπτουν από την επιθετικότητα της Ρωσίας στην ανατολική Ευρώπη και η στρατικοποίηση της Αρκτικής. Στον Νότο, η Ευρώπη αντιμετωπίζει πολλές προκλήσεις σαν αποτέλεσμα της ασταθούς κατάστασης στην Μ. Ανατολή και την Βόρεια Αφρική (MENA). Το ισλαμικό κράτος έχει γίνει μια μόνιμη απειλή, στρατολογώντας και εκπαιδεύοντας μαχητές, οι οποίοι επιστρέφουν μέσω της Ευρώπης στην χώρα καταγωγής τους.

Στην κορυφή της αντζέντας των πολιτικών θεμάτων βρίσκεται το θέμα που αφορά τα κύματα μεταναστών και προσφύγων. Η χώρα μας αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ίσως, έχοντας να αντιμετωπίσει τον φόβο των υβριδικών απειλών από την Τουρκία. Πρόκειται για ένα σοβαρό ανθρωπιστικό και οικονομικοπολιτικό θέμα το οποίο επισύρει πολλές πραγματικότητες και προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Κυρίως την εύκολη πρόσβαση εξτρεμιστικών στοιχείων που σε μια ελεύθερη και δημοκρατική Ευρώπη έχουν εύκολη πρόσβαση αποτελώντας πηγή αστάθειας και πρόσφορο έδαφος για χρήση υβριδικών απειλών.

Μέσα υπο την περιπτωσιολογική μελέτη της Ρωσίας, η οποία αποσταθεροποίησε την Ουκρανία μέσω της προπαγάνδας και της διείσδυσης στην κοινωνία και απέδειχθη περίτρανα η εφαρμογή του δόγματος Gerasimov, η Ευρώπη έγινε θεατής ενός υβριδικού πολέμου, με όλα τα χαρακτηριστικά του, στα οποία έχουμε αναφερθεί αναλυτικά. Όπως και να έχει οι προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το NATO, δεν πρέπει να περιοριστούν μόνο στην μελέτη και ανάλυση της περίπτωσης της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η επόμενη σύγκρουση πιθανόν να μην ακολουθήσει το ίδιο μοτίβο. Επομένως, η Ευρ. Ένωση και το NATO, πρέπει να έχουν στον πυρήνα της θεματολογίας τους τις τρωτότητες και τις ευπάθειες των κρατών – μελών τους, που μπορεί ευκολά να στοχοποιηθούν από τον «εχθρό». Η πολιτική προστασίας τους από τις υβριδικές απειλές πρέπει να βασίζεται στην αναδιοργανωμένη σχέση ελαστικότητας, αποτροπής και άμυνας». ⁽⁴⁰⁾

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, και τέσσερα γεγονότα κρίσιμης σημασίας, η Ευρώπη αφυπνίστηκε και έβαλε στο επίκεντρο της πολιτικής της την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Η χρήση υβριδικών μεθόδων κατά την προσάρτηση της Κριμαίας από την Ρωσία το 2014, η αποκάλυψη του σκανδάλου Cambridge Analytica, κατά το οποίο αποκαλύφθηκε η χρήση προσωπικών δεδομένων αμερικανών πολιτών από βρετανική εταιρία, προκειμένου να επηρεαστεί το εκλογικό αποτέλεσμα των αμερικανικών εκλογών το 2016 υπέρ του Ντ. Τράμπ., η επέμβαση της Ρωσίας στις αμερικανικές εκλογές το 2016 με υβριδικά μέσα και οι κυβερνοεπιθέσεις και η παραπληροφόρηση σε κράτη – μέλη και θεσμούς της Ε.Ε.

Προκειμένου λοιπόν να ανταποκριθεί στις παραπάνω προκλήσεις η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης επικεντρώθηκε τόσο σε θεσμικό επίπεδο όσο και σε πρακτικό.

Θεσμικό πλαίσιο

Η θεσμική διάσταση κρίνεται πολύ σημαντική για την δημιουργία της κουλτούρας στα κράτη – μέλη για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

- 1) Από το 2014, η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει υιοθετήσει ειδική νομοθεσία σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια, την προστασία κρίσιμων υποδομών, την προστασία των προσωπικών δεδομένων, την παρακολούθηση ξένων επενδύσεων και την διαφάνεια της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων.
- 2) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υιοθετήσει δύο θεμελιώδη κείμενα, το «Κοινό Πλαίσιο για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών: Από κρίση της ΕΕ (2016) – η οποία αποτελεί σημαντικό μέρος της συνολικής ολοκληρωτικής προσέγγισης της ΕΕ, όσον αφορά την ασφάλεια και την άμυνα και την «Αύξηση της ανθεκτικότητας & ενίσχυση των ικανοτήτων για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών(13/06/2018), αναφέρεται η στρατιωτική αντιμετώπιση και 22 τομείς δράσης.

«Πιο συγκεκριμένα, τον Ιούλιο 2016, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την ασφάλεια στον Κυβερνοχώρο, εκδόθηκε η Οδηγία **2016/1148, NIS** (με τίτλο μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο ασφαλείας, συστημάτων δικτύου και πληροφόρησης για ολόκληρη την Ευρώπη). Τα βασικά μέτρα που περιλαμβάνει η NIS είναι τα ακόλουθα:

- Προβλέπει τις υποχρεώσεις να θεσπιστεί εθνική στρατηγική για την ασφάλεια των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών από όλα τα κράτη – μέλη.
- Δημιουργεί ομάδα συνεργασίας με σκοπό την υποστήριξη και την διευκόλυνση της στρατηγικής συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών – μελών.
- Δημιουργεί δίκτυο ομάδων απόκρισης συμβάντων που αφορούν την ασφάλεια των υπολογιστών («δίκτυο CSIRT»)
- Θεσπίζει απαιτήσεις ασφαλείας και κοινοποίησης για τους φορείς εκμετάλλευσης βασικών υπηρεσιών και για τους παρόχους ψηφιακών υπηρεσιών.
- Προβλέπει τις υποχρεώσεις των κρατών –μελών να ορίζουν εθνικές αρμόδιες αρχές, ενιαία κέντρα επαφής και CSIRT με καθήκοντα σχετικά με την ασφάλεια των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών.

Η Οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία τον Δεκέμβριο του 2018 με τον Νόμο 4577/2018.»

Σε συνέχεια της NIS, τον Δεκέμβριο 2022, η ΕΕ, δημοσίευσε την Οδηγία **2022/2555** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο κυβερνοασφάλειας σε ολόκληρη την Ένωση, την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 910/2014 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972 και για την κατάργηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/1148 (**Οδηγία NIS 2**). Οι βασικές

προβλέψεις αυτής της Οδηγίας είναι οι αυστηρότερες υποχρεώσεις κυβερνοασφάλειας για την διαχείριση κινδύνων, τις αυστηρότερες υποχρεώσεις κυβερνοασφάλειας για την διαχείριση κινδύνων, τις υποχρεώσεις υποβολής εκθέσεων και την ανταλλαγή πληροφοριών. Μεταξύ άλλων οι απαιτήσεις καλύπτουν την αντιμετώπιση συμβάντων, την ασφάλεια της αλυσίδας εφοδιασμού, την κρυπτογράφηση και την δημοσιοποίηση τρωτών σημείων.

Οι νέοι κανόνες θα προστατεύουν επίσης τους λεγόμενους «σημαντικούς τομείς», όπως οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, η διαχείριση αποβλήτων, τα χημικά προϊόντα, τα τρόφιμα, η παραγωγή ιατροτεχνολογικών προϊόντων, τα ηλεκτρονικά είδη, τα μηχανήματα, τα μηχανοκίνητα οχήματα και οι πάροχοι ψηφιακών υπηρεσιών. Τέλος, θεσπίζεται ένα πλαίσιο για καλύτερη συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων αρχών και αντων κρατών – μελών, ενώ δημιουργείται και μια ευρωπαϊκή βάση δεδομένων περί τρωτών σημείων.»⁽⁴¹⁾

Η βασική φιλοσοφία της Οδηγίας αφορά τη μεγιστοποίηση και την επιτάχυνση των εργασιών για την προστασία των κρίσιμων οντοτήτων σε τρεις τομείς προτεραιότητας: **ετοιμότητα – αντίδραση και διεθνής συνεργασία.**

«Η Οδηγία αποσκοπεί:

- Στη μείωση των ευπαθειών και στην ενίσχυση της φυσικής ανθεκτικότητας κρίσιμων οντοτήτων στην ΕΕ, προκειμένου να διασφαλιστεί η απρόσκοπτη παροχή υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για την οικονομία και την κοινωνία στο σύνολό της.
- Στην αύξηση της ανθεκτικότητας των κρίσιμων οντοτήτων που παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες.

Κάθε κράτος – μέλος πρέπει:

- Να εγκρίνει μια εθνική στρατηγική και να διενεργεί τακτικές εκτιμήσεις κινδύνου
- Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων κινδύνου, να προσδιορίζει τις οντότητες που βασίζονται σε κρίσιμες υποδομές για την παροχή βασικών υπηρεσιών στην κοινωνία, την οικονομία, τη δημόσια υγεία και ασφάλεια ή το περιβάλλον.
- Να στηρίζει τις προσδιορισμένες κρίσιμες οντότητες στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας τους με, υλικό καθοδήγησης, ασκήσεις, συμβουλές και κατάρτιση.
- Να διασφαλίζει ότι οι εθνικές αρχές διαθέτουν τις εξουσίες, τους πόρους, και τα μέσα για την εκτέλεση των εποπτικών τους καθηκόντων.
- Να προσδιορίζει τις προϋποθέσεις βάσει των οποίων μια κρίσιμη οντότητα μπορεί να υποβάλει αιτήσεις για ελέγχους ιστορικού σε μέλη του προσωπικού που κατέχουν ευαίσθητους ρόλους.

Τα κράτη – μέλη πρέπει να προσδιορίσουν τις κρίσιμες οντότητες για τους τομείς και τους υποτομείς που ορίζονται στο παράρτημα της Οδηγίας έως τις 17 Ιουλίου 2026.»⁽⁴²⁾

Πρακτικό επίπεδο

Το 2016, η ΕΕ εγκαθίδρυσε την **Μονάδα Ανάλυσης Υβριδικών Απειλών**, η οποία λειτουργεί στο πλαίσιο του **Κέντρου Ανάλυσης Πληροφοριών (INTCEN)**, της ευρωπαϊκής υπηρεσίας εξωτερικής δράσης. Έργο της είναι η συλλογή και επεξεργασία τόσο διαβαθμισμένων πληροφοριών όσο και πληροφοριών από ανοικτές πηγές. Να παρέχει έγκαιρη και έγκυρη ανάλυση κινδύνου των υβριδικών απειλών, η οποία διανέμεται στα κράτη – μέλη και στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, προκειμένου να ενισχυθεί η διαδικασία λήψης αποφάσεων από την ΕΕ. Η εν λόγω Μονάδα συνεργάζεται στενά με το **Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την Αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats)** καθώς και με την Μονάδα Ανάλυσης για την αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών του ΝΑΤΟ, τόσο για την περαιτέρω βελτίωση της λειτουργίας της, με βάση την εμπειρία της ΝΑΤΟικής Μονάδας, σεβόμενη απόλυτα τους κανόνες της ΕΕ σχετικά με την ανταλλαγή διαβαθμισμένων πληροφοριών.⁽⁴³⁾

Το **Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας για την Αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats – Hybrid CoE)**, με έδρα το Ελσίνκι της Φιλανδίας, ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2017. Είναι ένας διεθνής, ανεξάρτητος κόμβος εμπειρογνομώνων και ασκούμενων επαγγελματιών που εστιάζει στην ενίσχυση της ασφάλειας των συμμετεχόντων κρατών μελών της ΕΕ και του ΝΑΤΟ. Ο κύριος ρόλος του περιλαμβάνει:

- **Ενίσχυση της ανθεκτικότητας (Resilience):** Βοηθά τα συμμετέχοντα κράτη να αναπτύξουν ικανότητες πρόληψης και αντιμετώπισης υβριδικών απειλών, οι οποίες εκμεταλλεύονται τις συστημικές ευπάθειες δημοκρατικών κρατών και θεσμών.
- **Παροχή εμπειρογνομοσύνης και κατάρτισης:** Λειτουργεί ως «do tank» (κέντρο δράσης που διεξάγει προγράμματα κατάρτισης, ασκήσεις και εργαστήρια για υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και επαγγελματίες, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα τομέων (π.χ. κυβερνοασφάλεια, ενεργειακή ασφάλεια, στρατηγική επικοινωνία)
- **Έρευνα και ανάλυση:** Διεξάγει έρευνα, αναλύει τις υβριδικές απειλές και παράγει δημοσιεύσεις και λευκές βίβλους σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές και τις νέες προσεγγίσεις αντιμετώπισης.
- **Ενίσχυση της συνεργασίας ΕΕ – ΝΑΤΟ:** Παρέχει μια μοναδική πλατφόρμα για στρατηγικές συζητήσεις και κοινές ασκήσεις μεταξύ των κρατών – μελών της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, ενισχύοντας την συνεργασία και τον συντονισμό μεταξύ των δύο οργανισμών.
- **Πρωτόθση μιας προσέγγισης ολόκληρης της κοινωνίας:** Προωθεί τη συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών φορέων αλλά και απλών πολιτών μέσω της κατάλληλης ενημέρωσης για την ετοιμότητα αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών.⁽⁴⁴⁾

Σε διεθνές επίπεδο

Η αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών αποτελεί βασική προτεραιότητα για το NATO. Η ανταπόκριση στις υβριδικές απειλές απαιτεί μια προσέγγιση που αφορά στο σύνολο των κυβερνήσεων των κρατών – μελών της Ατλαντικής Συμμαχίας, έτσι στο πλαίσιο της Διακλαδικής μεραρχίας Πληροφοριών και Ασφάλειας (Joint Intelligence and Security Division) που δημιούργησε το NATO το 2017, λειτουργεί μια Μονάδα που ασχολείται ειδικά με την παρακολούθηση και ανάλυση των υβριδικών απειλών. Βασικός στόχος της είναι η ανταλλαγή πληροφοριών των κρατών – μελών, εφόσον οι υβριδικές απειλές μπορεί να είναι τόσο εσωτερικής όσο και εξωτερικής φύσεως, είναι σημαντικό να μοιράζονται πληροφορίες για να έχουν κοινή ένδειξη των τάσεων και των ενδείξεων, ώστε να μπορούν από κοινού να αντιμετωπίσουν τις υβριδικές απειλές.

Επιπλέον το NATO έχει προχωρήσει σε μια σειρά ενεργειών για την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση του υβριδικού περιβάλλοντος:

- Προσαρμογή των ασκήσεων του NATO
- Ενδυνάμωση της ανθεκτικότητας
- Βελτίωση της κυβερνοάμυνας
- Αξιοποίηση των αντιυβριδικών ομάδων υποστήριξης
- Αποτροπή των υβριδικών απειλών
- Ανίχνευση και ανταπόκριση στην παραπληροφόρηση.⁽⁴⁵⁾

Ένα ερώτημα που προκύπτει είναι εάν θ' αυξηθούν οι υβριδικές απειλές τα επόμενα χρόνια. Η απάντηση είναι δύσκολη. Υπάρχουν ομάδες εμπειρογνομόνων οι οποίοι μελετούν το μέλλον. Δημιουργούνται σενάρια με πολλά διαφορετικά μέλλοντα. Έτσι υπάρχουν τρεις προσεγγίσεις που προσπαθούν να προβέψουν το μέλλον για να έχουν έγκυρη και έγκαιρη αντιμετώπιση ⁽⁴⁶⁾.

Ο μαύρος κύκνος και οι υβριδικές απειλές

Το 2006, ο συγγραφέας N. Taleb, δημοσίευσε το βιβλίο του «ο μαύρος κύκνος». Κατά την αφήγηση του, στην Αγγλία του 18^{ου} αιώνα ήταν αδύνατον να φανταστούν την ύπαρξη μαυρού κύκνου. Όταν επιστήμονες ταξίδεψαν στην Αυστραλία διαπίστωσαν την ύπαρξη του. Αυτή η ανακάλυψη έκανε τους ορνιθολόγους να αναθεωρήσουν για το τι θεωρείται κύκνος. Αυτή η μεταφορική αφήγηση μας δείχνει ότι πάντα οι επιστήμονες – αναλυτές πρέπει να προηγούνται των εξελίξεων, να μπορούν να ετοιμαστούν για το μη αναμενόμενο και προβλεπόμενο σενάριο γιατί αυτό ακριβώς είναι και οι υβριδικές απειλές, μπορούν να χαρακτηριστούν ως μαύροι κύκνοι.⁽⁴⁷⁾

Εικόνα 9: Μαύρος Κύκνος (Υβριδικές απειλές)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα χαρακτηριστικά της αβεβαιότητας και της σύγχυσης του σύγχρονου περιβάλλοντος που αποτελεί πρόσφορο έδαφος για τις υβριδικές απειλές, «η συμπεριφορά της Ρωσίας», η τρωτότητα που μπορούν να παρουσιάσουν τα πληροφοριακά συστήματα και η διαρροή σημαντικών κι διαβαθμισμένων πληροφοριών, είναι μερικά μόνο από τις σύγχρονες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσουν οι δρώντες που λαμβάνουν αποφάσεις. Τόσο σε εθνικό, όσο και ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, οι ηγεσίες ήταν και είναι αντιμέτωπες μ' ένα δυναμικό «περιβάλλον» που ο πόλεμος και οι απειλές μπορούν να μεταμορφώνονται και να λειτουργούν με ασύλληπτη ταχύτητα λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης.

Υπό αυτό το πρίσμα, κρίθηκε επιτακτική η ανάγκη για προσαρμογή της νομοθεσίας στην στρατηγική της αντιμετώπισης τους. Η δημιουργία οργανισμών στην χώρα μας, στην Ευρώπη αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο, που συλλέγουν, ταξινομούν, δημιουργούν αρχεία που διανέμονται ήταν η απάντηση και το μεγάλο στοίχημα της ετοιμότητας και της αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών. Έτσι, οι προτάσεις της ΕΕ αφορούν, τον διατομεακό συντονισμό, ενισχυμένη επίγνωση της κατάστασης, πολιτικοστρατιωτική συνεργασία, ευαισθητοποίηση της κοινωνίας – ενεργός ρόλος των πολιτών, διεθνείς εταιρικές σχέσεις, αμοιβαία ανθεκτικότητα.

Η ολιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση του υβριδικού περιβάλλοντος αποτελεί ή πρέπει να αποτελεί κοινό στόχο για όλους τους φορείς- θεσμούς που έχουν δημιουργηθεί για την κατανόηση του υβριδικού περιβάλλοντος. Η κουλτούρα αντιμετώπισης των υβριδικών απειλών πρέπει να διαχέεται μέσα σ' όλο το φάσμα των κοινωνιών των κρατών – μελών. Άμεση ανάγκη αποτελεί η συνεργασία τόσο του δημοσίου όσο και ιδιωτικού τομέα, καθώς και όλων των βάσεων δεδομένων πληροφοριών τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο. Καθώς η έρευνα δίνει λύσεις, όλες οι επιστήμες πρέπει να συνεργατούν. Και καθώς η εξάρτηση της κοινωνίας μας από τον ψηφιακό κόσμο είναι μεγάλη, τόσο περισσότερο αυξάνεται ο κίνδυνος των υβριδικών απειλών.

Η συνεργασία και η συνέργεια τόσο της εργαλειοθήκης της ΕΕ όσο και του ΝΑΤΟ, προσφέρει ενίσχυση της ασφάλειας και της ανθεκτικότητας. Η ανταλλαγή πληροφοριών ενισχύει την γνώση. Οι δύο οργανισμοί έχουν αναπτύξει εγχειρίδια και λειτουργικά πρωτόκολλα ώστε να μοιράζονται πληροφορίες για τις δραστηριότητες παραπληροφόρησης. Αμοιβαίες συνοπτικές ενημερώσεις έχουν οδηγήσει σε μια πιο στενή σχέση μεταξύ των δύο οργανισμών. Μόνο μέσω της απόλυτης συνεργασίας και της ολιστικής προσέγγισης, οι κοινωνίες μπορεί να γίνουν πιο ανθεκτικές και η εξουδετέρωση των υβριδικών απειλών φαίνεται πιο πιθανή.

ΠΡΟΤΑΣΗ

Υπό το πρίσμα των παραπάνω θεωριών, πολιτικών γεγονότων και κρίσιμων συμπερασμάτων, διαμορφώνεται η προσέγγιση της αντίληψης του σύγχρονου περιβάλλοντος. Το σύγχρονο περιβάλλον, χαρακτηρίζεται από δυναμικότητα, συνθετότητα, πολυπλοκότητα, διασύνδεση μέσω ψηφιακών δικτύων, διαδραστικότητα των κοινωνικών παραγόντων. Επιπλέον το βασικό του χαρακτηριστικό είναι η *κυρίαρχη πληροφορία*. Το γεγονός της διασύνδεσης μέσω των δικτύων προσφέρει ελεύθερη πρόσβαση όλων των πληροφοριών με ασύλληπτη ταχύτητα.

Η παραπάνω σύγχρονη πραγματικότητα, μπορεί να έχει θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ενημέρωση και ανάπτυξη των επιστημών μέσω της άμεσης πληροφόρησης διεθνώς. Ωστόσο, προσφέρεται παράλληλα η δυνατότητα για διάχυση κακόβουλων επιθέσεων, υβριδικών απειλών.

Συνεπώς, κάθε κράτος – μέλος, οφείλει τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο, να ενισχύσει την κοινωνική ανθεκτικότητα μέσω επιμέρους πολιτικών σε μια ολιστική προσέγγιση μέσω συνεργασίας όλων των φορέων και θεσμών που συμμετέχει.

Πιο συγκεκριμένα, η χώρα μας, προκειμένου να επιτύχει τους παραπάνω στόχους, πρέπει να ξεπεράσει δομικά/διαρθρωτικά προβλήματα κυρίως ως προς την διοίκηση του δημοσίου τομέα, γεγονός που την καθιστά εύκολο στόχο υβριδικών απειλών. Η αντιμετώπιση τους απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση και κουλτούρα και δεν μπορεί η διαχείριση θεμάτων ασφαλείας να αντιμετωπίζεται μεμονωμένα και αποσπασματικά από κάθε Υπουργείο.

Απαιτείται συνεργασία σε κάθετο και οριζόντιο επίπεδο της εθνικής διακυβέρνησης και συνέργεια σε θέματα ασφάλειας. Απαραίτητο κρίνεται επίσης η ανημέρωση και το feedback, των επιθέσεων σε πλατφόρμες/βάσεις δεδομένων που λειτουργούν σε επίπεδο ΕΕ και ΝΑΤΟ.

Όπως διαπιστώσαμε και μέσα από την ανάλυση των Case Studies, ο ρόλος των Υπηρεσιών Πληροφοριών, είναι κρίσιμος και αναπόσπαστο μέρος του στρατηγικού σχεδιασμού ενός κράτους/οργανισμού/θεσμού για την αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Στην Ελλάδα, ο ρόλος της Ε.Υ.Π., όπως και σε κάθε χώρα, έχει εξέχουσα σημασία καθώς έχει επιφορτιστεί με το έργο της συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών, ώστε τα προϊόντα της δουλειάς της να αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την λήψη αποφάσεων από τους δρώντες δηλ σε ΥΠΕΞ, ΓΕΕΘΑ, αλλά και σε όλους τους κρατικούς και μη φορείς.

Όπως είδαμε, εκτός όλων των πιθανών υβριδικών απειλών που μπορεί να δεχτεί η χώρα μας, οι προσπάθειες της γείτονος χώρας για αποσταθεροποίηση αποτελεί μια μόνιμη αδιαμφισβήτητη απειλή.

Ως εκ τούτου, η δημιουργία στην υπάρχουσα δομή της ΕΥΠ, μιας αυτόνομης Δνσης ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ, η οποία θα ήταν αποκλειστικά επιφορτισμένη με τον εντοπισμό των υβριδικών απειλών και τον τρόπο αντιμετώπισης τους, θα μπορούσε να προειδοποιεί εγκαίρως

τους αρμόδιους φορείς και θα ήταν πολύτιμος αρωγός για την έγκυρη αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών.

Θα μπορούσε να είναι πλήρως συντονισμένη και σε συνεργασία με την Γενική Γραμματεία Προστασίας Κρίσιμων Οντοτήτων, και έχει αναλάβει την εκπόνηση στρατηγικού και μεθοδολογικού πλαισίου που θα οδηγήσει στην καταγραφή τους σε ψηφιακό μητρώο, το οποίο θα διαλειτουργεί με άλλες βάσεις δεδομένων, ώστε η χώρα να ενισχύσει την ανθεκτικότητά της απέναντι σε κάθε μορφή κρίσης, ιδρύθηκε προσφάτως και έχει αναλάβει το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, καθώς και με τον Εθνικό Μηχανισμό Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων (Ν. 4662/2020 – ΦΕΚ Α 27 – 07.02.2020, ο οποίος καλύπτει ολόκληρο τον κύκλο διαχείρισης καταστροφών και συνιστά το σύνολο των συντρεχουσών επιχειρησιακών και διοικητικών δομών και λειτουργιών της Πολιτικής Προστασίας. Η έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση από την ΕΥΠ, μπορεί να είναι αρωγός για την δράση του, που αφορά τα τέσσερα συστήματα της πρόληψης, ετοιμότητας αντιμετώπισης και αποκατάστασης των πιθανών κινδύνων προερχόμενων και από τις υβριδικές απειλές. Η Δνση Διαχείρισης Κρίσεων θα πρέπει να λειτουργεί 24/7 και για την υλοποίηση όλων των παραπάνω απαιτείται η κατάλληλη εκπαίδευση των στελεχών που θα είναι πλήρως εφοδιασμένοι ώστε να ανταποκριθούν στις γκρίζες απειλές σε ένα θολο τοπίο.

Notes - References

- (1) Από το άρθρο στην «ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» Τεύχος 118, Απρίλιος 2020, Υβριδικός πόλεμος και πληροφόρηση, σελ. 12, Ιωάννης Λ. Κωνσταντόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- (2) Gill, Peter & Phythian, Mark, *Intelligence in an insecure World* (Polity, 2012, 2nd edition) σελ. 19.
- (3) *Silent Warfare Understanding the World of Intelligence*, Abram N. Shulsky, Gert J Schmitt, σελ.11.
- (4) Gill, Peter & Phythian, Mark, *Intelligence in an insecure World (The evolution of Intelligence)* (Polity, 2012, 2nd edition)
- (5) *Introduction to Intelligence Studies*, Chapter 14, σελ. 376, Second Edition, Carl J. Jensen III, David H. Mc Elreath and Melissa Graves, σελ.15
- (6) *Introduction to Intelligence Studies*, Second Edition, Carl J. Jensen III, David H. Mc Elreath and Melissa Graves, σελ.15
- (7) *Introduction to Intelligence Studies*, Second Edition, Carl J. Jensen III, David H. Mc Elreath and Melissa Graves, σελ.15
- (8) Gill, Peter & Phythian, Mark, *Intelligence in an insecure World (Towards a definition of Intelligence)* (Polity, 2012, 2nd edition)
- (9) Gill, Peter & Phythian, Mark, *Intelligence in an insecure World (Towards a definition of Intelligence)* (Polity, 2012, 2nd edition)
- (10) The work of Sherman Kent, a former intelligence officer, foreshadowed this school of thought in the late 1940s, and he remains its best known and most important representative. The argument was first expressed in his book *Strategic Intelligence for American World Policy* (Princeton, N.J., Princeton University Press, 1949, reprint, 1966) and is discussed in detail in chapter 7 of this work. See also Bruce D. Berkowitz and Allan E. Goodman, *Strategic Intelligence for American National Security* (Princeton N.J., Princeton University Press, 1989) which according to the authors, is intended to be a book “written in the same spirit” as Kent’s although not an “update” of it). They appear to share, at least in part, Kent’s understanding of strategic intelligence, arguing that in contrast to operational intelligence, it has “a wider base and broader objective, integrating economics, politics, social studies, and the study of technology. Strategic Intelligence is designed to provide officials with the “big picture” and long – range forecasts they need in order to plan for the future” (4-5).
- (11) Senator David L. Boren, then chairman of the Select Committee on Intelligence, stated the goal of his proposed intelligence reforms of the early 1990s as the creation of a “world – class think tank” – indeed, “best think tank in the world” The intelligence Community: How crucial? *Foreign Affairs* 71, no. 3 (Summer 1992): 61.

- (12) One of the earliest and best – known books of this type begins with the assertion that “there exists in the United States) today a powerful and dangerous cult - the cult of intelligence “Publicity is an essential weapon in the fight against “this secret fraternity of the American political Aristocracy” The aim of this book is to provide the American people with the inside information which they need - and which they without question have the right to understand the significance of this issue and the importance of dealing with it. Victor Marchetti and John D. Marks, the CIA and the cult of Intelligence (New York Knopt, 1974), 4,12.
- (13) Από το άρθρο στην «ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» Τεύχος 118, Απρίλιος 2020, Υβριδικός πόλεμος και πληροφόρηση, σελ. 12-13, Ιωάννης Λ. Κωνσταντόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- (14) Από το άρθρο στην «ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» Τεύχος 118, Απρίλιος 2020, Υβριδικός πόλεμος και πληροφόρηση, σελ. 14-15, Ιωάννης Λ. Κωνσταντόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- (15) Από το άρθρο στην «ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» Τεύχος 118, Απρίλιος 2020, Υβριδικός πόλεμος και πληροφόρηση, σελ. 14-15, Ιωάννης Λ. Κωνσταντόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- (16) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania’ s 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.294.
- (17) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania’ s 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.295-296.
- (18) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania’ s 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.295 - 296.
- (19) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania’ s 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.298.
- (20) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania’ s 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.297.
- (21) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania’ s 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.298.

- (22) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania's 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.297.
- (23) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Intelligence Agencies and the Ballot Box: Countering Foreign Interference in Romania's 2024 Presidential Elections*, Routledge Taylor & Francis Group, by Antonia – Laura Pap, σελ.297.
- (24) Sanger, David E, Perloth, Nicole Schmitt, Eric, (15 Dec 2020) “Scope of Russian Hack Becomes clear:Multiple U.S. Agencies were Hit” *The New Yorks Times*.
- (25) “U.S. cyber – attack: Russia “clearly behind Solar Winds Operations, says Pompeo, BBC, <https://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-55374945>.
- (26) Washington, Georgi Kantchev in Moscow and Warren P. Strobel in (2 Jan 2021) “How Russia's info Warrior Hackers Let Kremlin Play Geopolitics on the Cheap” *Wall Street Journal*.
- (27) Bing, Christopher, (14 Dec 2020) “Suspected Russian hackers spied on U.S. Treasury emails – sources. *Reuters*.
- (28) O' Brian, Matt Bajak, Frank (15 Dec 2020)“EXPLAINER “How bad is the hack that targeted U.S. agencies?
- (29) Sebenius Alyza (13 Jan 2021) “Solar Winds Hack Followed Years of Warnings of Weak Cybersecurity. *Bloomberg.com*.
- (30) <https://el.wikipedia.org> «Παραβίαση δεδομένων ομοσπονδιακής κυβέρνησης ΗΠΑ 2020»
- (31) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, “When Intelligence Agencies Publicly Attribute Offensive Cyber Operations: Illustrative Examples from The United States, by Gil Baram, σελ. 245-248.
- (32) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, “*When Intelligence Agencies Publicly Attribute Offensive Cyber Operations: Illustrative Examples from The United States*, by Gil Baram, σελ. 245-248.
- (33) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Great Power Rivalry and Asymmetric Instruments of Power: How Strategic Intelligence Supports Policy”* by Kimbra L. Fishel. Volume 39, Number 1, σελ. 197.
- (34) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Great Power Rivalry and Asymmetric Instruments of Power: How Strategic Intelligence Supports Policy”* by Kimbra L. Fishel. Volume 39, Number 1, σελ. 197.
- (35) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Great Power Rivalry and Asymmetric Instruments of Power: How Strategic Intelligence Supports Policy”* by Kimbra L. Fishel. Volume 39, Number 1, σελ. 197.
- (36) International Journal of Intelligence and Counterintelligence,*Hybrid Threats and the Intelligence Community: Priming for a Volatile Age*, by N. Nilsson, M. Weissmann and Bjorn Palmertz.,σελ.109
- (37) International Journal of Intelligence and Counterintelligence, *Priming for a Volatile Age*, by N. Nilsson, M. Weissmann and Bjorn Palmertz.,σελ.110-112

- (38) <http://growthfund.gr>
- (39) «Οι υβριδικές απειλές σε σχέση με την Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισης τους», σελ. 40 – 45, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, ερευνητικό έργο σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συγγραφείς Λ. Λιαρόπουλος, Ι. Κωνσταντόπουλος & Α. Μποζίνης, Σεπτ 2021.
- (40) ISPSW (Strategy Series: Focus on Defense and International Security) Hybrid Threats – And how to counter them by Ralph D. Thiele. Issue No. 448 Sept 2016 (σελ 1 -5).
- (41) Από τις κρίσιμες υποδομές στις κρίσιμες οντότητες: μια σύνθετη διαδικασία ασφαλείας, ΕΛΙΑΜΕΠ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Τρ. Καρατραντός, Μάρτιος 2023, Policy Brief 177/2023, σελ 5-6
- (42) <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/making-critical-entities-more-resilient.html>.
- (43) SWP (Stiftung Wissenschaft Politik German Institut for International Security Affairs) A Hybrid Security Policy for Europe, Resilience, Deterrence and Defense as Leitmotifs Claudia Major and Christina Molling. Σελ 1 – 4.
- (44) «Οι υβριδικές απειλές σε σχέση με την Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισης τους», σελ. 26 – 30, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, ερευνητικό έργο σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συγγραφείς Λ. Λιαρόπουλος, Ι. Κωνσταντόπουλος & Α. Μποζίνης, Σεπτ 2021.
- (45) <https://www.european-centre-of-excellence-for-counter-hybrid-threats.eu/>
- (46) «Οι υβριδικές απειλές σε σχέση με την Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισης τους», σελ. 26 – 26, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, ερευνητικό έργο σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συγγραφείς Λ. Λιαρόπουλος, Ι. Κωνσταντόπουλος & Α. Μποζίνης, Σεπτ 2021.
- (47) Introduction to Intelligence Studies, Second Edition, Carl J. Jensen III, David H. Mc Elreath and Melissa Graves, σελ.399

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

- (1) E.H. Carr, *The Twenty Year Crisis, 1919-1939, An Introduction to the Study of International Relation*, London & N. York, Harper Torchbooks, 1964, Kenneth Waltz. Man, *The State and War, A theoretical Analysis*. N.York, Columbia University Press 1959.
- (2) *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Frank G. Hoffman. Potomac Institute of Policy Studies. (Dec 2007)
- (3) *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations*, 175-200, Princeton University Press (1975).
- (4) Βλέπε για παράδειγμα την περίπτωση της υβριδικής πολιορκίας της Ελλάδας από «μετανάστες - πρόσφυγες» και μη τακτικές δυνάμεις, στα σύνορα με την Τουρκία, τον Μάρτιο του 2020.
- (5) *European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*
<https://www.hybridcoe.fi/> 8
- (6) Hybrid CoE: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/> τελευταία πρόσβαση, Απρίλιος 2021.
- (7) E.H. Carr, *The Twenty Year Crisis, 1919-1939, An Introduction to the Study of International Relation*, London & N. York, Harper Torchbooks, 1964, Kenneth Waltz. Man, *The State and War, A theoretical Analysis*. N.York, Columbia University Press 1959.
- (8) Ζαν Γκισνέλ, *Πόλεμοι στον Κυβερνοχώρο, Διεθνή Θέματα 7*, Εκδόσεις ΣΤΑΧΥ, Αθήνα 1997.
- (9) *Hybrid Warfare, Fighting Complex Opponents from Ancient World to the Present*, Peter R. Mansoor, The Ohio State University, Cambridge.
- (10) Russian “Hybrid Warfare and the annexation of Crimea” *The Modern Application of Soviet Political Warfare*” by Kent de Benedictis.
- (14) Χουζούρης Κ. (2021). *Η υβριδική διάσταση της σύγκρουσης Ρωσίας – Ουκρανίας*. Στο Ε.Ι. Μελετών *Υβριδικοί Πόλεμοι*. Ινφογνώμων.
- (15) *Crisis in Ukraine – The emergence of Hybrid Warfare*, Ralph D. Thiele – RINSA, Issue No.347, May 2015.
- (16) *Military Capabilities for Hybrid War, Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza.*, David E. Johnson, Prepared for the U.S Army, RAND ARROYO CENTRE
- (17) Vance J. R (2013, May) 2006 Israeli – Hezbollah War: a Fight of Operational Synchronization. Ανάκτηση από NAVAL WAR COLLEGE: <https://apps.dict.mil/sti/pdfs/AD1021512.pdf>.

- (18) Ζαχαράκη Χ. (2019), Υβριδικός πόλεμος. *Η περίπτωση της Χεζμπολάζ στο Λίβανο*. Ανάκτηση από Kedisa Center for International Strategic Analyses.
- (19) Χαραλαμπίδης, Ν.(2020 Δεκ) Τα φαινόμενα του Υβριδικού Πολέμου από την Αρχαιότητα ως σήμερα. Ανάκτηση από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Διπλωματική εργασία
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/24982/3/CharalampopoulosNikolaosMsc2020.pdf> .
- (20) Grimsrud K.R. (2018) *Moving into the Future: allied Mobility in a Modern Hybrid Warfare Operational Environment* School of Advanced Military Studies Us Army Command and General Staff College. Ανάκτηση από Fort Leavenworth KS <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD10710885.pdf>.
- (21) Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, *Υβριδικός πόλεμος: Μία πολυδιάστατη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Ηλίας Πετσάλας, Αθήνα 2023, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- (22) Από το άρθρο στην «ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» Τεύχος 118, Απρίλιος 2020, Επισμηναγός Τσαλίκoglου Δημ.
- (23) «Οι υβριδικές απειλές σε σχέση με την Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισης τους», σελ. 20, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, ερευνητικό έργο σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συγγραφείς Λ. Λιαρόπουλος, Ι. Κωνσταντόπουλος & Α. Μποζίνης, Σεπτ 2021.
- (24) Από το άρθρο στην «ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» Τεύχος 118, Απρίλιος 2020, Υβριδικός πόλεμος και πληροφόρηση, Ιωάννης Λ. Κωνσταντόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- (25) Gill, Peter & Phythian, Mark, *Intelligence in an insecure World* (Polity, 2012, 2nd edition)
- (26) *Silent Warfare Understanding the World of Intelligence*, Abram N. Shulsky, Gert J Schmitt.
- (27) *Introduction to Intelligence Studies*, Chapter Second Edition, Carl J. Jensen III, David H. Mc Elreath and Melissa Graves,
- (28) The work of Shermant Kent, a former intelligence officer, foreshadowed this school of thought in the late 1940s, and he remains its best known and most important representative. The argument was first expressed in his book *Strategic Intelligence for American World Policy* (Princeton, N.J., Princeton University Press, 1949, reprint, 1966) and is discussed in detail in chapter 7 of this work. See also Bruce D. Berkowitz and Allan E. Goodman, *Strategic Intelligence for American National Security* (Princeton N.J., Princeton University Press, 1989) which according to the authors, is intended to be a book “written in the same spirit” as Kent’s although not an “update” of it). They appear to share, at least in part, Kent’s understanding of strategic intelligence, arguing that in contrast to operational intelligence, it has “a wider base and broader objective, integrating economics, politics, social studies, and

- the study of technology. Strategic Intelligence is designed to provide officials with the “big picture” and long – range forecasts they need in order to plan for the future”
- (29) Senator David L. Boren, then chairman of the Select Committee on Intelligence, stated the goal of his proposed intelligence reforms of the early 1990s as the creation of a “world – class think tank” – indeed, “best think tank in the world” The intelligence Community: How crucial? *Foreign Affairs* 71, no. 3 (Summer 1992): 61.
- (30) One of the earliest and best – known books of this type begins with the assertion that “there exists in the United States) today a powerful and dangerous cult - the cult of intelligence “Publicity is an essential weapon in the fight against “this secret fraternity of the American political Aristocracy” The aim of this book is to provide the American people with the inside information which they need - and which they without question have the right to understand the significance of this issue and the importance of dealing with it. Victor Marchetti and John D. Marks, *the CIA and the cult of Intelligence* (New York Knopt, 1974), 4,12.
- (31) <http://growthfund.gr>
- (32) «Οι υβριδικές απειλές σε σχέση με την Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισης τους» Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, ερευνητικό έργο σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Συγγραφείς Λ. Λιαρόπουλος, Ι. Κωνσταντόπουλος & Α. Μποζίνης, Σεπτ 2021.
- (33) *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*.
- (34) ISPSW (Strategy Series: Focus on Defense and International Security) Hybrid Threats – And how to counter them by Ralph D. Thiele. Issue No. 448 Sept 2016.
- (35) SWP (Stiftung Wissenschaft Politik German Institut for International Security Affairs) A Hybrid Security Policy for Europe, Resilience, Deterrence and Defense as Leitmotifs Claudia Major and Christina Molling.
- (36) <https://www.european> centre of excellence for countering hybrid threats.
- (37) *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 39, Routledge Taylor & Francis Group